

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาสาระในภาพระบายสีเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งงานวิจัยเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้ โดยแบ่งสาระสำคัญของข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา

- ความสำคัญของวิชาศิลปศึกษา
- ศิลปะในชั้นประถม
- การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้กับนักเรียน 10-12 ปี

การวาดภาพระบายสี

- พัฒนาการทางศิลปะของเด็กอายุ 9-12 ปี
- การแสดงออกทางศิลปะของเด็ก
- การแสดงออกที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
- การสร้างงานศิลปะตามเรื่องที่กำหนด

วัฒนธรรมไทยกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา

- ความหมายของวัฒนธรรม
- องค์ประกอบของวัฒนธรรม
- ประเภทของวัฒนธรรม
- ความสำคัญของวัฒนธรรม
- หน้าที่ของวัฒนธรรม
- อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อประสบการณ์สุนทรียภาพ
- ที่มาของวัฒนธรรม
- วัฒนธรรมไทยกับหลักสูตรประถมศึกษา
- ลักษณะของวัฒนธรรมไทย
- การพัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา

การสอนคือ การจัดประสบการณ์ในชีวิตให้กับนักเรียนการฝึกให้นักเรียนขบคิดปัญหาต่างๆ การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การแนะแนวทางให้นักเรียนได้ศึกษาและค้นหาความรู้ การฝึกให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ การช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้นั้นไปใช้กับชีวิตประจำวัน การส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาทั้งร่างกายสติปัญญา อารมณ์และสังคม การถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน รวมทั้งการจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมให้เหมาะแก่การเรียนของนักเรียน กระบวนการขั้นต้นของการให้ความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้เร็วขึ้น และการสอนก็คือ ศิลปะของการช่วยให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ประกอบด้วย วิธีการให้เนื้อหา สถานการณ์ที่เหมาะสม เงื่อนไขหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยให้เกิดการเรียนได้ง่ายขึ้น (กาญจนา คุณานุรักษ์, 2527)

ส่วนนักการศึกษาชาวต่างประเทศ ฮิลล์(Hill, 1982) ได้ให้คำจำกัดความของการสอนไว้ว่า การสอนคือกระบวนการให้การศึกษากับนักเรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และ กู๊ด(Good, 1975) ได้ให้คำจำกัดความของการสอนไว้ใน 2 ความหมายคือ ในความหมายแคบ การสอนหมายถึง การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนในสถานบันการศึกษา ในความหมายกว้าง การสอนหมายถึง การจัดสถานการณ์การเรียนการสอน ซึ่งรวมถึงประเด็นของการปฏิสัมพันธ์โดยตรง ระหว่างครูกับนักเรียน และประเด็นของกระบวนการตัดสินใจในการวางแผนการออกแบบการสอน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับสถานการณ์การสอนและการเรียนรู้ต่างๆ และประเด็นของการประเมินผล การออกแบบการเรียนการสอนใหม่ การเผยแพร่ และการรวบรวมสิ่งที่ได้สอนไปแล้ว

การสอนนั้นอาจมีความหมายมากมายหลายประการ แต่จุดมุ่งหมายปลายทางของการสอนนั้นคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนเพื่อมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งในประเด็นขององค์ประกอบการสอน มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงหลายท่าน ดังนี้

ลำพอง บุญช่วย (2530) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนไว้ 7 ประการคือ

1. ครูผู้สอน
2. ผู้เรียน
3. หลักสูตร
4. วิธีสอน
5. วัตถุประสงค์ของการสอน
6. สื่อการสอน
7. การประเมินผล

ศิลปะศึกษา (Art Education) จัดเป็นวิชาหนึ่งซึ่งช่วยในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเด็กให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม โดยให้เด็กมีโอกาสในการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ (วิรุณ ตั้งเจริญ,2531) และเป็นวิชาที่ให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยจากประสบการณ์จากโลกภายนอกและจินตนาการโดยมีครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับตัวผู้เรียน (ชูจิตต์ วัฒนารมย์,2528) จึงจัดได้ว่าวิชาศิลปะศึกษาเป็นวิชาหนึ่งซึ่งให้ความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและช่วยส่งเสริมพัฒนาการตามวัยของเด็ก ได้ในทุกๆด้านทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ (พีระพงษ์ กุลพิศาล,2531)

กิจกรรมศิลปะศึกษา คือ การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียนได้พัฒนาทางด้านทักษะ ทักษะคิด ความคิด และรูปแบบพฤติกรรม การจัดกิจกรรมทางศิลปะศึกษานั้นควรเลือกให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตและพัฒนาการของผู้เรียน (Lansing,1976) การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาให้แก่เด็กจึงควรเลือกจัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถ ส่งเสริมพัฒนาการ และคุณค่าทางด้านต่างๆ ที่จำเป็นให้กับเด็ก ครูควรพิจารณาและทำความเข้าใจกับองค์ประกอบต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนอย่างรอบคอบ เพื่อให้การเรียนการสอนนั้นบรรลุประโยชน์สูงสุด ควรมุ่งให้ผู้เรียนได้แสวงหาคำตอบของปัญหาด้วยตนเองอย่างอิสระ ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่ประณีตละเอียดอ่อน และทักษะความรู้ (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์, 2531)

ลินเดอร์แมน(Linderman, 1980)ได้กล่าวถึงคุณค่ากิจกรรมศิลปะศึกษาสำหรับเด็กไว้ดังนี้

1. กิจกรรมศิลปะศึกษา มีส่วนช่วยพัฒนาทักษะ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะผ่านการทดลองค้นคว้าในการปฏิบัติงาน
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา มีส่วนช่วยให้เด็กเกิดความซาบซึ้งและเข้าใจผลงานศิลปะและการพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างประณีต
3. เมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมศิลปะอย่างต่อเนื่องและมีอิสระเสรีในการแสดงออก จะมีส่วนช่วยให้เด็กได้เกิดการพัฒนาลักษณะนิสัยที่ดี ในด้านความคิดสร้างสรรค์
4. การทำกิจกรรมศิลปะศึกษามีส่วนกระตุ้นความคิดและการทำงานที่ยืดหยุ่น เหมาะสม รวมทั้งการพัฒนาความเชื่อมั่นในการทำงาน
5. การทำกิจกรรมศิลปะศึกษา มีส่วนพัฒนาความคิดต่อสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526:52) ได้กล่าวแสดงทัศนะเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ที่ทำทลายความคิดและการแสดงออกของเด็กจากการสร้างสรรค์ของเด็กอย่างอิสระเสรี ย่อมเป็นสิ่งที่ประทับใจต่อเด็กทำให้พร้อมจะทำงานศิลปะด้วยการลองผิดลองถูก ท้ายที่สุดการ

แสดงออกของเด็กไม่เคยผิด และไม่เกิดความรู้สึกล้มเหลว ซึ่งกิจกรรมที่เด็กไม่รู้สึกล้มและไม่รู้สึกล้มเหลวนี้ ช่วยสร้างความมั่นใจในการแสดงออกเป็นอย่างมาก และเมื่อเด็กมีความมั่นใจ เด็กก็พร้อมจะสร้างสรรค์ครั้งแล้วครั้งเล่า ซึ่งพัฒนาการทางด้านการสร้างสรรค์ก็จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามการสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้อย่างดีก็ต่อเมื่อเด็กมีความพร้อม และมีบรรยากาศที่พร้อมด้วยเสรีภาพเป็นปัจจัยสำคัญ

วิชัย วงศ์ใหญ่(2529)กล่าวถึงหลักการสอนศิลปะศึกษาว่ามุ่งเน้นการเสริมสร้างศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน และได้มุ่งหวังจะให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนเป็นศิลปิน แต่เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้มีประสบการณ์ทางศิลปะ มีความคิดที่ดีต่อศิลปะกิจกรรมทางศิลปะจึงเน้นหนักไปทางหวังผลกระทบต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่สังคมมากขึ้นโดยวัตถุประสงค์ของการสอนวิชาศิลปะศึกษาประกอบด้วย 6 ประการคือ

1. เพื่อการพัฒนาศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน ให้มีบุคลิกภาพและอารมณ์ที่ประณีตละเอียดอ่อน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์คือ การมีความรู้คู่กับความดีความงามมากกว่ามีความรู้ความสามารถแต่หยาบคาย ดังที่ เฮอร์เบิร์ต รีด (Herbert Read) กล่าวว่า การอบรมบ่มนิสัยทางศิลปะ เป็นการขัดเกลาความรู้สึกนึกคิด ใครที่ไม่ได้รับการอบรมทางด้านนี้จะเป็นคนมือเปล่า การรับรู้จะไร้สมรรถภาพ ไม่มีน้ำใจสร้างสรรค์ สัญชาติญาณเดิมก็ครอบงำ มุ่งแต่ทำลายเรื่อยไปอย่างไม่มีจุดหมาย ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการพัฒนาศิลปะนิสัยจึงเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้สมดุลทั้งความรู้และความดีงาม

2. เพื่อความตระหนักรู้เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในการรับรู้งานทัศนศิลป์ว่า เป็นงานศิลปะที่สื่อความคิดความรู้สึกสัมผัสได้ด้วยตา เกิดความชื่นชมเสริมสร้างความรื่นรมย์ ความพอใจในศิลปะนั้นได้แก่ การรับรู้ การมองเห็น ความรู้สึกสัมผัส ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการด้วยจิตใจที่เปี่ยมปิติต่องานศิลปะ

3. เพื่อฝึกฝนทางศิลปะ เพื่อมุ่งสนับสนุนผู้เรียนให้แสวงหาประสบการณ์อย่างกว้างขวางในด้านความรู้ทักษะ การจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ใช้วัสดุเพื่อการสำรวจ การทดลอง การแก้ปัญหา การใช้เทคนิคต่างๆ สร้างสรรค์และแสดงออกในทางศิลปะ การฝึกฝนทางศิลปะที่เหมาะสม จะเป็นพื้นฐานทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชม ความสนใจ มีค่านิยม และมีทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ

4. เพื่อตอบสนองความรู้สึกทางด้านคุณค่าและความงามที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีความโน้มเอียงไปในเรื่องความรักสวยรักงาม ต้องการแสดงออกถึงการสร้างสรรค์ศิลปะอยู่ในตัวมาตั้งแต่เด็ก การจัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่นำ

สนใจ การสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างคุณลักษณะค่านิยมทางศิลปะ เพื่อการตอบสนองความต้องการเกี่ยวกับความรู้สึกด้านความงาม ที่มีอยู่ในแต่ละบุคคลได้มีโอกาสพัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์

5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะ แสดงความสามารถความสนใจและแสวงหาลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปลูกฝังรสนิยมทางศิลปะที่ดีให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันรวมทั้งใช้ในทางสร้างสรรค์

6. เพื่อพัฒนาการสื่อความหมายทางศิลปวัฒนธรรมที่ดีในแต่ละบุคคล การพัฒนาผู้เรียนให้มีศิลปะนิสัยได้แก่ การมีบุคลิกภาพที่ดี มีจิตใจละเอียดอ่อน ประณีต มีสุนทรียภาพ สามารถติดต่อสื่อสาร รู้จักแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายและมีจุดเป้าหมายที่สร้างสรรค์ การจัดประสบการณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เพราะเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามีความหมายต่อผู้เรียน จากข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์ มนุษย์ใช้รูปภาพเป็นสื่อในการบันทึกเหตุการณ์ ความเชื่อ และความนึกคิดต่างๆไว้บนผนังถ้ำ รวมทั้งประวัติและวิวัฒนาการคิดประดิษฐ์ตัวอักษร ได้ใช้สัญลักษณ์แทนความหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงว่าภาษาศิลปะเป็นภาษาที่เกิดขึ้นก่อน ภาษาใดในโลก ปัจจุบันนี้มีภาษาพูดภาษาเขียนใช้กันในประเทศต่างๆ แต่ภาษาก็มีข้อจำกัดไม่สามารถอธิบายและทดแทนภาษาศิลปะได้ทั้งหมด ภาษาศิลปะที่ใช้ร่วมกันคือสุนทรียภาพ หมายถึงความสวยงามที่ซึ่งใจและกينใจมนุษย์ ดังนั้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับรู้สัมผัสความงามได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาศิลปะ

ในส่วนของ การเรียนการสอนศิลปศึกษานั้น พบว่าการจัดกิจกรรมต่างๆเข้าในหลักสูตร การเรียนการสอนพบว่ามาจากแนวความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อวิชาศิลปะ ซึ่งได้มีนักการศึกษาศิลปะสรุปแนวความเชื่อที่มีส่วนในการสนับสนุนกิจกรรมศิลปะได้เป็น 4 ประเด็นดังนี้

1.เชื่อว่านักเรียนทุกคนสามารถวาดภาพได้เนื่องจากเด็กทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์และความอยากรู้อยากเห็น (creativity and problem solving) เป็นสมบัติติดตัวมนุษย์ทุกคนอยู่แล้ว

2.เชื่อว่านักเรียนทุกคนสามารถแสดงออกทางศิลปะตามศักยภาพของตนได้ โดยเชื่อตามสิทธิของมนุษย์ในการแสดงออกเป็นรูปแบบอย่างเสรีเท่าที่ความสามารถและศักยภาพของตนพึงมี (capacity and free expressive)

3.เชื่อว่านักเรียนทุกคนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพทางศิลปะจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนได้โดยเชื่อตามสิทธิของมนุษย์และเจตจำนงเสรีในการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง (personality and identity) เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

4.เชื่อว่าศิลปศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศได้ โดยเชื่อว่าผลงานศิลปะที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นและประยุกต์และผลิตออกมาเป็นสินค้าทำรายได้เข้าประเทศ (ทวีเกียรติ ไชยงยศ, 2531:38-39)

จากแนวความเชื่อดังกล่าว เลิศ อานันทะ (2535) แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าความคิดสร้างสรรค์และเสรีภาพมีส่วนสำคัญในการแสดงออกทางการวาดภาพของเด็กโดยครูควรเป็นผู้กำหนดแนวทาง ชักจูง กระตุ้นให้เด็กได้มีการแสดงออกอย่างอิสระอย่างเต็มที่ในการเลือกแนวความคิดและเนื้อหาที่เขาสนใจด้วยตัวเอง โดยให้มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม บทเรียน และชีวิตของเด็ก ซึ่งการที่เด็กได้มีเสรีภาพในการแสดงออกทางความคิดนั้นจะช่วยในการพัฒนาสุนทรียภาพในตัวเด็กให้เจริญงอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นคนที่มีศักยภาพทางด้านความคิดสร้างสรรค์สูง สามารถแสดงออกให้ปรากฏได้ ไม่ว่าจะป็นในงานศิลปะหรืองานอื่นๆ (นิพนธ์ ทวีกาญจน์, 2533)

เอฟแลนด์ (Efland, 1977) ได้พยายามอธิบายด้วยเหตุผลพื้นฐาน ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา วัตถุประสงค์ทั่วไปของการศึกษา ธรรมชาติของศิลปะ(ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ) เนื้อหา (ลักษณะสำคัญของศิลปะ) โดยอธิบายถึงศิลปะในส่วนของ การตอบรับและการแสดงออก โดยแยกออกเป็น 3 ส่วนที่สำคัญคือ

1. นักเรียน (การพัฒนาส่วนบุคคล)

1.1 การแสดงออก เพื่อให้บุคคลมีโอกาสจะได้รับ,แสวงหาและพัฒนาพลังในการแสดงออกในความหมายของทัศน

1.2 การตอบรับ เพื่อให้บุคคลมีโอกาสรับรู้และโต้ตอบต่อคุณภาพทางทัศนในงานศิลปะและสิ่งแวดล้อม

2. ระดับมืออาชีพ (มรดกทางความงาม)

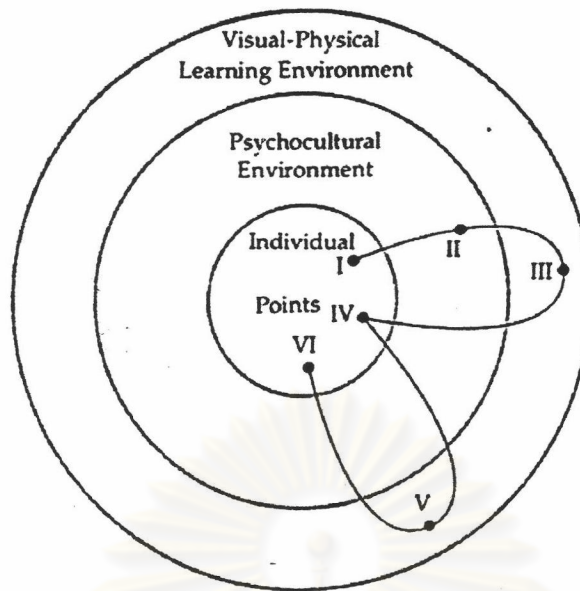
2.1 การแสดงออก เพื่อให้บุคคลมีความตระหนักต่อความสำเร็จของศิลปินทั้งในอดีตและปัจจุบันรวมทั้งวิธีที่พวกเขาแสดงออกถึงความงาม

2.2 การตอบรับ เพื่อให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้การวิเคราะห์ วิวิจารณ์และการโต้ตอบ ในประวัติศาสตร์ของนักวิชาการทางศิลปะรวมถึงการทำงานทางวิชาการของพวกเขา

3. กลุ่มสังคม (ศิลปะในสังคม)

3.1 การแสดงออก เพื่อให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้วิธีการใช้รูปเพื่อแสดง,สร้าง,สะท้อนคุณค่า,ความเชื่อและประเด็น,ค่านิยมต่างๆในสังคม

3.2 การตอบรับ เพื่อให้บุคคลมีโอกาสในการเรียนรู้ว่าสังคมโต้ตอบ,ตอบรับต่อศิลปะอย่างไร

แผนภูมิที่ 1 แผนภูมิ ทฤษฎีการรับรู้-การวาดภาพ (Perception-Delineation) หรือ P.D III
(McFee & Degge, 1977)

ในด้านทฤษฎีการสอนศิลปะ แมคฟี (McFee & Degge, 1977) ได้เสนอแผนภูมิเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีการรับรู้-การวาดภาพ (Perception-Delineation) หรือเรียกกันว่า P.D III ซึ่งได้ถูกปรับปรุงเพื่อนำมาใช้ในเชิงปฏิบัติการในการสอนศิลปะ (McFee, 1970) โครงสร้างของทฤษฎีนี้มีพื้นฐานเหมือนกัน แต่วิธีการนำมาใช้ในการสอนนั้นมีบางอย่างที่แตกต่างกัน

แผนภูมินี้มีมีรากฐานมาจากทางด้านจิตวิทยาและทางชีววิทยา ซึ่งพบว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพเฉพาะตัวในการที่จะเรียนรู้ แต่ในการที่จะใช้ความสามารถนั้นขึ้นอยู่กับโอกาสในอดีตหรือในปัจจุบันที่จะได้แสดงความสามารถดังกล่าว ซึ่งหมายถึงว่าความสามารถหรือความพร้อมมีผลมาจากความเข้มข้นหรือปริมาณของการโอกาสและแรงกระตุ้นในการเห็น การคิด การรู้และการรู้จักดัดแปลงเพื่อนำไปใช้ (Golen & Moody, 1973, p.37; Dobzansky, 1962 อ้างถึงใน McFee & Degge, 1977)

นักจิตวิทยาจำนวนหนึ่งมีความสนใจเกี่ยวกับผลของการแยกชั้นระยะพัฒนาการของของเด็ก ปัจจุบันนี้มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าการเริ่มต้นของการแยกชั้นในฐานะของผลจากการที่เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมใดก็ตาม เมื่อมีการใส่การกระตุ้นเข้าไป พัฒนาการดีจะเพิ่มมากขึ้น (Kagan & Klein, 1973 อ้างถึงใน McFee & Degge, 1977) เด็กที่มีพัฒนาการทางทัศน์ (visually) และมโนทัศน์ (conceptually) น้อยมีแนวโน้มจะเป็นเด็กที่เรียนรู้ได้ช้า แต่ก็ได้มีการสาธิตว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมให้มีการกระตุ้นมากขึ้นก็สามารถเพิ่มระดับพัฒนาการได้ และเด็ก

สามารถไล่ตามเพื่อนๆได้ทัน ในเมื่อเราไม่สามารถจะแยกคนออกจากประสบการณ์ของพวกเขา เราจึงสามารถเพียงแต่ระบุการแสดงของบุคคลในความหมายของประสบการณ์ที่พวกเขามีอยู่

ในการที่จะทำให้แนวความคิดที่ซับซ้อนนี้นำมาใช้งานได้ ต้องมีทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ทฤษฎีนี้ก็คือรูปแบบที่จะช่วยครูผู้สอนในการจัดการกับความหลากหลายและความแตกต่างภายในชั้นเรียน ทั้งนี้หมายถึงนักเรียน ตัวครูเอง สื่อการสอนชนิดต่างๆ และสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีสามารถนำมาประยุกต์ใช้ภายใต้สถานการณ์การเรียนรู้อื่นๆ แต่เราควรจะใช้กับการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะมากกว่า การถ่ายโอนระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว (มนุษย์คนอื่นๆก็เป็นสิ่งแวดล้อมเช่นกัน) เป็นจุดที่มีการปฏิบัติที่ซึ่งการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การแสดงออกและการประเมินเกิดขึ้น ซึ่งคนๆนั้นจะเกิดประสบการณ์และสามารถแสดงความคิดออกมาได้

นักเรียนทุกคนมีความพร้อมที่จะสร้างสรรค์และทำความรู้จักกับศิลปะ หน้าที่ของครูก็คือต้องค้นหาความพร้อมนั้นซึ่งอาจจะมี ความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมและทางจิตวิทยากับตัวของผู้นสอนเอง ซึ่งการทำความเข้าใจจะทำให้ครูสามารถทำงานท่ามความแตกต่างภายในชั้นเรียนได้

แผนภูมิต่อไปนี้ จาก ทฤษฎี P.D. III แสดงให้เห็นถึงจุดต่างๆในระบบไม่ว่านักเรียนจะกำลังเรียนรู้เรื่องศิลปะและสิ่งแวดล้อมหรือสร้างสรรค์งานศิลปะและออกแบบสิ่งแวดล้อม จะมีการตั้งคำถามที่สำคัญเกี่ยวกับความแตกต่างของนักเรียนในทุกๆจุด

จุดที่ I ความพร้อมของนักเรียน (Readiness) โอกาสในการเรียนรู้ในอดีตจะช่วยส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของทางจิตวิทยาและวัฒนธรรม ในเมื่อคุณค่า ทักษะ และความเชื่อของกลุ่มคนเป็นพื้นฐานจากสิ่งแวดล้อม เด็กๆ จะเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพพหุกับวัฒนธรรมที่เขาอาศัยอยู่ ความพร้อมของคนในการจะรู้ เห็น และเชื่อมโยงสู่การกระทำในฐานะจอภาพซึ่งเขาได้ส่งผ่านข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม การให้ความสนใจกับรายละเอียดบางอย่างและละเอียดบางอย่าง

จุดที่ II สิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยาวัฒนธรรม (Psychocultural Environment) เกิดจากการถ่ายโอนกันระหว่างนักเรียนแต่ละคนและครูผู้สอน ลักษณะนั้นขึ้นอยู่กับว่าภายในชั้นเรียนมีการถ่ายโอนต่อกันและกันดีเพียงใด ถ้าครูและนักเรียนมีความคล้ายคลึงกันก็จะสามารถสร้างความเชื่อมโยงและมีความเข้าใจต่อกันได้ดี แต่ถ้ามีแตกต่างกันครูจะต้องพยายามทำความเข้าใจตัวนักเรียนและตนเองด้วย การโต้ตอบภายในชั้นเรียนขึ้นอยู่กับว่านักเรียนตัดสินใจว่าชั้นเรียนเป็นมิตรหรือเป็นศัตรูกับตน

จุดที่ III สิ่งแวดล้อมทางทัศนภาพและกายภาพ (Visual-Physical Learning Environment) หมายถึงถึงสิ่งต่างๆในสิ่งแวดล้อมที่เป็นลักษณะกายภาพ เช่น ห้องเรียน การออกแบบห้องเรียน รูปแบบและรูปทรง สื่อการสอนต่างๆ สิ่งของที่คุ้นเคยหรือสิ่งของใหม่ๆ ลักษณะของห้องเรียนที่ปรากฏต่อนักเรียนมีความสำคัญ ดังนั้นครูจึงควรจัดเตรียมให้สภาพแวดล้อมมีความเหมาะสมกับการเรียนด้วย

จุดที่ IV การใช้ข้อมูล (Information Handling) ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความพร้อมของนักเรียน ว่าเด็กมีการตอบโต้กับสภาพแวดล้อมทางจิตวิทยาวัฒนธรรมและประสบการณ์ใหม่ๆอย่างไร ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงความพร้อมที่จุด IV นี้ ปริมาณข้อมูลใหม่ที่ได้รับและนำมาใช้ให้เกิดความพร้อมได้อย่างไร หน้าที่ของครูคือช่วยให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เก่าและใหม่ ถ้าเรามีความเข้าใจความพร้อมในการเรียนรู้ของนักเรียนและถ้าเราสร้างสิ่งแวดล้อมให้ดูน่าอ่านใจและมีการกระตุ้น ก็จะทำให้ทำงานของเราง่ายขึ้น

ในจุดที่ V การวาดภาพและการโต้ตอบต่อศิลปะ (Delineating and Responding to Art) งานศิลปะชิ้นหนึ่งไม่ใช่การแสดงออกโดยตรงของบุคคลแต่เป็นความพร้อมของนักเรียนทักษะ ความคุ้นเคยกับวัสดุ ความยืดหยุ่นในการใช้เครื่องมือและวัสดุในการที่จะนำมาใช้สร้างสรรค์ และการเลือกสื่อที่เหมาะสมในการนำมาแสดงความคิดหรือออกแบบสิ่งของต่างๆ การที่นักเรียนจะมีความคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับศิลปะขึ้นอยู่กับความพร้อมของเขา สิ่งแวดล้อมในการเรียน ความคุ้นเคยกับรูปทรง และความสามารถของครูที่จะช่วยนักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ของศิลปะกับสิ่งแวดล้อม

จุดที่ VI ผลตอบรับ (Feedback) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของผลตอบรับ 2 เท่าที่วนอยู่ในแผนภูมินี้ จากการสังเกตว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขั้นที่ IV และ V เราสามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงในความพร้อมของนักเรียนในการทำงาน ทำให้เราได้รับรู้ว่าเราควรปรับปรุงจุดที่ II III IV และ V อย่างไม่

ความสำคัญของวิชาศิลปะศึกษา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการเรียนการสอนศิลปะนั้นมีส่วนช่วยในกระบวนการพัฒนาการและเสริมสร้างความพร้อมในด้านต่างๆให้กับเด็ก อันได้แก่ความพร้อมทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ร่างกาย สุขทรียภาพ ความคิดสร้างสรรค์และการรับรู้ การจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กนั้นควรจะมีเกณฑ์การพิจารณาในขั้นต้นโดยคำนึงถึงพัฒนาการของเด็กในแต่ละชั้น การแสดงออกและการศึกษาค้นคว้าเฉพาะบุคคล โดยในส่วนของ การแสดงออกทางศิลปะนั้น พบว่าเด็กแต่ละคนมีขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ด้านศิลปะที่แตกต่างกัน แต่เด็กแต่ละคนก็สามารถปรับปรุงและพัฒนาขึ้นได้ภายในขอบเขตและความสามารถของตนเช่นเดียวกัน ในเด็กเล็กนั้นต้องการสร้างสรรค์และแสดงออกทั้งด้านความคิดและความรู้สึกต่างๆโดยใช้ศิลปะเป็นแนวทางหนึ่งในการแสดงออกของเด็ก ซึ่งเด็กได้มีโอกาสในการแสดงออกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้สึกและความเข้าใจ รวมทั้งบุคลิกภาพและความเป็นอิสระของเด็กออกมาได้ สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดมาจากประสบการณ์และจินตนาการของเด็กแต่ละคน ความรู้สึกนึกคิด ความชื่นชอบ ซึ่งทำ

ให้เด็กมีความคิดรวบยอดต่อสิ่งต่างๆไม่เหมือนกัน โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับวัยสภาพแวดล้อมและสังคมรอบๆตัวเด็ก (De Francesco, 1958 ; สุชาวดี สุโกษะ, 2527)

ศิลปะเด็กก็ถือกันว่าเป็นศิลปะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคม ทั้งในแง่การสะท้อนถ่ายสภาพสังคมให้ปรากฏเป็นผลงานศิลปะและการสร้างสรรค์ศิลปะให้เป็นรูปวัตถุทางวัฒนธรรมหน้าที่ของศิลปะต่อวัฒนธรรม ประกอบด้วย 3 ประการดังนี้คือ

1. การแสดงออกซึ่งสังคมนิยมในสังคม เด็กมองโลกภายนอกอย่างบริสุทธิ์ใจและสร้างสรรค์อย่างบริสุทธิ์ใจศิลปะเด็กจึงจะสะท้อนถ่ายความจริงในสังคมให้ปรากฏขึ้นเป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ เช่น ภาพเกี่ยวกับการทำงาน งานรื่นเริง การจราจร เป็นภาพซึ่งเด็กพบเห็นความจริงในสังคมที่เขามีส่วนร่วมอยู่ ซึ่งเป็นไปได้ทั้งในแง่ดีและในแง่เลวร้าย และถ้าผลงานศิลปะของเขาหลงเหลือไปถึงอนาคต ผู้คนในวันข้างหน้าย่อมเรียนรู้ได้ว่าสังคมนั้นเป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้ความเป็นจริงในสังคมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงเป็นพื้นฐานการแสดงออกทางศิลปะของเด็กอย่างชัดเจน

2. การแสดงออกซึ่งวัฒนธรรม การแสดงไว้ซึ่งวัฒนธรรมในที่นี้เน้นถึงแบบแผนการดำรงชีวิตที่ดีงามในแต่ละช่วงเวลาของผู้สร้างสรรค์มีชีวิตเกี่ยวข้องอยู่ทั้งในแง่ความรู้สึกนึกคิดและการถือปฏิบัติในสังคมที่มีแบบแผนวัฒนธรรมอันดี เด็กย่อมแสดงออกซึ่งศิลปะด้วยรูปแบบ และ เนื้อหาอันดีงามด้วย นอกจากศิลปะจะเป็นตัวกลางสำคัญในการผลักดันเด็กให้จดจ่อต่อความรู้สึกนึกคิดไปยังวัฒนธรรมดีงามได้แล้ว ความดีงามนั้นยังผลักดันจิตใจสำนึกของเด็กให้เชื่อมั่นในความดีงามอีกด้วย ในสังคมที่อ่อนล้าทางวัฒนธรรม สังคมนั้นย่อมทำลายความเชื่อมั่นของคนที่จะพึงมีต่อความดีงามด้วย ในฐานะที่วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก การกระตุ้นสาระที่ดีงาม เช่น อาชีพที่สุจริต การร่วมกันรักษาความสะอาด การช่วยเหลือกัน มารยาทในสังคม จึงอาจจะป็นหัวข้อที่กระตุ้นการสร้างสรรคศิลปะที่เกี่ยวข้องวัฒนธรรมอันดีด้วย

3. การสร้างเสริมคุณภาพทางวัตถุ วัตถุเป็นปัจจัยสำคัญด้านหนึ่งในการดำรงชีวิต ซึ่งปัจจัยสำหรับชีวิตมี 4 ประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ก็ล้วนเป็นวัตถุทั้งสิ้น นอกจากชีวิตไม่อาจปฏิเสธวัตถุได้ วัตถุซึ่งมีสภาพเป็นสิ่งแวดล้อม ยังมีส่วนในการกำหนดความรู้สึกนึกคิดของคนเราอีกด้วย วัตถุที่ประณีตงดงามและเป็นระเบียบ ย่อมช่วยกล่อมเกลาคิดสำนึกของคน ให้แสวงหาให้ได้มาซึ่งสิ่งสวยงามและรสนิยมที่ดี ซึ่งจิตสำนึกที่ละเอียดอ่อนสวยงาม เช่นนี้ ย่อมผลักดันไปถึงสิ่งดีงามในชีวิตไม่มากนักน้อย การที่ศิลปะเป็นตัวการสำคัญในการสร้างสรรค์ความสวยงาม ทั้งศิลปะในเชิงวิจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ศิลปะมีสภาพเป็นตัวการสร้างเสริมคุณภาพทางวัตถุในสังคมโดยตรง เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปวัตถุที่ประณีต สวยงาม เป็นระเบียบ และสร้างสรรค์แปลกใหม่

มิทเลอร์ได้เสนอเกณฑ์เพื่อใช้พิจารณาคุณค่าทางสุนทรียภาพตามแนวทฤษฎีศิลปะดังนี้ (Mittler, 1994)

1. แนวนิยมความจริง(Imitationalism) เป็นแนวความคิดสร้างสรรค์งานศิลปะโดยยึดเหตุผลและกฎเกณฑ์ตามความเป็นจริง แนวทฤษฎีนี้จะมุ่งพิจารณาคุณค่าทางเรื่องราว(Literal qualities) ที่แสดงเนื้อหาสาระในความเป็นจริง(realistic)และเป็นจริงดังที่สายตามองเห็น การพิจารณาความสำเร็จของงานศิลปะตามทฤษฎีนี้ จะให้ความสำคัญกับความสามรถในการเลียนแบบธรรมชาติ หรือ เหมือนกับสิ่งที่เป็นอยู่จริงในธรรมชาติ

2. แนวนิยมรูปทรง(Formalism) เป็นแนวความคิดสร้างสรรค์งานศิลปะที่มุ่งให้ความสำคัญกับความรู้สึกรับรู้ทางการจัดองค์ประกอบ หรือ มูลฐานศิลปะ อันได้แก่ สี(colors) น้ำหนัก(values) เส้น(lines) พื้นผิว(texture) รูปร่าง(shape) รูปทรง(forms) และระวาง(space) ซึ่งมูลฐานศิลปะเหล่านี้จะจัดวางกันอยู่ภายใต้หลักการทางศิลปะ แนวนิยมรูปทรงจึงมุ่งเน้นการพิจารณาผลงานศิลปะที่ให้คุณค่าทางการออกแบบ(design qualities) หรือเป็นการพิจารณาความหมายและสาระในความเป็นเอกภาพของการจัดองค์ประกอบ ที่เกิดจากการประสานสัมพันธ์ระหว่างมูลฐานศิลปะ กับหลักการศิลปะ(element and principle of art)

3. แนวนิยมอารมณ์ความรู้สึก(Emotionalism) เป็นแนวความคิดสร้างสรรค์งานศิลปะที่มุ่งเน้นคุณค่าทางการแสดงออก(expressive qualities) ที่ศิลปินได้สื่อสารไปสู่ผู้ชม แนวทางการพิจารณาคุณค่าทางการแสดงออกมิได้มุ่งเน้นที่ผลสำเร็จของทักษะฝีมือในความเหมือนจริง หรือ การจัดองค์ประกอบแต่ประการใด หากแต่ให้ความสำคัญกับการแสดงออกถึงอารมณ์สะท้อนใจ ความรู้สึกและ ความคิดเห็นต่าง ๆ ในขณะที่มองเห็น

ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับศิลปศึกษาในโรงเรียนมีส่วนช่วยพัฒนาประเทศ 5 ประการคือ

1. ศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติ ทำให้เกิดลักษณะประจำชาติ ซึ่งคนในชาตินั้นควรจะภาคภูมิใจ
2. เมื่อศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติไว้ วัฒนธรรมที่เรารักษาไว้จะช่วยทำให้ความมั่นคงของชาติมีขึ้นได้ เพราะคนในชาตินั้นรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน และ อยู่รวมกันโดยอาศัยวัฒนธรรมชนิดเดียวกัน
3. ศิลปศึกษาช่วยฝึกให้เยาวชนของชาติมีความคิดริเริ่ม อันเป็นทางนำไปสู่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม
4. ศิลปะจะช่วยทำให้คนจำนวนหนึ่งมีอาชีพโดยอาศัยศิลปะที่ตนเล่าเรียนมา

5. ศิลปะศึกษามีส่วนในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงหลายด้านเช่นการออกแบบและการโฆษณา

จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนศิลปะศึกษานอกจากจะช่วยพัฒนาความพร้อมด้านต่างๆ อันได้แก่สติปัญญา อารมณ์ สังคม ร่างกาย สุขทรียภาพ ความคิดสร้างสรรค์ และการรับรู้ ซึ่งงานศิลปะสามารถพิจารณาคุณค่าทางสุนทรียภาพได้ 3 ส่วนคือ แนวนิยมความจริง(Imitationalism) แนวนิยมรูปทรง(Formalism) แนวนิยมอารมณ์ความรู้สึก(Emotionalism) นอกจากคุณค่าในทางสุนทรียภาพแล้วศิลปะยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาและเสริมสร้างวัฒนธรรมของชาติ อันจะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงในชาติ

ศิลปะในชั้นประถม

ศิลปะในชั้นประถม ไม่ต้องการให้สลบซับซ้อน ไม่ต้องใช้ความชำนาญ เช่นเดียวกับศิลปะของผู้ใหญ่ ซึ่งเพ่งเล็งถึงแต่ในด้านความสมบูรณ์ของผลงานเป็นสำคัญ ว่ามีความวิจิตรพิสดารมากน้อยเพียงใดสำหรับศิลปะของเด็กแล้วถือว่าผลงานไม่มีความสำคัญนัก หากถือเอาการแสดงออกเป็นหลัก กล่าวคือเป็นการแสดงออกจากความรู้สึกนึกคิดอันเป็นความริเริ่มของตนเอง ทั้งยังต้องเป็นไปในทางสร้างสรรค์ด้วยเหตุนี้ ในการจัดศิลปะสำหรับเด็กชั้นประถมจึงต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (ประเทิน มหาพันธ์, 2531)

1. การกระตุ้น การที่จะให้เด็กได้ประกอบกิจกรรมในทางศิลปะอย่างสมบูรณ์นั้น สิ่งที่สำคัญก็คือการกระตุ้น ครูหรือผู้ปกครองจะต้องหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระตุ้นให้เด็กได้แสดงออกอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการวาดรูปหรือเขียนเรียงความก็ตาม การแสดงออกของเด็กขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เด็กได้พบได้เห็นอยู่เสมอๆ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น การกระตุ้นจึงเป็นเรื่องสำคัญไม่น้อยในทางศิลปะ ผลงานทางศิลปะจะไม่สมบูรณ์ ถ้าหากครูไปวางกำหนดกฎเกณฑ์ว่าเด็กต้องสร้างสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นมาทั้งๆ ที่เด็กไม่มีความสมัครใจ

2. จินตนาการ หมายถึง ความคิดคำนึงของเด็กหากปราศจากความคิดคำนึงเสียแล้ว ผลงานที่เด็กผลิตออกมาก็เป็นเสมือนผลแห่งการลอกแบบ ผลงานนั้นจะไม่มี ความหมายแก่เด็กเลย เด็กจะถ่ายทอดได้มากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล เช่น เด็กต่างคนก็ต่างจินตนาการ ภาพของสวรรค์ไปคนละอย่าง ผู้ใดมีจินตนาการเช่นไรก็ย่อมถ่ายทอดออกมาเช่นนั้นทำให้ครูสามารถทราบถึงความมอกงามในทางจินตนาการของเด็กแต่ละคนได้โดยพิจารณาจากผลงานเหล่านี้

3. การระบายออก หมายถึง การระบายอารมณ์ออกมาในขณะที่สร้างศิลปะ เรื่องนี้ค่อนข้างสำคัญเพราะในศิลปะสำหรับผู้ใหญ่ไม่สู้จะคำนึงถึงมากนัก แต่สำหรับเด็กถือว่าการที่เด็กได้ระบายความรู้สึกต่างๆ ที่ค้างอยู่ในอารมณ์ออกมาในขณะที่เด็กประกอบกิจกรรมทางศิลปะเป็น

ความปรารถนาอย่างยิ่งสำหรับครูและเป็นความมุ่งหมายหลักสำหรับศิลปะในชั้นประถมที่เดียว เด็กได้ระบายความรู้สึกออกมาได้อย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นความโกรธแค้น ความดีใจ ความเสียใจ ความเมตตากรุณา ความอ่อนโยน ความแข็งแกร่งต่าง โดยเฉพาะสำหรับเรื่องความโกรธนั้น ศิลปะประเภทการปั้นและระบายสีด้วยนิ้วมือ ใช้เป็นเครื่องปลดปล่อยได้ดี เมื่อเด็กได้แสดงออก แล้วเด็กเกิดความสบายใจ

4. ผลงานของเด็ก ในทางศิลปะของเด็กถือว่าผลงานเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ที่สุดในทรวงศ์นะ ของเจ้าของงานนั้นๆทุกสิ่งทุกอย่างที่เด็กแสดงออกในผลงานของตน เด็กทุกคนต้องการได้รับความสำเร็จ แต่จะสำเร็จเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและความสามารถของเด็กเป็นเกณฑ์ ฉะนั้นครูจึงไม่ควรตำหนิผลงานของเด็กโดยใช้มาตรฐานของผู้ใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสิน ครูไม่ควรพูดเยาะเย้ยถากถางตลอดจนไม่แสดงอาการยอมรับงานของเด็ก เพราะเด็กมีความรู้สึกไวต่อการกระทำนั้นมาก

5. ความภูมิใจ ความภูมิใจของเด็กเกิดขึ้นจากการที่เด็กได้สร้างผลงานขึ้นมา แล้วได้รับการชมเชยและการให้กำลังใจจากครู ความภูมิใจจะกลายเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กสร้างงานชิ้นต่อไปขึ้นมาอีก เด็กมีความภูมิใจในงานทุกชิ้นที่ตนสร้างขึ้น ไม่ว่าใครจะเห็นว่างานของเด็กดีเลวเพียงใด ถ้าหากมีผู้ใดติงานเด็กให้ได้ยิน เด็กจะเริ่มไม่พอใจในงานของตนทันที ดังนั้นครูจึงไม่ควรติอย่างตรงไปตรงมา แต่ควรสร้างความภูมิใจให้แก่เด็กโดยการชมเชยและให้กำลังใจเด็ก ศิลปะมีคุณค่าแก่เด็กดังนี้

1. ศิลปะสนองความต้องการของเด็กแทบทุกด้าน เด็กต้องการความรัก ความนับถือ ความอบอุ่นต้องการประสบความสำเร็จ ตลอดจนต้องการการยอมรับนับถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ศิลปะสนองความต้องการด้านต่างๆได้
2. ศิลปะช่วยให้เด็กได้ใช้ความริเริ่ม ความสร้างสรรค์ ถ่ายทอดออกมาผลงานทางศิลปะ
3. ศิลปะช่วยให้เด็กมีความคิด มีความรอบคอบ มีความละเอียดถี่ถ้วน รู้จักรับผิดชอบ สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี
4. ศิลปะช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนวิชาอื่นๆเพราะวิชาศิลปะสามารถนำไปสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆได้อย่างเหมาะสม
5. ศิลปะช่วยให้เด็กมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวเป็นความมุ่งมั่นของสังคมปัจจุบัน
6. ศิลปะช่วยสร้างทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันให้แก่เด็ก เช่น การประดิษฐ์ของใช้ การตกแต่งบ้าน การซ่อมแซมวัสดุต่างๆ เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่ต้องอาศัยศิลปะทั้งสิ้น

7. ศิลปะช่วยกล่อมเกลาจิตใจของเด็กให้เป็นไปตามความปรารถนาของสังคม กล่าวคือให้มีระสนิยมดีให้มีจิตใจอ่อนโยน มีความกรุณา
8. ศิลปะช่วยให้ความงอกงามของเด็กพัฒนาไปทุกๆด้าน อันเป็นการช่วยให้การศึกษาบรรลุผลสมความมุ่งหมาย

ศิลปะมีส่วนเกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์อย่างแยกกันไม่ได้ มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตอยู่ไม่น้อย ดังนั้น ศิลปะจึงสนองความต้องการของมนุษย์ได้ทุกด้านในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมนั้นสันติ คุณประเสริฐ(2538) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนให้ผู้สอนต้องตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือหัวเรื่องในการเรียนการสอนศิลปะ ซึ่งจะส่งผลไปสู่การตัดสินใจเลือกใช้สื่อซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหรือหัวเรื่อง และสื่อการสอนจะเกิดขึ้นได้ดังนี้

1. กิจกรรมหรือหัวเรื่องที่แปลกใหม่เข้ากับยุคสมัย สอดคล้องกับความนิยมของผู้เรียน ย่อมนำไปสู่การคิดและการผลิตสื่อที่มีความแปลกใหม่ ทันเหตุการณ์ อีกทั้งยังมีคุณค่าไปสู่การนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน
2. กิจกรรมหรือหัวเรื่องที่ตรงกับความรู้ความสามารถ และความถนัดของผู้สอน ย่อมทำให้ผู้สอนมีโอกาสใช้ความรู้ที่ลึกซึ้ง นำเสนอแนวคิด เนื้อหาและทักษะที่โดดเด่นแตกต่างไปจากผู้สอนท่านอื่น สิ่งเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างในการผลิตสื่อที่มีลักษณะโดดเด่นไปด้วยเช่นกัน
3. กิจกรรมหรือหัวเรื่องที่สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ย่อมทำให้ผู้สอนแสวงหาสื่อและอุปกรณ์ที่ถูกใจผู้เรียน เข้าถึงความรู้สึกของผู้เรียนทำให้เกิดการสร้างสื่อที่กระตุ้นความสนใจการเรียนการสอนศิลปศึกษา
4. กิจกรรมหรือหัวเรื่องที่คำนึงถึงความยากง่าย เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และความสามารถของผู้เรียนคาบเวลาเรียน และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนนำไปสู่การผลิตสื่อที่เหมาะสมกับระยะเวลา งบประมาณ แรงงาน และศักยภาพในการผลิตสื่อของครูผู้สอน
5. กิจกรรมหรือหัวเรื่องที่ผู้สอนมุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์แห่งความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ทำให้การผลิตสื่อที่มุ่งเน้นการทำงานที่มีขั้นตอนหรือกระบวนการแก้ปัญหาที่ชัดเจน เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้เรียน และเสริมแรงให้มีความตั้งใจที่จะเรียนรู้และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนได้รับความสำเร็จ
6. กิจกรรมหรือหัวเรื่องที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ย่อมนำไปสู่การใช้สื่อ ที่สามารถนำเสนอตัวอย่างที่มีความหลากหลาย เพื่อช่วยชี้แนะแนวทางการใช้ความคิดจินตนาการอย่างกว้างขวาง มีอิสระเสรี

กิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญต่อการสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เนื่องจากการจัดกิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสอนได้ ทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ตามที่มุ่งหวังไว้

การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาให้กับนักเรียน10-12 ปี

ลินเดอร์แมน (Linderman, 1997) กล่าวว่าเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 (อายุระหว่าง 10-12 ปี) กำลังอยู่ในช่วงที่มีวุฒิภาวะ ความเข้าใจในศิลปะ ซึ่งถ้าเด็กได้มีโอกาสพบเห็นหรือได้มีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์หรือมรดกทางศิลปะรอบๆตัว ได้มีโอกาสพัฒนาสุนทรียภาพทั้งจากงานศิลปะของตนเองและของผู้อื่นแล้วทั้งหมดนี้ก็จะช่วยให้เด็กมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้น รู้จักเลือกชอบ รู้จักแสดงความคิดเห็น และมีศักยภาพ

เด็กในวัยนี้จะมีความสนใจต่อสังคมและมีความตระหนักทางสังคม ความรับผิดชอบต่อโลก สิ่งแวดล้อม มลพิษ โครงสร้างสังคม ร่างกายของมนุษย์ทำงานอย่างไร ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สงคราม ยาเสพติด โรคภัยไข้เจ็บซึ่งเด็กจะชอบเรื่องความสัมพันธ์ของสถานที่และเวลา ชอบค้นคว้าและสามารถตีความข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้ เด็กจะเข้าใจเรื่องของอดีต-อนาคต ความซับซ้อนแบบง่ายๆ ความเข้าใจเรื่องระยะใกล้ไกลและมีความปรารถนาที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตและความสัมพันธ์ของศิลปะ ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์และประวัติศาสตร์

เด็กในกลุ่มอายุนี้อาจจะเริ่มให้ความสนใจในการแต่งเนื้อแต่งตัวตนเองและมีความรู้สึกอ่อนไหวกับคนรอบข้าง มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มของตน สามารถพูดถึงสิ่งที่ชอบและไม่ชอบได้อย่างเปิดเผย ให้ความเคารพต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง และสนใจเรียนรู้มุมมองของผู้อื่น

ความงามและทักษะทางการรับรู้ผลงานศิลปะเด็กในระดับนี้บางคนจะเริ่มมีความคิดวิเคราะห์ต่อสิ่งที่มองเห็นมากขึ้น ในขณะที่คนอื่นจะคิดจินตนาการและแสดงความคิดเห็นจากความรู้สึก เด็กจะเริ่มมีทักษะและมีความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือในการทำงานศิลปะ ซึ่งจะช่วยในพวกเขาสามารถแสดงออกและเลือกใช้เทคนิคต่างๆได้ในการสร้างสรรค์ผลงาน

เด็กจะสามารถมีระยะความสนใจในสิ่งหนึ่งได้นานขึ้นและตั้งใจที่จะปฏิบัติงานที่ตนสนใจตามวิธีของตนเอง พวกเขาจะรู้สึกว่ามีความเป็นไปได้ในการแสดงความรู้สึกของตนลงไปในงานศิลปะ สนใจที่จะวางโครงงาน เลือกรวัสดุและอุปกรณ์ที่เหมาะสม และรู้จักคงคุณภาพทางความปราณีตด้วย

ครูควรสนับสนุนให้เด็กขยายขอบเขตของตัวเองด้วยการทดลองใช้แนวความคิดและเครื่องมือใหม่ๆ สืบค้นถึงแหล่งบันดาใจ รู้จักว่าตัวเองชอบผลงานศิลปะในสาขาใด มีความคิดสร้างสรรค์ ยืดหยุ่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และรู้จักแสดงอารมณ์ความรู้สึกผ่านการสร้างสรรค์

ควรจัดให้เด็กได้มีโอกาสเกิดประสบการณ์เชิงลึกทางศิลปะ มากกว่าให้รู้แต่เพียงผิวเผิน รู้จักสังเกตและจดจำสิ่งที่วาด จัดให้มีการทัศนศึกษาและมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อประสาทในการดมกลิ่น สัมผัส เคลื่อนไหว และสังเกต ทดลองและหาความสัมพันธ์ของดนตรีกับศิลปะ นาฏศิลป์ การแสดง การละคร วรรณกรรม

เด็กในวัยนี้จะมีความคุ้นเคยกับงานศิลปะของศิลปินบ้างแล้ว รู้จักแนวความคิดในการสร้างงาน ครูควรลองตั้งคำถามเกี่ยวกับการเปรียบเทียบความขัดแย้งในงานศิลปะ ในทางคุณภาพ รูปแบบ วัสดุ การบวนการสร้าง และเทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์ เด็กจะเริ่มสามารถตัดสินผลงานจากคุณภาพเชิงความงามและการออกแบบ ควรให้เด็กมีการอภิปรายถึงความชอบและไม่ชอบ และเหตุใดจึงรู้สึกเช่นนั้น

เส้น ตั้งคำถามนักเรียนโดยให้สังเกตลักษณะเส้นในธรรมชาติและเส้นที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น จากนั้นให้ทดลองใช้วัสดุต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์เส้นชนิดต่างๆ ให้มากที่สุด ลองแสดงให้เห็นว่าเส้นสามารถสร้างรายละเอียด สร้างความเคลื่อนไหว มุมมองตามหลักทัศนียภาพและมิติ ให้นักเรียนฝึกใช้เส้นลักษณะต่างๆ ในองค์ประกอบ ลองวาดเส้นคอนทัวร์(contour) เกสเจอร์(gesture) เส้นรอบนอก ความทรงจำ การประดิษฐ์ตัวอักษร และเทคนิคในการวาดการ์ตูน จากนั้นให้ทดลองสร้างแสงเงาและความลึกด้วยเส้น

รูปทรง ลองให้เด็กได้ดูรูปทรงแบบต่างๆ จากนั้นลองมองหารูปทรงที่ซับซ้อนมากขึ้นทั้งในธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ให้เด็กฝึกฝน 1. ใช้รูปทรงง่ายๆ และในการสร้างองค์ประกอบ 2. ใช้รูปทรงเรขาคณิตในการวาดภาพทิวทัศน์ 3. สร้างสรรค์รูปทรงตามแบบเหมือนจริง 4. แปลงรูปทรงตามแบบเหมือนจริงให้เป็นแบบนามธรรม ให้นักเรียนเปรียบเทียบรูปทรงที่แตกต่าง อภิปรายถึงความกลมกลืนหรือไม่กลมกลืนกันอย่างไร ครูควรอภิปรายและทดลองร่วมกับนักเรียนในการสร้างสรรค์รูปทรงโดยใช้พื้นผิว สี เส้น และเงา

น้ำหนัก สนับสนุนให้นักเรียนสังเกตว่าแสงเงาสามารถมีความนุ่มนวลและความคมชัด อภิปรายถึงงานศิลปะที่มีแสงเงาและที่มาของแสงแบบต่างๆ ให้นักเรียนสร้างงานวาดภาพระบายสีที่แสดงถึงที่มาของแสงจากทิศทางเดียวและหลายทิศทาง แนะนำให้เด็กรู้จักแสงเงาในภาพ เช่น ในเสื้อผ้า กล้ามเนื้อและส่วนกระดูกของร่างกายครูควรแสดงให้นักเรียนดูและให้นักเรียนฝึกทำระดับค่าน้ำหนักต่างๆ ลองให้เด็กใช้เพียงรูปทรงและแสงเงาในองค์ประกอบ

เนื้อที่ ระยะทาง สังเกตเนื้อที่ ระยะทางและลองอภิปรายเรื่องจุดสิ้นสุดของเพอร์สเปคทีฟ ลองแสดงให้เด็กเห็นถึงการสร้างรูปทรงที่มีความลึกแบบสามมิติ การทับซ้อน ขนาด สี และแสงเงา

ของวัตถุที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการเปลี่ยนตำแหน่ง ให้คำจำกัดความของคำว่า เส้นนอน (horizon) จุดลับสายตา (Vanishing point) และจุดศูนย์กลาง (center of vision) แสดงให้เห็นว่าการใช้เส้นและรูปทรงสามารถทำให้เกิดจุดลับสายตา และสามารถเกิดได้มากกว่า 1 จุด ลองให้วาดภาพมุมมองต่างๆ เช่น มุมตาดมมอง มุมตาหนอมมอง แล้วอภิปรายความสัมพันธ์ของรูปทรง ทางบวก ทางลบ และให้เด็กแสดงแนวคิดเกี่ยวกับระยะที่แตกต่างใน 2 มิติและ 3 มิติ และระยะเหมือนจริงและในนามธรรม

สี ในเด็กระดับนี้ จะเริ่มรู้จักสีปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และสีผสมอื่นๆ ให้เด็กฝึกรู้จักสังเกตสีต่างๆในสิ่งแวดล้อม และช่วยเด็กพัฒนาความรู้สึกตระหนักเรื่องสี อภิปรายถึงความแตกต่างของรงค์ (hue) น้ำหนัก (value) และ ความเข้ม (intensity) แนะนำให้เด็กสังเกตความแตกต่างและอิทธิพลของสีหนึ่งต่อสีหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงน้ำหนักด้วยสีและแสงเงา สนับสนุนให้เด็กทดลองการผสมสีอ่อนางอิสระและระบายลงบนวัตถุใดๆ ลองให้เด็กใช้สีขาวและดำ (tint and shade) เพื่อสร้างสีใหม่ในระดับความเข้มที่แตกต่างกัน ลองใช้แท่งปริซึมให้เด็กดูแสงสีต่างๆ อภิปรายว่าสีต่างๆส่งผลกระทบต่ออารมณ์ ความรู้สึก บรรยากาศ อย่างไร เช่นสีร้อนและสีเย็นลองให้นักเรียนได้ใช้แสงจากแหล่งต่างๆ เช่น เครื่องฉาย ฉายสีต่างๆออกมากระทบวัตถุและลองสังเกตสีของวัตถุที่เปลี่ยนแปลง

ลวดลาย ลองให้เด็กสังเกตลวดลายในธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ต้นไม้ เนินเขา ภูเขา และจากสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น ผ้า ดึง เครื่องเรือน ลองให้เด็กเก็บสะสมลวดลายต่างๆทั้งจากที่เห็นและจากที่คิดสร้างสรรค์ขึ้นเอง สนับสนุนให้เด็กใช้เส้น สี พื้นผิว และรูปทรงในการสร้างลวดลาย ลองให้เด็กพัฒนาลวดลายและองค์ประกอบโดยมีจังหวะ ความเคลื่อนไหว และระยะห่าง

พื้นผิว สะสมและแสดงลักษณะของพื้นผิวต่างๆให้นักเรียนดูมากที่สุด ลองให้เด็กแยกแยะความแตกต่างของพื้นผิวแบบ 2 มิติและ 3 มิติ จากนั้นสาธิตและอภิปรายกับนักเรียนว่าพื้นผิวเกิดขึ้นได้จากการใช้เส้น สีต่างๆ และการขะล้าง ให้นักเรียนลองสร้างพื้นผิวแบบสองมิติและลองนำเสนอพื้นผิวแบบสามมิติในธรรมชาติเช่นเปลือกไม้ ใบไม้ แล้วทดลองพื้นผิวต่างๆเหล่านั้นมาใช้ในการปฏิบัติงานองค์ประกอบศิลป์

องค์ประกอบ อธิบายถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมดกับการวาดภาพระบายสี หรือโครงการศิลปะ ว่ามีความสำคัญอย่างไร แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของทัศนธาตุในศิลปะ เช่น เส้น รูปทรง น้ำหนัก ระยะ สี พื้นผิว ฯลฯ และแนะนำถึงหลักการออกแบบอย่างง่าย เช่น ความสมดุลย์ จังหวะ การขัดแย้ง ว่านำมาประยุกต์ใช้ในงานองค์ประกอบศิลป์ได้อย่างไร

การวาดภาพใบหน้าคน งานศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 นี้ ลองให้เด็กสังเกตรายละเอียดที่ปรากฏในใบหน้าของมนุษย์ และสัดส่วนที่เหมือนจริง สนับสนุนให้นักเรียนลองวาดภาพใบหน้าคนแบบต่างๆ ลองสัมผัสศีรษะและใบหน้าของตนโดยไม่ต้องมองแล้วลองวาดภาพ จากนั้นลองวาดจากกระจก ลองให้แสงเงา แสดงถึงกระดูกและกล้ามเนื้อ ลองใช้เส้นและวัสดุอื่นๆในการ

สร้างสรรค์ ลองให้นักเรียนดูตัวอย่างภาพวาดคนแบบเส้นต่อเนื่อง แบบgesture แบบความทรงจำ ลองใช้วิธีการจินตนาการในการวาดภาพคน

การวาดคน ระหว่างระยะเวลาี้ เด็กจะมีความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและอารมณ์ ดังนั้นภาพวาดของเด็กจึงสะท้อนความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิงทั้งจากลักษณะท่าทางและเสื้อผ้า พวกเขาอาจจะลองใช้วิธีการในการวาดที่แตกต่างกันดังนี้ วิธีแรกคือการวาดแบบเหมือนจริงด้วยสัดส่วนที่ถูกต้อง วิธีที่สองคือ ใช้ความรู้สึก อารมณ์มากกว่า สามารถทำได้ทั้งสองวิธี ขึ้นอยู่กับความชอบในการแสดงออกของเด็กโดยลองให้นักเรียนศึกษาสัดส่วนและลักษณะต่างๆของร่างกายมนุษย์ด้วยการสังเกตผู้คนที่ในชีวิตประจำวันหรือจากโทรทัศน์อย่างใกล้ชิด สนับสนุนให้เด็กลองร่างภาพคนทั้งตัวและส่วนต่างๆอย่างรวดเร็ว ลองใช้เส้นต่อเนื่อง ความทรงจำ และความคิดสร้างสรรค์ในการการวาด ให้เด็กทดลองวาดภาพผสมผสานภาพคนมากกว่าหนึ่งคนในองค์ประกอบของภาพ 1 ภาพ และทดลองใช้วัสดุต่างๆประกอบด้วย โดยกำหนดกิจกรรมขึ้นมา เช่น ภาพโทรทัศน์และภาพนิ่ง ลองให้นักเรียนวางแผนการจัดองค์ประกอบภาพโทรทัศน์ ลองให้นักเรียนพิจารณาว่าวัตถุ พื้นผิว สี ใดจึงจะมีความกลมกลืน จากนั้นลองให้ใช้องค์ประกอบแบบต่างๆ เช่น การเลือกวัตถุ พื้นผิว หรือสีที่มีความกลมกลืนหรือไม่กลมกลืน ลองสนับสนุนให้ใช้วัสดุอื่นๆประกอบด้วย

งานศิลปะแบบสองมิติ สนับสนุนให้นักเรียนฝึกฝนการวาดภาพระบายสีโดยใช้วัสดุที่แตกต่างกันเช่น ปากกา หมึก ดินสอ ดินสอสี ถ่าน ปากกาคอแร้ง สีเทียน สีชอล์ค สีพาสเทล สีน้ำ ลองให้เด็กฝึกใช้เส้นแบบต่างๆ ลองให้ผสมสีจากชั้นตอนง่าย ๆ ไปสู่ชั้นตอนที่ซับซ้อนมากขึ้น ลองให้เด็กแทรกแนวความคิดทางการออกแบบไปในงานวาดภาพระบายสีด้วย ครูอาจลองพิจารณาสิ่งเหล่านี้ด้วย ลองใช้วิธีการพิมพ์ เช่น โมโนพริ้นท์ (Monoprint) เช่น ทำปกหนังสือ บัตรอวยพรลองวาดและพัฒนาเป็นเรื่องราวต่อเนื่อง ลองทำหนังสือ ลองทำภาพพิมพ์แสงอาทิตย์บนกระดาษความไวแสง ลองใช้ปากกาเมจิกวาดลงบนฟิล์มแบบ 16 ม.ม. ที่ใช้แล้ว ลองเรียนรู้การใช้กล้อง การอัดภาพ ลองทำสไลด์ ผลิตการแสดงผล ลองใช้สื่ออื่นๆเช่นกล่องวิดีโอ กราฟฟิค การวาดกำแพง

การวาดภาพระบายสี

การวาดภาพระบายสี หมายถึง การใช้วัสดุต่าง ๆ ชีดเขียน และระบายสี ลงบนพื้นระนาบรองรับซึ่งอาจเป็นกระดาษหรือวัสดุอื่น เพื่อเป็นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ซึ่งมีคุณค่า และ ความสำคัญต่อตัวเด็กเองในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาทางร่างกายจิตใจส่งเสริมให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รักความสะอาด มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และศิลปวัตถุของชาติ เป็นผู้รักความก้าวหน้าตลอดจนรสนิยมที่ดี (โกศล ภูพลอย,2532)

การวาดภาพระบายสีเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของเด็กซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์โดยผ่านสื่อต่างๆ เพื่อแสดงความปรารถนาของตนออกมาในรูปของจินตนาการตามประสบการณ์ และพัฒนาการของเด็กแต่ละวัยซึ่งเด็กมักจะถ่ายทอดออกมาโดยใช้สี เส้น รูปทรงต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องสื่อความหมาย ความเข้าใจความรู้สึกของตนนักจิตวิทยาได้ศึกษาที่มาของสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในภาพวาดของเด็ก และสรุปได้ว่า ที่มาของสัญลักษณ์เหล่านั้นคืออารมณ์และความรู้สึกของเด็ก (สงวน รอดบุญ, 2524 อ้างถึงใน อรอนงค์ ฤทธิ์ฤทัย, 2538) โดยเริ่มจากการขีดเขียนเป็นเส้นยุ่งเหยิง สะเปะสะปะ ไม่มีรูปแบบ ความจริงแล้วการขีดเขียนมีอยู่หลายอย่าง บางอย่างยุ่งยากซับซ้อนประกอบด้วยเส้น ได้แก่ เส้นตั้ง (vertical), เส้นนอน (horizontal), เส้นทแยงมุม (diagonal), เส้นวงกลม (circular), เส้นคลื่น (curving) รวมทั้งเส้นจุด (dots) เป็นต้น เส้นจากการขีดเขียนของเด็กล้วนมีความหมายเพราะเป็นพื้นฐานของเด็กเมื่อเด็กเจริญวัยขึ้นเด็กจะให้การขีดเขียนนี้ทำเป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น เส้นผม ใบไม้ การขีดเขียนจึงเป็นความพึงพอใจในการเคลื่อนไหว การใช้แขน มือ และลำตัว เด็กจะมองผลงานของตนเองด้วยความรู้สึกพึงพอใจในความคิดสร้างสรรค์ของตน

ประภัสสร นิยมธรรม (2523) กล่าวว่า การจัดวางตำแหน่งของภาพที่เด็กชอบขีดเขียน มีอยู่ 17 แบบดังนี้คือ

1. เขียนเต็มไปหมดทั้งหน้ากระดาษ
2. เริ่มจากจุดศูนย์กลาง บางครั้งก็เล็ก บางครั้งก็ใหญ่ แต่อยู่ตรงกลางกระดาษ
3. เขียนเต็มกระดาษแต่เว้นช่องว่างบริเวณขอบกระดาษไว้เป็นกรอบ
4. เขียนอยู่ในแนวเส้นตั้ง โดยให้กระดาษเพียงครึ่งเดียว
5. เขียนอยู่ในแนวเส้นนอน โดยใช้กระดาษเพียงครึ่งเดียว
6. เขียนภาพทั้งสองข้างของกระดาษอย่างมีความสมดุล
7. เขียนภาพอยู่ในเส้นทแยงมุม ลักษณะการเขียนจะอยู่ในกรอบรูปสามเหลี่ยม
8. เขียนภาพอยู่ในลักษณะเส้นทแยงมุม แต่เส้นจะลั่นออกมาอีกซีกหนึ่งของเส้นทแยงมุม
9. เขียนภาพอยู่ในแกนกลางของเส้นทแยงมุม และ กระจายไปอย่างราบเรียบสม่ำเสมอ
10. ภาพที่เขียนออกมาจะปรากฏสองในสามส่วนของกระดาษ จะเห็นเส้นที่เขียนแยกจากกันอย่างเด่นชัด
11. ภาพจะอยู่ในกระดาษเพียงหนึ่งส่วนสี่ โดยอยู่มุมใดมุมหนึ่งของกระดาษ
12. ภาพจะแผ่กระจายเป็นรูปพัดที่มุมหนึ่ง อีกมุมหนึ่งว่างเปล่า
13. ภาพจะอยู่ในแนวโค้งโดยใช้มุมสองด้านของกระดาษ

14. ภาพจะอยู่ในแนวโค้งโดยใช้มุมสามด้านของกระดาษ
15. ภาพจะปรากฏในรูปปิรามิด โดยเริ่มจากมุมสองมุม อีกสองมุมว่างเปล่า
16. ภาพจะพาดลักษณะเป็นแถบระหว่างกระดาษ
17. เส้นภาพแผ่กระจายเป็นรูปพัด โดยเริ่มจากตอนล่างของกระดาษ

อาจสรุปได้ว่า การขีดเขียนที่เด็กชอบมากที่สุดแบบหนึ่งคือการเขียนภาพในแนวของเส้นทะแยงมุมเว้นไว้สองมุม การเขียนภาพที่มองเหมือนอยู่ในแนวโค้งก็มักจะพบบ่อยและอีกแบบหนึ่งที่เด็กชอบทำคือ การขีดเขียนในเนื้อที่สองส่วนสามของกระดาษอีกหนึ่งส่วนจะเว้นว่างไว้ (อรอนงค์ ฤทธิ์ฤทัย, 2538) ถ้าเราหันมาพิจารณาเฉพาะผลงานศิลปะของเด็กที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแล้ว เราจะพบว่าผลงานศิลปะที่ปรากฏ ได้รับแรงผลักดันมาจากวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งสามารถสรุปรวมได้ 3 ทาง คือ 1. สภาพการณ์ในสังคมที่มีผลต่อเนื้อหา 2. อิทธิพลทางรูปแบบจากรูปแบบศิลปะ 3. สภาพทางอารมณ์ที่มีผลมาจากสภาพการดำรงชีวิต

พัฒนาการทางศิลปะของเด็กอายุ 9-12 ปี

ศาสตราจารย์วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) นักวิชาการทางศิลปะศึกษาได้กล่าวว่า เด็กโดยทั่วไปนั้นจะมีการแสดงออกที่คล้ายคลึงกันไม่ว่าเด็กเชื้อชาติใด ภาษาใด เด็กจะวาดของอย่างเดียวกันในลักษณะแบบเดียวกัน เมื่ออยู่ในวัยเดียวกันเด็กมีความสามารถแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีแตกต่างกันไปตามระดับขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ (Lowenfeld, 1987) นอกจากนี้การวาดภาพระบายสีเป็นขั้นพื้นฐานของการพัฒนาตามลำดับอายุ ซึ่งจะมีสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยรองลงมา เด็กส่วนใหญ่ที่อยู่ในช่วงขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นเดียวกันจะมีลักษณะการแสดงออกทางศิลปะที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะเด็กเล็ก ๆ นั้นจะมีการแสดงออกในลักษณะที่คล้ายกันมาก แต่เมื่อเด็กโตขึ้นอายุประมาณ 10-12 ปี ผลจากการอบรมสั่งสอน การช่วยเหลือ การสนับสนุนทางด้านศิลปะจะปรากฏให้เห็นในงานที่มีคุณภาพของเด็ก และถ้าเด็กโตขึ้นไปอีกอิทธิพลของสิ่งต่างๆ จะส่งผลต่อการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กให้มีความแตกต่างกัน เช่น อิทธิพลของวัฒนธรรมเป็นต้นซึ่ง โลเวนเฟลด์ ได้แบ่งพัฒนาการทางการวาดภาพของเด็กไว้เป็น 6 ขั้นดังนี้

1. ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการนี้จะมีอายุระหว่าง 2 - 4 ปี นอกจากนี้พัฒนาการขั้นนี้ยังแบ่งออกเป็น 4 ระยะคือ
  - การขีดเขียนไม่เป็นระเบียบ
  - การขีดเขียนเป็นเส้นยาว
  - การขีดเขียนเป็นวงกลม

- การตั้งชื่อเส้นที่ขีดเขียน
- 2. ขั้นเริ่มสัญลักษณ์ (The Preschematic Stage) หรือขั้นเริ่มต้นวาดภาพให้มีความหมาย เด็กอยู่ในขั้นนี้อายุราว 4 - 7 ปี หรือบางคนอาจเลยไปถึงอายุ 8 ปี
- 3. ขั้นใช้สัญลักษณ์ (The Schematic Stage) หรือขั้นการวาดภาพได้คล้ายคลึงของจริง เด็กขั้นนี้มีอายุระหว่าง 7 - 9 ปี
- 4. ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง (The Stage of Dawning Realism) เด็กขั้นนี้มีอายุระหว่าง 9 - 12 ปี
- 5. ขั้นการใช้เหตุผล (The Age of Reasoning) หรือขั้นวาดภาพเหมือนของจริง (The Pseudo - naturalistic Stage) เด็กจะมีอายุระหว่าง 12 - 14 ปี
- 6. ขั้นการตัดสินใจ หรือ ช่วงวัยรุ่น (The Period of decision หรือ Adolescent Art in the High School) เด็กในช่วงวัยรุ่นคือ ช่วงอายุระหว่าง 14 - 17 ปี

ช่วงวัยระหว่าง 9-12 ปี พบว่าพัฒนาการทางด้านศิลปะและการคิดของเด็กช่วงวัยนี้มีลักษณะดังนี้ (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2545)

1. เด็กเริ่มใส่ใจกับรายละเอียดมากขึ้นพิถีพิถันมากขึ้น
2. ถ่ายทอดเหตุการณ์ในลักษณะตลกแต่งมากกว่ามุ่งถ่ายทอดตามธรรมชาติ
3. ยังไม่เข้าใจถึงแสงและเงาอย่างถูกต้องนัก
4. เส้นฐานเริ่มหายไป เด็กถ่ายทอดเนื้อหาที่มากขึ้น แสดงสิ่งต่างๆในภาพอยู่ในเนื้อที่หนึ่งที่มีบริเวณกว้างออกไปมากกว่าจะตั้งบนเส้น แสดงมิติโดยวางสิ่งต่างๆในภาพทับซ้อนกันบ้างมีการเรียงจากหน้าไปหลังซึ่งแสดงถึงว่าอยู่ในระยะใกล้ไกลต่างกัน สิ่งที่อยู่ด้านหน้าใหญ่กว่าสิ่งที่อยู่ด้านหลัง
5. การแบ่งภาพเป็นสามตอนเริ่มหายไป ท้องฟ้าเริ่มพบกับพื้นดินที่บริเวณเส้นขอบฟ้า
6. วัตถุในภาพเริ่มมีลักษณะแสดงว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่น ภาพคนจับถือสิ่งของก็แสดงให้เห็นว่ามีอันนั้นมีความสัมพันธ์กับสิ่งของนั้นๆ
7. มีการใส่รายละเอียดใส่ใจต่อสิ่งเล็กๆน้อยๆมากขึ้น
8. ลดการวาดเกินความจริงหรือการตัดทอนลง ลดบางส่วนของร่างคนที่วาดลงเพื่อสามารถแสดงให้เห็นถึงท่าทาง เช่น แขนสั้นขึ้น ถ้าต้องการแสดงว่าอแขน
9. เริ่มตระหนักว่าร่างของคนของตนวาดมีกระดูก ดังนั้น จึงมีการอพบที่ไม่อิสระ เด็กรู้ว่าการวาดของตนนั้นสามารถรู้ว่าวาดผิดหรือวาดถูก ทำให้แสดงออกอย่างเกร็งๆ
10. เด็กโดยทั่วไปจะเริ่มพัฒนาเทคนิคการวาดสูงขึ้นลดการวาดลอกเลียนแบบลง (แต่อาจมีพฤติกรรมนี้ในเด็กบางคนที่ต้องการแสดงออกทางด้านศิลปะอยู่ แต่ไม่รู้วิธีแก้

ปัญหาอีกทั้งทางโรงเรียนก็ไม่มีผู้ใดช่วยแนะหนทางในการแก้ปัญหา เด็กอาจใช้การลอกเลียนแบบเพื่อจะได้สามารถวาดให้ดูดีและถูกต้องขึ้น)

11. เด็กระหว่าง 9-11 ปี ภาพวาดยังอยู่ในลักษณะสองมิติ ส่วนใหญ่มักเป็นภาพแสดงเส้นขอบ บ้างก็สอว่าพยายามวาดในเชิงสามมิติมีความหนาหรือลึกเข้ามาเกี่ยว หรือวาดแสดงมิติโดยถ่ายทอดสามในสี่ส่วนของวัตถุนั้น บ้างก็สอว่าพยายามถ่ายทอดมิติโดยการแรเงาแสดงความนูนเว้าและบ้างก็พยายามถ่ายทอดมิติที่สามในภาพทิวทัศน์ โดยการทับซ้อนหรือใช้หลักทัศนียภาพวิทยาอย่างง่าย ๆ
12. วิจัยพบว่า เด็กในช่วงวัยนี้ ยังไม่สามารถเห็นหรือเข้าใจถึงความแตกต่างในด้านแบบอย่าง (สไตล์) ของผลงานศิลปะของศิลปิน เพราะยังไม่สามารถเข้าใจในเรื่องขององค์ประกอบศิลป์ หรือหลักการด้านศิลปะ (เช่น จุดเด่น-จุดด้อย ความสมดุล จังหวะลีลาความเป็นเอกภาพ) สิ่งที่เด็กสามารถเห็นหรือจำแนกความแตกต่างในผลงานศิลปะในช่วงวัยนี้มักจะเป็นความแตกต่างของเนื้อหาหรือเรื่องราวในผลงานนั้น ดังนั้น การใช้ผลงานนามธรรม เป็นสื่อในการเรียนรู้หรืออภิปรายจึงไม่น่าจะเหมาะสมสำหรับเด็กช่วงวัยนี้หรือวัยน้อยกว่านี้

ธรรมชาติในการวาดภาพของเด็กจะค่อยๆ สะสมขึ้นตั้งแต่เกิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป การวาดภาพเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งเรียกได้ว่าเป็น "การกระทำที่เป็นไปตามธรรมชาติ" ซึ่งลักษณะของเด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 นั้นเด็กจะมีความรับผิดชอบ และความเข้าใจในสิ่งที่ถูกและผิดมากขึ้น ชอบสร้างสรรค์ตามความสนใจของตนเอง มีการแสดงออกสัมพันธ์กับอารมณ์และความเจริญทางกาย มีความแม่นยำในการปฏิบัติงานดีขึ้น

พัฒนาการด้านศิลปะของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จะมีความสนใจในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และนำแรงบันดาลใจที่ได้มาสร้างสรรค์งานศิลปะ สนใจเรื่องราวของสังคมและชุมชน มีความกระตือรือร้นในการทดลองเริ่มเขียนภาพแสดงความลึกตามหลักเพอร์สเปคทีฟ (perspective) การเขียนภาพต้องการความสมจริงมากขึ้น ซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญที่นักเรียนหลายคนในวัยนี้หมดความสนใจในงานศิลปะ ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูที่จะแนะนำส่งเสริมการแสดงผลงานให้เหมาะสมกับความสนใจของเด็ก (จิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2531)

การแสดงออกทางศิลปะของเด็ก

การแสดงออกทางศิลปะของเด็ก นั้นเป็นสิ่งที่พบได้ในการสร้างสรรค์ผลงานในวิชาศิลปะศึกษา ที่แสดงให้เห็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของเด็ก โดยแต่ละคนจะรับรู้หรือมีความรู้สึกตอบรับสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไป ซึ่งเด็กจะนำเอาความรู้สึกนึกคิดและความรู้ของตนเข้ามาผสมผสานไว้

ด้วยกัน ก่อให้เกิดเป็นผลงานศิลปะอันสามารถบอกได้ถึงบุคลิกของเขาได้อย่างชัดเจน (วิรุณ ตั้งเจริญ,2532)

สิ่งที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็กประกอบด้วย

1. พื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็กคือ ความเชื่อ แบบแผน หรือ ลักษณะการดำเนินชีวิต และ กิจกรรมของคนในสังคม ศิลปะเด็กจึง เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคม ทั้งในแง่การสะท้อนถ่ายทอดสภาพของสังคม ให้ปรากฏเป็นผลงานศิลปะ และการสร้างสรรค์ศิลปะให้เป็นรูปวัตถุทางวัฒนธรรม

2. พื้นฐานทางสภาพแวดล้อม ที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ได้แก่ ธรรมชาติ ผู้คน อาคารบ้านเรือน ฯลฯ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ในฐานะที่มีสภาพเป็นรูปธรรม นับว่ามีผลกระทบต่อการแสดงออกทางศิลปะเป็นอย่างมาก เพราะสิ่งต่างๆ ดังกล่าวเป็นสื่อล่อใจ และเป็นปัจจัยให้การแสดงออกทางศิลปะโดยเด็กอาจจะเสนอรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งแวดล้อม เสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือเสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับสภาพของสิ่งแวดล้อมถ่ายทอดออกมาในผลงาน

3. พื้นฐานทางความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างทางเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคน เช่น บุคลิกภาพ สติปัญญา อารมณ์ ความนึกคิด จะมีผลไปสู่การแสดงออกที่แตกต่างกัน ทั้งเรื่องราว รายละเอียด สี ความซับซ้อน เด็กอาจจะเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่ต่างกัน แสดงออกด้วยเทคนิคที่ต่างกัน งานศิลปะที่เด็กแสดงออกจึงมีแบบแผนเฉพาะตัวที่สะท้อนความแตกต่างทางเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคนโดยเฉพาะ (วิรุณ ตั้งเจริญ,2525)

การแสดงออกทางศิลปะเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็ก ที่จะช่วยสร้างเสริมประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งพลังนั้นจะส่งผลต่อการรับรู้ การเรียนรู้ และการประพฤติปฏิบัติทุกด้าน ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก จึงแสดงออกให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ในตัวเด็กดังนี้คือ (วิรุณ ตั้งเจริญ,2526)

1. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงความเติบโต การแสดงออกทางศิลปะของเด็กโดยเฉพาะการวาดภาพนั้น เมื่อเด็กเริ่มต้นจากการขีดเส้นอย่างวุ่นวายจนค่อย ๆ พัฒนาควบคุมเส้นสายให้เป็นระเบียบขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการเริ่มต้นท่าทีของการออกแบบรูปทรง และในวันที่เติบโตขึ้นภาพวาดของเด็กจะพัฒนาลักษณะการออกแบบไปสู่รูปทรงเลียนแบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การแสดงออกทางศิลปะเช่นนี้ย่อมเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงหรือการเติบโตของเด็ก ทั้งด้านร่างกาย การรับรู้ จิตใจ และการแสดงออกในตัวของเด็กนั่นเอง

2. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัว เด็กแต่ละคนจะรับรู้หรือมีความรู้สึกที่ตอบรับสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป เมื่อเด็กสร้างสรรค์งานศิลปะ เขาจะนำความรู้สึกนึกคิดหรือความรู้สึก

ของตนที่มีต่อสิ่งนั้น ผสมผสานไปกับการรับรู้ที่แตกต่างกันนั้นด้วย ผลงานศิลปะของเด็กแต่ละคนจึงสะท้อนลักษณะเฉพาะตัว หรือ สะท้อนบุคลิกของเขาอย่างเด่นชัด

3. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสาร ในขณะที่เด็กวาดภาพตามพัฒนาการทางธรรมชาติของเขารูปแบบยุ่งเหยิงที่เด็กใช้เป็นสัญลักษณ์ คน ต้นไม้ บ้าน ดวงอาทิตย์ หรือ สิ่งอื่นๆ ที่เขาชอบ ภาพที่ปรากฏเหล่านี้จะสื่อสารความรู้สึกนึกคิดบรรยายประสบการณ์ และจินตนาการของเขา การวาดภาพของเด็กจึงมีสภาพเป็นการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ด้วยสัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานศิลปะ ซึ่งอาจมีคุณค่ามากกว่าการบอกเล่าใด ๆ

4. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก การที่เด็กได้ทำงานศิลปะ และได้แสดงออกทางศิลปะนั้น เด็กจะแสวงหาหนทางเฉพาะตนด้วยการแสดงอารมณ์ และ ความรู้สึกนึกคิดในผลงานของตนอาจจะด้วยการเน้น หรือขยายขนาดของสิ่งที่ตัวเขาเองเห็นว่ามีความสำคัญ เป็นการลดความคับข้องใจและการระบายความรู้สึกเก็บกดของเขาเองได้ด้วย

ประเทิน มหาพันธ์ (2531) กล่าวถึงการแสดงออกทางศิลปะว่า “เด็กทุกคนมีขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ด้านศิลปะแตกต่างกัน แต่เด็กแต่ละคนก็สามารถปรับปรุงและพัฒนาขึ้นได้ภายในขอบเขตและความสามารถของตนเช่นเดียวกัน นอกจากนี้เด็กเล็กๆยังมีการสร้างสรรค์และต้องการแสดงออกด้านความคิดและความรู้สึกต่างๆ ศิลปะเป็นแนวทางหนึ่งในการแสดงออกของเด็ก ซึ่งเด็กต้องการโอกาสได้แสดงออกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกและความเข้าใจรวมทั้ง บุคลิกภาพ และ ความเป็นอิสระของเด็ก ออกมาได้สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดมาจากประสบการณ์และจินตนาการของเด็กแต่ละคน”

ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะของเด็กจึงแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านต่างๆในตัวเด็กที่ถ่ายทอดออกมาในรูปของผลงานทางศิลปะ บนพื้นฐานแห่งประสบการณ์ทางสภาพแวดล้อมของสังคม วัฒนธรรมและความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งเป็นพฤติกรรมภายนอกของเด็กโดยการถ่ายทอดสิ่งที่พบเห็นจากแบบหรือวัตถุในลักษณะการพยายามลอกเลียนแบบให้เหมือนจริง

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2533) ได้กล่าวถึงงานค้นคว้าวิจัยด้านวิธีการสอนศิลปะ (Art Instruction) เพื่อค้นคว้าวิถีทางให้เด็กได้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งได้แก่ งานวิจัยเกี่ยวกับการค้นคว้าวิธีการสอนโดยให้เด็กใช้การแก้ปัญหาด้านการวาดภาพด้วยการลอกเลียนแบบ (Copying) อาทิเช่น งานวิจัยของ พารีเซอร์ (Pariser, 1979) ได้ศึกษาพฤติกรรมการวาดภาพของเด็ก โดยเสนอความเห็น 3 ทฤษฎี ดังนี้คือ

ทฤษฎีที่ 1 กล่าวว่าเด็กนั้นวาดภาพ ถ่ายทอดงานศิลปะตามแบบอย่างที่เคยมีมาก่อน (graphic conventions) ซึ่งเป็นอิทธิพลของวัฒนธรรมของเด็กชนชาตินั้น เช่น รูปกระต่ายของเด็กอเมริกันอาจมีลักษณะเดียวกับ “บักบันนี่” (Bug Bunny) ตัวการ์ตูนที่มีชื่อเสียงของอเมริกา ซึ่ง

แนวความคิดของทฤษฎีนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่เรียกว่าลอกเลียนแบบ (Copying) ได้แก่แนวคิดของ กอมบริค (Gombrich, 1972) และ วิลสันและวิลสัน (Wilson & Wilson, 1977)

ทฤษฎีที่ 2 กล่าวถึงทักษะในการวาดภาพของเด็กนั้นเป็นผลมาจากการที่เด็กได้สัมผัสโดยตรง รับรู้จากประสบการณ์ตรงกับสิ่งต่างๆ จากโลกรอบตัวของเด็กเด็กใช้สื่อถ่ายทอดสิ่งที่เด็กรับรู้สัมผัสในรูปของงานศิลปะดังนั้นงานที่เด็กทำเป็นผลรวมของการรวมตัวจัดระบบผสานตัวกันระหว่างการรับรู้(perception) และการถ่ายทอดสื่อความหมาย (Golomb , 1974)

ทฤษฎีที่ 3 เสนอแนะว่าการถ่ายทอดงานศิลปะของเด็กเป็นผลมาจากการผสมผสานระหว่างการรับรู้สัมผัส และทักษะในการวาดให้แก่เด็ก งานวิจัยของพริเซอร์สรุปว่าทักษะในการวาดและถ่ายทอดงานของเด็กนั้น มีการผสมผสานกันระหว่างการรับรู้ และการเคยเห็นแบบมาก่อน เขาเสนอแนะว่าวิธีการสอนแบบลอกเลียนแบบนั้นอาจไม่น่าเป็นอันตรายต่อพัฒนาการด้านศิลปะของเด็กก็ได้

กล่าวว่าการโยงความคิดไปสู่ประสบการณ์ สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม นับเป็นผลพลอยได้จากการฝึกปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะของเด็ก ซึ่งการโยงความคิดจะเป็นไปได้สองแง่ คือ 1.การที่เด็กโยงความคิดด้วยตัวเองในลักษณะการรับรู้ การคิด การแสดงออกและการชื่นชมผลงานซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ เด็กจะโยงความคิดไปสู่ประสบการณ์สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมโดยตรง 2.การโยงความคิดจะเกิดจากการเสนอแนะ การพูดคุยและการวิจารณ์ ทั้งจากครูผู้สอน เพื่อนนักเรียน และตัวเด็กเอง สำหรับศิลปะแล้ว เด็กสามารถที่จะตรวจสอบโลกภายนอกได้อย่างกว้างขวางและสามารถพบเห็นข้อแตกต่างและข้อดีงามด้วยตัวของเขาเอง โดยวิถีทางธรรมชาติ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539)

การแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

ถ้าพิจารณาเฉพาะผลงานศิลปะของเด็กที่มีเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแล้ว จะพบว่าผลงานศิลปะที่ปรากฏได้รับแรงผลักดันมาจากวัฒนธรรมหลายด้าน ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมซึ่งสามารถสรุปรวมได้ 3 ทาง คือ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539)

1.สภาพการณ์ในสังคมที่มีผลต่อเนื้อหา เมื่อสภาพการณ์ต่างๆ ในสังคมทั้งวัตถุ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ และความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในสังคม คือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ศิลปะในฐานะที่บันทึกหรือสะท้อนสภาพการณ์ต่างๆ ในสังคม จึงเท่ากับเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมด้วย นอกจากสภาพการณ์ในสังคมจะเป็นพื้นฐานในการแสดงออกทางศิลปะแล้ว ในทางกลับกัน ผลงานศิลปะของเด็กก็ย่อมมีเคราะห์ถึงสภาพการณ์ในสังคมหรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กในแง่มุมต่างๆ ได้ด้วยเช่นกัน เช่น การที่เด็กชื่นชอบเขียนภาพ “ไอ้ผัดแดง” จากภาพยนตร์ญี่ปุ่น หรือ “กังฟู” จากภาพยนตร์จีนการแสดงออกเช่น

นั้น ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมที่รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง และอาจมีผลในลักษณะเป็นเบี่ยงล่งทางเศรษฐกิจด้วย เป็นต้น

2. อิทธิพลทางรูปแบบจากรูปแบบศิลปะ รูปแบบศิลปะทั้งจากอดีตที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบัน หรือที่นิยมชมชอบอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งรูปแบบที่แพร่หลายเข้ามาจากวัฒนธรรมอื่นด้วย จะมีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็กอย่างแน่นอน จริงอยู่ในทางศิลปะเราถือว่า อิทธิพลทางรูปแบบศิลปะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความสำเร็จของอิทธิพลทางรูปแบบก็คือ เป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ศิลปะพัฒนาต่อไป อย่างไม่หยุดยั้ง แต่ข้อสำคัญอยู่ตรงที่ว่า อิทธิพลนั้นต้องไม่ครอบงำหรืออยู่เหนือความเป็นตัวของตัวเอง ในแง่ของอิทธิพลทางรูปแบบ ศิลปะเด็กจึงรวมการถ่ายทอดรูปแบบศิลปะตามสายวัฒนธรรมและรูปแบบศิลปะรอบๆ ตัวเขาไว้เป็นทั้งการรักษาวัฒนธรรมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ไปพร้อมกัน เช่น เมื่อเด็กเขียนภาพวาด เด็กจะรับอิทธิพลความงามของรูปแบบวัด รับอิทธิพลภาพเขียนวัดของศิลปินในสังคม รับอิทธิพลเทคนิคจากภาพเขียนสมัยใหม่ แล้วสร้างสรรค์ออกมาเป็น “ภาพวัด” เฉพาะตัวของเขา

3. สภาพทางอารมณ์ที่มีผลมาจากสภาพการดำรงชีวิต เมื่อสภาพการดำรงชีวิตของเด็กแต่ละคน หล่อหลอมให้เด็กมีบุคลิกนิสัยและอารมณ์ ที่แตกต่างกันออกไป การหล่อหลอมนี้ย่อมมีผลไปถึงการแสดงออกทางศิลปะด้วย ซึ่งถ้าเราจะได้ติดตามดูผลงานศิลปะอย่างใกล้ชิดสักระยะหนึ่งจะพบว่า ศิลปะมิได้มีความน่าสนใจอยู่เฉพาะเนื้อหาสาระที่เป็นเรื่องราวในผลงาน และความสวยงามของสี รูปทรง กลวิธี ซึ่งเป็นรูปแบบเท่านั้น แต่ผลงานศิลปะยังก่อปรด้วยอารมณ์ในสภาพส่วนรวมอีกด้วย เช่น ความสงบ เงียบ รุนแรง สนุกสนาน น่าสะพรึงกลัว ฯลฯ อารมณ์เหล่านี้เป็นผลรวมของทั้งรูปแบบและเนื้อหา สำหรับศิลปะเด็ก อารมณ์ที่ปรากฏบนผลงาน นอกจากจะเป็นสิ่งสนับสนุนคุณค่าของผลงานแล้ว ยังเกี่ยวโยงไปถึงอารมณ์ส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของเขาอีกด้วย เช่น เมื่อเด็กเขียนภาพที่เกี่ยวข้องกับชีวิตส่วนตัว เขาอาจจะแสดงอารมณ์ที่บีบคั้นแฉ่งไว้ด้วย เป็นต้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าผลงานศิลปะนั้นได้รับแรงผลักดันจากวัฒนธรรมใน 3 ด้านคือ 1. สภาพการณ์ในสังคมที่มีผลต่อเนื้อหา 2. อิทธิพลจากรูปแบบศิลปะ 3. สภาพทางอารมณ์ที่มีผลจากสภาพการดำรงชีวิต ซึ่งลักษณะ 3 ประการดังกล่าวนี้เองที่ทำให้รูปแบบของศิลปะในแต่ละชาติมีความต่างกันไป

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539) กล่าวถึงการแสดงออกทางศิลปะของเด็กนั้น สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมได้ส่งผลต่อการรับรู้และความรู้สึกนึกคิดของเด็กเป็นอย่างมาก การแสดงออกทางศิลปะเด็กมิใช่เป็นเพียงวุฒิภาวะทางความงาม (artistic maturity) เท่านั้นแต่ยังแสดงถึงวุฒิภาวะทางการรู้คิด (cognitive maturity) อีกด้วยโดยอ้างถึงงานวิจัยของ กิลล์ (M.S.Gill, 1976) ซึ่งได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาทัศนจินตภาพ (visual imagery) จากผลงานศิลปะเด็กกว่า 2,000 ชิ้นโดยเป็น

ผลงานของเด็กทั่วโลก ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในทางศิลปวัฒนธรรมในแต่ละสายจากสถานทูตต่างๆนอกจากนั้นยังศึกษาเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมจากเอกสารมากมายของยูเนสโก

ทัศนจินตภาพในความหมายของกิลล์กินความถึงจินตนาการของเด็กที่ปรากฏเป็นรูปธรรม ให้มองเห็นได้ บนผลงานเขียนภาพระบายสีเหล่านั้นโดยที่ปรากฏการณ์ทัศนจินตภาพนั้น ได้รับแรงกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเป็นประการสำคัญผลการวิจัยของกิลล์สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การแสดงออกทางศิลปะของเด็กที่แตกต่างวัฒนธรรมและปัจจัยทางวัฒนธรรมที่หลากหลายนั้น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพได้ส่งอิทธิพลให้เห็นอย่างชัดเจน
2. เทพนิยายของแต่ละสายวัฒนธรรมซึ่งมีความแตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางด้านเนื้อหาสาระในงานศิลปะเขียนภาพระบายสีของเด็กเป็นอย่างมาก
3. ท่ามกลางศิลปะเด็กหลากหลายวัฒนธรรมนั้น ปรากฏว่าศิลปะเด็กญี่ปุ่นได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางด้านมรดกศิลปะประจำเชื้อชาติเด่นชัดมากที่สุดกว่าประเทศใดๆ
4. ทัศนคติต่างๆ ของพ่อแม่และครูซึ่งมีสภาพเป็นนามธรรม อันเป็นทัศนคติต่อการดำรงชีวิตในแต่ละสายวัฒนธรรม ได้ส่งผลไปสู่การแสดงออกทางศิลปะการเขียนภาพระบายสีของเด็กอย่างชัดเจน
5. ปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมของเด็ก เช่น ไฟไหม้ สงคราม น้ำท่วม อุบัติเหตุ ได้ปรากฏอยู่ในผลงานศิลปะเด็กเป็นอย่างมากปรากฏการณ์เหล่านี้ได้กลายเป็นตัวกระตุ้นการแสดงออกทางศิลปะของเด็กอย่างดียิ่ง
6. เอกลักษณะเด่นๆทางวัฒนธรรมของแต่ละเชื้อชาติก่อให้เกิดการแสดงออกทางศิลปะของเด็กที่แสดงบุคลิกเฉพาะในแต่ละสายวัฒนธรรมอย่างเห็นได้เด่นชัด
7. หนังสือภาพการ์ตูนนิทานต่างๆซึ่งเป็นที่ยอมรับชอบของเด็กในแต่ละสังคม มีอิทธิพลต่อรูปแบบในการแสดงออกทางด้านศิลปะเขียนภาพระบายสีเป็นอย่างมาก
8. นิทานพื้นบ้าน นิทานก่อนนอนและเรื่องเล่าต่างๆในแต่ละสังคมหรือแต่ละสายวัฒนธรรมช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการและแสดงออกทางศิลปะอย่างมีค่าอย่างยิ่งได้ปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจน
9. ศิลปะเขียนภาพระบายสีของเด็กได้แสดงปรากฏให้เห็นถึงความคิดความเชื่อเด่นของเด็กในแต่ละสายวัฒนธรรมแต่ละเชื้อชาติอย่างเป็นรูปธรรมและน่าศึกษา
10. หลักสูตรและการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนทางศิลปศึกษา ส่งผลไปสู่การแสดงออกทางศิลปะของเด็กโดยตรงและสร้างความแตกต่างในเด็กที่ต่างหลักสูตรต่างวัฒนธรรมกัน

จากข้อสรุปในงานวิจัยของกิลล์ได้สร้างความเข้าใจในเชิงวิเคราะห์ต่อผลงานเขียนภาพ
 ระบายสีของเด็กอย่างกว้างขวาง ซึ่งให้เห็นถึงความหลากหลายซึ่งเป็นผลกระทบมาจากสิ่ง
 แวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของผลงานศิลปะของเด็กที่แตกต่างวัฒนธรรม
 ต่างชาติแตกต่างกันสังคมซึ่งให้เห็นถึงการรับรู้ ความรู้ ความคิดและความเชื่อของเด็กที่ได้รับ
 การหล่อหลอมจากบ้านหลอมที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นผลจากการวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ
 ข้ามวัฒนธรรมเช่นนี้ ยังช่วยให้สามารถเลือกเฟ้นปัจจัยต่างๆในแต่ละวัฒนธรรม นำมาเป็นตัว
 กระตุ้นหรือเป็นสื่อคล้อยใจในการแสดงออกทางศิลปะของเด็กได้อย่างดีอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นธรรมเนียม
 ชาติ เทพนิยาย นิทานตัวศิลปะกรรมของชาติ ปรากฏการณ์ต่างๆ หนังสือ ฯลฯ

การแสดงออกทางศิลปะของเด็กไม่ว่าจะเป็นงานเขียนภาพระบายสี ปั้น พิมพ์ แกะ ฯลฯ
 จึงเป็นการแสดงออกที่มีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเป็นตัวบ่งการอยู่ด้วย มิใช่เป็นก
 การแสดงออกจากความว่างเปล่าที่เป็นสูญญากาศ มิใช่สร้างสรรค์เพียงเพื่อสร้างสรรค์อย่างเดียว
 แต่เป็นการสร้างสรรค์เพื่อสะท้อนถ่ายสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมและความรู้สึกนึกคิดของแต่ละวัฒน
 ธรรมพร้อมกันนั้น เด็กแต่ละคนยังสะท้อนถ่ายและสร้างสรรค์เพื่อเรียนรู้และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
 และวัฒนธรรมของเขาเองอีกด้วยเช่นกัน

การสร้างงานศิลปะตามเรื่องที่กำหนด

สาระ หมายถึง แก่นสาร,เนื้อหา,ความมีประโยชน์,ความหมาย,ความเป็นหลักฐาน (มานิต
 มานิตเจริญ, 2514;วิทย์ เทียงบุญธรรม, 2535)

สาระ (Content) หมายถึง เนื้อหาเรื่องราวหรือลวดลายแม่บทในงานศิลปะรวมทั้งคุณค่า
 ในแง่ปัญญา สุนทรียภาพ จิตวิญญาณและการดำเนินเรื่องซึ่งนอกจากโครงสร้างของรูปแบบและ
 วิธีการในการทำงาน งานศิลปะนั้นต้องคำนึงถึงคุณสมบัติทางด้านโครงสร้างและเนื้อหาประกอบเข้า
 ด้วยกัน (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2540)

ประเทิน มหาพันธ์ (2531) กล่าวถึงการสร้างงานศิลปะตามเรื่องที่กำหนดว่า เป็นกิจกรรม
 ที่ครูและนักเรียนสามารถร่วมกันกำหนดชื่อเรื่องขึ้น แล้วให้นักเรียนในกลุ่มใช้ป็นเนื้อหาในการ
 แสดงออกทางศิลปะ ตัวอย่างชื่อเรื่องที่ครูกับนักเรียนร่วมกันกำหนดขึ้น เช่น ฉันกับบ้านของฉัน
 ฉันกับสุนัขของฉัน ทะเล สนามบิน วันขึ้นปีใหม่ วันตรุษสงกรานต์ เป็นต้น เด็กทุกคนในกลุ่มจะ
 สร้างงานศิลปะจากแนวคิดในชื่อเรื่องที่ได้เลือกไว้เด็กแต่ละคนมีอิสระในการแสดงออกตามแนวคิด
 และวิธีการของตนโดยไม่มีครูเป็นผู้บังคับหรือควบคุมให้เป็นไปตามความต้องการของครู

การที่เด็กได้มีโอกาสแสดงออกทางศิลปะตามชื่อเรื่องที่ได้ร่วมกันเลือกและเห็นว่า
 มีความเหมาะสมกับเด็ก ทำให้เด็กสามารถแสดงออกได้อย่างสมบูรณ์ โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่อง
 ประสบการณ์ ความถนัด ตลอดจนวัสดุที่ใช้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เด็กได้แสดงความสามารถในการ

แสดงออกตามของเขตที่ตนมีอยู่ เด็กอาจแสดงออกทางศิลปะแตกต่างกันไป ตามประสบการณ์และความถนัดของตน

การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ในทางศิลปะของเด็ก โดยอาศัยชื่อเรื่องเป็นตัวกำหนด ขอบข่ายของงานนั้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจและครูควรจะศึกษาแลทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งในความหมายที่เด็กแสดงออกในผลงาน การที่ครูจะเข้าใจความหมายของผลงานทางศิลปะของเด็กได้อย่างถูกต้องก็โดยการที่ครูมีความเข้าใจเด็กผู้สร้างงานนั้นเป็นอย่างดีในทุกด้าน

การกำหนดชื่อเรื่องให้เด็กได้แสดงออกทางศิลปะ เป็นวิธีการสอนศิลปะแบบหนึ่งที่มีการกำหนดขอบเขตของเนื้อเรื่องไว้อย่างกว้างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สร้างงานทางศิลปะได้มีโอกาสสร้างงานได้อย่างกว้างขวางตามความเข้าใจของตน ตามความต้องการของตนและตามความถนัดของตน ซึ่งแต่ละคนต่างก็สร้างงานออกมาได้หลายรูปแบบ หลายลักษณะและแม้ว่างานเหล่านั้นจะแตกต่างกันออกไปอย่างกว้างขวางแต่ก็ยังคงอยู่ในขอบเขตเดียวกัน อันมีชื่อเรื่องเป็นเครื่องกำหนดสิ่งที่ครูผู้สอนพึงคำนึงถึงก็คือ ในการกำหนดชื่อเรื่อง ซึ่งกระทำโดยครูและเด็กร่วมกันพิจารณานั้น ชื่อเรื่องควรเน้นที่ตัวเด็กมิใช่เน้นที่เนื้อหาวิชาและชื่อเรื่องควรมีลักษณะกว้างๆ ไม่มีความจำเพาะเจาะจงมากนัก เรื่องนี้แม้ครูจะมีได้เป็นผู้กำหนดชื่อเรื่องเพื่อการสร้างงานทางศิลปะ ชื่อเรื่องที่มีความจำเพาะเจาะจงมากอาจเหมาะกับเด็กเพียง 2-3 คน ไม่ควรกำหนดให้เป็นหัวข้อในการสร้างงานทางศิลปะ ควรเลือกเรื่องที่มีลักษณะกว้างๆ ซึ่งเด็กส่วนใหญ่หรือเด็กส่วนใหญ่หรือเด็กทุกคนในกลุ่มเคยมีประสบการณ์ อันจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กมีจินตนาการที่กว้างขวาง มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่ลึกซึ้งและมีความตั้งใจที่จะสร้างผลงานให้มีคุณภาพ

เรื่องที่กำหนดให้สำหรับการสร้างงานทางศิลปะ ควรเป็นเรื่องที่มีขอบข่ายกว้างขวาง เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กส่วนใหญ่ได้แสดงออกอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงออกทางด้านอารมณ์ เรื่องที่แคบและมีความจำกัดมาก ทำให้เด็กส่วนใหญ่ไม่สามารถแสดงออกตามแนวของเรื่องได้ แต่อาจเหมาะกับเด็กเพียง 2-3 คนเท่านั้น ตัวอย่างเรื่องที่มีความกว้าง เช่น ฉันไปเที่ยวทะเล ท้องทะเลไทย ทะเลของเรา เป็นต้น เรื่องเกี่ยวกับทะเลที่มีความแคบ มีความจำกัด มีความเฉพาะเจาะจง เช่น ทะเลเลือด ทะเลในวันที่มีพายุ ใต้ทะเลลึก เป็นต้น เรื่องที่มีความแคบเช่นนี้ ทำให้เด็กส่วนใหญ่ที่ไม่มีประสบการณ์ ไม่มีจินตนาการ ไม่มีอารมณ์ ไม่สามารถที่จะแสดงออกได้ เรื่องประเภทนี้จึงไม่สมควรเลือกมาเป็นเรื่องที่จะให้เด็กแสดงออก

เรื่องที่กำหนดให้เด็กในการแสดงออกทางศิลปะ ควรเป็นเรื่องที่ช่วยกระตุ้นให้เด็กได้แสดงออกอย่างสมบูรณ์ ช่วยขยายความสนใจของเด็กให้กว้างขวางขึ้น ช่วยให้เกิดแนวคิดในการเลือกวัสดุและวิธีการในการสร้างงานศิลปะ เรื่องที่ดีจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกทางศิลปะได้อย่างหมดจด โดยอิสระไม่มีการลอกเลียนงานผู้อื่น เด็กจะมีความเป็นตัวของตัวเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น คุณสมบัติดังกล่าวนี้เป็นความมุ่งหมายโดยตรงของศิลปศึกษาที่

ต้องการปลูกฝังให้มีขึ้นในเด็กประถมศึกษาทุกคน ทั้งในด้านประสบการณ์เดิมของเด็ก ความสามารถของเด็กตลอดจนแนวคิดของเด็ก เพื่อครูจะได้ให้การแนะแนวทางในการเลือกเรื่องได้อย่างเหมาะสม

การแสดงออกทางศิลปะ มิใช่กระทำได้แต่เพียงการวาดอย่างเดียว การกำหนดชื่อเรื่องให้เด็กแสดงออกเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้วิธีการต่างๆ ในการแสดงออกได้อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้โดยการใช้วัสดุต่างๆ ที่เหมาะสมกับวิธีการ เช่น ภาพท่องเที่ยวไทยเป็นต้น เด็กอาจใช้วิธีการหลายอย่างในการสร้างงาน เช่น การระบายสีด้วยนิ้วมือ การพับกระดาษ การขดลวด การพิมพ์ด้วยใบไม้ ต้นไม้ การทาบสี การประดิษฐ์ด้วยเศษวัสดุ การตัดกระดาษ เป็นต้น วิธีการต่างๆ ก็ดี วัสดุที่ใช้ก็ดี ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความชำนาญมีประสบการณ์และมีการแสดงออกทางด้านอารมณ์ที่สมบูรณ์ คุณค่าดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของศิลปศึกษาแนวใหม่นี้เป็นอย่างยิ่ง

วัฒนธรรมไทยกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา

ความหมายของวัฒนธรรม

พระยาอนุমানราชธนะ ได้อธิบายว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม ถ้ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบกันมาเป็นประเพณี ตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น เป็นมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม (เสถียร โกเศศ, 2515 : 103-104)

ไทเลอร์ (Tylor, 1871) นักมนุษยวิทยาและเป็นบิดาของสาขาวิชามนุษยวิทยา ได้ให้คำจำกัดความของวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรม คือสิ่งที่รวมทั้งหมดที่ประกอบไปด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และพฤติกรรมอื่นๆ ที่มนุษย์แสดงออกมาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม” นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังเป็นมรดกทางสังคมที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี และความชำนาญที่คนเราได้มาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม (Broom & Selznik 1973) ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton) กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของความประพฤติซึ่งได้จากการเรียนรู้และผลของความประพฤติ ซึ่งมีองค์ประกอบที่ได้ถูกแบ่งส่วนและถ่ายทอดให้แก่สมาชิกของสังคมนั้นๆ โดยเฉพาะ (ดุซงึ่ มาลากุล, 2500)

วัฒนธรรม คือ แบบแผนการดำรงชีวิตของกลุ่มคน ซึ่งมีความสัมพันธ์และมีผลกระทบซึ่งกันและกัน แบบแผนการดำรงชีวิตนี้ ย่อมได้รับการสร้างสรรค์และตรวจสอบจากคนในกลุ่มหรือในสังคมนั้น โดยที่บุคคลจะร่วมแลกเปลี่ยนคุณค่า ความเชื่อ และความคิดเห็น เกิดการยอมรับที่จะประพฤติปฏิบัติและภายในเงื่อนไขของแบบแผนนั้น ย่อมมีวินัยในการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน วัฒนธรรมเป็นแบบแผนที่ยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามสำหรับสังคม และเมื่อ “ธรรมะ” คือความดีงาม และ “วัฒนธรรมหรือพัฒนา” คือสิ่งที่พัฒนาให้เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าได้ วัฒนธรรมจึงเป็นวัฒนธรรมที่ไม่อยู่คงที่ตายตัว แต่เป็นแบบแผนของคนแต่ละรุ่นที่สามารถพัฒนาจากแบบแผนเดิมให้ดีงามกว่าและเหมาะสมกับยุคสมัย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539)

อย่างไรก็ตามจากการประชุมระหว่างชาติเรื่องนโยบายวัฒนธรรมซึ่งองค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดขึ้นเป็นครั้งแรกในโลก ณ กรุงเวนิส ใน พ.ศ. 2513 (สาโรช บัวศรี 2531:37) ได้มีการแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. ศิลปกรรม ภาษาและวรรณคดี การละคร นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ การดนตรี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรม ที่เกิดใหม่ในด้านวิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ ฯลฯ
2. มนุษยศาสตร์ ศาสนา จริยกรรม ปรัชญา ขนบธรรมเนียมประเพณี มานุษยวิทยา อุดมการณ์ ทศนคติของคนในชาติ กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ฯลฯ
3. การช่างฝีมือ การทอ การแกะสลัก การเย็บปักถักร้อย การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถม การทำเครื่องปั้นดินเผา การจักสาน ช่างเหล็ก ช่างไม้
4. การกีฬาและนันทนาการ การกีฬาพื้นเมือง การละเล่นต่างๆ การต่อยมวย การฟันดาบ กระบี่กระบอง ฯลฯ
5. คหกรรมศาสตร์ อาหารการกิน เสื้อผ้า การแต่งกาย การแต่งบ้านเรือน การเลี้ยงและอบรมลูก มารยาทการต้อนรับ การอยู่กันเป็นครอบครัว ฯลฯ

และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2525) ได้รวบรวมวัฒนธรรมเข้าเป็นหมวดหมู่ตามหลักขององค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ดังปรากฏในเอกสารเผยแพร่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งแยกเป็นวัฒนธรรมสากลได้ 5 สาขา คือ

1. สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี คุณธรรม ศิลธรรม จรรยา ค่านิยม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย ฯลฯ
2. สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ดนตรี วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม การละคร ประติมากรรม ฯลฯ
3. สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำตุ๊กตา การทอเสื่อ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ

4. สาขาคหกรรม ได้แก่ เรื่องอาหาร การแต่งกาย การตกแต่งบ้าน การรักษาโรค การดูแลเด็ก ครอบครั้ว มารยาทในการกินอยู่ การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ ฯลฯ

5. สาขากีฬาและนันทนาการ ว่าด้วยเรื่องการเล่น เช่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ ตะกร้อ ฯลฯ

ดังนั้นความหมายของวัฒนธรรมอาจสรุปได้ว่า เป็นลักษณะที่แสดงถึงความเจริญของมนุษย์อันเกิดจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรุ่นต่อรุ่นเพื่อให้เหมาะสมในแต่ละสังคม และยังเสมือนมรดกที่สืบทอด เพื่อให้ความเจริญนั้นอยู่ตลอดไป ซึ่งพอจะแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 5 ประเภทตามการแบ่งของ องค์การยูเนสโก (UNESCO) คือ 1.ด้านศิลปกรรม 2.ด้านมนุษยศาสตร์ 3.ด้านการช่างฝีมือ 4.ด้านการศึกษาและนันทนาการ 5.ด้านคหกรรมศาสตร์

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

นอกจากวัฒนธรรมจะสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆแล้ว วัฒนธรรมยังประกอบด้วยขึ้นจากองค์ประกอบต่างๆ ซึ่ง สุพัตรา สุภาพ (2534) ได้แบ่งไว้ดังนี้

1. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถสัมผัส จับต้องได้ และมีรูปร่างเช่น เครื่องมือเครื่องใช้ โรงเรียน โรงงาน ภาพเขียน เครื่องจักร และส่วนที่ไม่มีรูปร่างเช่น ภาษา สัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อความหมาย หลักวิชาคำนวณตัวเลข มาตรการขังวัด

2. องค์การ (Association or Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดอย่างเป็นระเบียบ หรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ข้อบังคับ และวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว (กลุ่มเล็กที่สุด) สหพันธ์กรรมกร ลูกเสือ สมาภาภาษา วัด สหประชาชาติ (องค์กรใหญ่ที่สุด) ฯลฯ

3. องค์พิธีการ (Usage) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆตั้งแต่เรื่องการเกิด หมั้น แต่งงาน บวชนาค ตาย ฯลฯ ซึ่งศาสนาก็มีพิธีพลอยอยู่ไม่มากนักน้อยรวมตลอดถึงพิธีการแต่งกาย และรับประทานอาหาร เช่น เวลาไปงานเป็นทางการของราชการ หญิงมักต้องแต่งชุดไทย

4. องค์คติ (Concepts) หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆเช่น กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อในเรื่องการมีผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) หรือหลายองค์ (Polytheism) ตลอดจนอุดมการณ์ ทัศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าในวัฒนธรรมนั้นได้ก่อตัวขึ้นจากปัจจัยต่างๆ 4 ด้านคือองค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) คือ วัตถุสิ่งของ องค์การ (Association or Organization)

คือ โครงสร้างในการอยู่ร่วมกัน องค์พิธีการ (Usage) คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกัน โดยทั่วไป องค์มติ (Concepts) คืออุดมการณ์หรือทัศนคติ

ประเภทของวัฒนธรรม

ได้มีการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็นประเภทต่างเพื่ออำนวยความสะดวก ดังนี้เสถียร โภเศศ (2515) แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสุภาพ เพื่อให้ได้อยู่ดีกินดีมีความสุขสบายในการครองชีพ วัฒนธรรมประเภทนี้ได้แก่สิ่งที่จำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่าง และสิ่งอื่นๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องมืออาวุธยุทโธปกรณ์ที่เป็นเครื่องป้องกันตัวก็เข้าอยู่ในประเภทนี้ได้

2. วัฒนธรรมทางจิตใจ หมายถึง สิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางสติปัญญา และศาสนา จรรยา ศิลป วรรณคดี กฎหมาย และระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกทางจิตใจให้งอกงามหรือให้สบายใจ

อมรา พงศาพิชญ์ (2531) แบ่งประเภทวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์จับต้องไม่ได้ เป็นต้นว่าภาษาพูด ระบบความเชื่อ ภาษามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี

2. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นต้นว่า อาคารบ้านเรือน วัด และศิลปกรรม ประติมากรรมต่างๆ ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างซึ่งใช้เป็นประจำวัน

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆคือ วัฒนธรรมทางด้านวัตถุและวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ โดยจะต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเท่ากันจึงจะเจริญงอกงามขึ้นได้

ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งดังจะเห็นได้จากการเข้าไปแทรกซึมเป็นวิถีการดำเนินชีวิต รวมทั้งการกำหนดแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การสร้างระบบการศึกษาอบรมที่กำหนดว่า สิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี ตลอดจนกำหนดเป้าหมายของชีวิตว่าควรเป็นอย่างไร

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมต่อการพัฒนาบ้านเมืองมี 3 ประการคือ

1. วัฒนธรรมสร้างความมั่นคงให้กับประเทศชาติ ทำให้คนในชาติเกิดความภูมิใจในลักษณะเฉพาะของตน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี มีความรักความหวงแหนในฐานะมรดกของชาติ ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำไปสู่ความมั่นคง

ของชาติ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่ทรงพระราชทานว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมนั้นเป็นงานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและจิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุและองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นทั้งหมดและเป็นปัจจัยที่ช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป”

2. วัฒนธรรมช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนและมีส่วนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและประเทศชาติ รากฐานของวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ประเพณีดี ปฏิบัติดี ย่อมมีส่วนทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและชาติบ้านเมืองในที่สุด

3. วัฒนธรรมสร้างสันติสุข ในการอยู่ร่วมกันของคนในชาติและระหว่างประเทศ วัฒนธรรมของคนกลุ่มต่างๆทั้งในและต่างประเทศ มีหลักการและสาระไปในทิศทางเดียวกันคือ เพื่อความดี ความงาม ความเจริญก้าวหน้า และ ความสุขในการดำเนินชีวิตจะแตกต่างกันก็แค่ในเรื่องของกิจกรรมและความละเอียดเท่านั้น การศึกษาให้เข้าใจสาระแก่นแท้ของวัฒนธรรมซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันและประสานสัมพันธ์ที่เป็นสาระประโยชน์แห่งความดีนั้นร่วมกันได้ จะเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขทั้งคนแต่ละกลุ่มภายในชาติเดียวกัน และคนที่อยู่ระหว่างประเทศด้วย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2536) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้ ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์นานาประการได้ก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้ระเบียบของสังคม หลักความคิดทางการเมืองการปกครองอันสืบเนื่องมาแต่เดิมต้องเคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ความเจริญก้าวหน้าของโลกยังมีมากเพียงใด ความสำคัญของวัฒนธรรมก็มีมากขึ้น ถ้าเพียงแต่รักษาความเป็นอยู่ของส่วนรวมให้เป็นอย่างเดิมไม่มีการแก้ไขให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับกาลสมัยก็กลายเป็นสภาพที่ล้าหลัง ไม่สามารถต้านทานต่อเหตุการณ์ของโลกได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ถ้าชาติไม่กระตือรือร้นเอาใจใส่วัฒนธรรมของตนและไม่รู้จักปรับปรุงวัฒนธรรมของตนให้เจริญงอกงามทวียิ่งขึ้น ชาตินั้นก็ถึงซึ่งความเสื่อมทรามสูญสิ้นชาติในที่สุด เพราะไม่มีบุคลิกลักษณะหรือเอกลักษณ์แห่งชาติตนอีกต่อไป ตรงกันข้าม ถ้าวัฒนธรรมของชาติมีความเจริญงอกงามอยู่ ถึงแม้จะเข้าที่อัปจนก็ไม่ล่มจม อาจมีความเจริญได้ใหม่ในไม่ช้า และเป็นที่หวังได้ว่า ชาตินั้นจะมีแต่ความผาสุก เจริญรุ่งเรืองทวียิ่งขึ้นเสมอ โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้นานาชาติต่างรู้สึกกันว่าวัฒนธรรมเท่านั้นจะเป็นปัจจัยทำให้ประเทศต่างๆมีความเข้าใจดีต่อกัน และช่วยเหลือกันได้ ดังจะเห็นว่าองค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญจึงก่อตั้งองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งเป็นองค์การสาขาหนึ่งในองค์การสหประชาชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะดำเนินงานส่งเสริมการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดสันติสุขแก่สังคมมนุษย์ทั่วโลก ทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นว่า นอกจากการ

ศึกษาและวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแก่มวลมนุษยชนเช่นเดียวกัน

วัฒนธรรมมีความสำคัญทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ จอห์น คิง ทงประเสริฐ (2528) กล่าวว่าวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติมาก ถ้าวัฒนธรรมของชาติตาย ชาติก็ตาย ถ้าชาติใดไม่รู้จักรับรู้งานส่งเสริมปรับปรุงและแก้ไขวัฒนธรรมเดิมของชาติ ให้เจริญและมั่นคงแล้ว ก็จะถูกกลืนด้วยการแทรกแซงจากวัฒนธรรมอื่น จนสิ้นวัฒนธรรมของตน จากประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า ชาติที่เจริญมีอารยธรรมของต่างชาติซ้อนและเข้าระคนปะปนอยู่ในวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน จนคลี่คลายเป็นวิวัฒนาการถึงความเจริญอย่างสูงสุดในทุกวันนี้ ถ้าไม่มีวัฒนธรรมของชนชาติอื่นเข้ามาผสมเป็นแรงกำลัง ก็จะทำให้เกิดความเจริญขึ้นไม่ได้

ในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศชาติที่มีปกติสุขและถาวรอยู่ได้ด้วยวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่เข้าไปอยู่ในข่ายแห่งการเมืองว่าเป็นปัจจัยที่พึงปรารถนาในสังคม และพบว่าประเทศหลายประเทศใช้นโยบายทางวัฒนธรรมเป็นตัวกลางในการดำเนินงานสร้างความสัมพันธ์ด้านอื่นๆกับต่างประเทศ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องทำนุบำรุงและส่งเสริมวัฒนธรรม เราจะพบคำว่า “สัมพันธ์ภาพทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ” อยู่เสมอๆ ในระยะหลังนี้ นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากทางการเมือง และมีการจัดตั้งสำนักงาน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการนี้เป็นพิเศษมากขึ้น โดยมีการเผยแพร่วัฒนธรรมของตนให้แก่ชาติอื่น และในคราวเดียวกันก็ยอมรับเอาวัฒนธรรมของชาติอื่นส่วนที่ดีกว่าของตนมาปรับปรุงให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนและกันแล้ว ก็เป็นทางให้มีความเข้าใจต่อกัน และช่วยเหลือกันได้ในเรื่องที่เป็นวัฒนธรรมของฝ่ายที่ยังบกพร่องอยู่

หน้าที่ของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมจึงมีหน้าที่ในการกำหนดรูปแบบของสถาบัน กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมและควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม

ผจญจิตต์ อธิคมนันทะ(2521) ได้กล่าวถึงหน้าที่วัฒนธรรมโดยสรุปดังนี้

1. กำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวว่าลักษณะของครอบครัวในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไป บางสังคมชายอาจมีภรรยาได้หลายคน บางสังคมหญิงอาจจะมีสามีได้หลายคน สถาบันทางเศรษฐกิจจะทำหน้าที่กำหนดวิธีการทำมาหากิน ได้แก่ การกำหนดงานไว้ว่า งานชนิดใดชายทำ ชนิดใดหญิงทำ เป็นต้น

2. กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น จะแต่งงานเมื่ออายุเท่าใด ความแตกต่างระหว่างบุคลิกภาพชายกับหญิง

3.ควบคุมสังคม ได้แก่ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม ที่ตนอาศัยอยู่ ก็จะได้รับบทลงโทษจากสังคม

วิเชียร รักการ(2529) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของวัฒนธรรม(The function of culture) ดังนี้

1.วัฒนธรรมสร้างมนุษย์ (Culture creates men) หมายความว่า วัฒนธรรมกำหนดเป้าหมายของชีวิตว่าควรมีเป้าหมายอย่างไร กำหนดรูปแบบของครอบครัว อะไรผิด อะไรถูก เป็นต้น

2.วัฒนธรรมจะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น กำหนดปทัสถานต่างๆ ทางสังคม และกำหนดได้แม้แต่เรื่องเกี่ยวกับชีววิทยา เช่น จะรับประทานอาหารวันละกี่มื้อ ควรจะแต่งงานอายุเท่าใด กำหนดความแตกต่างในด้านบุคลิกภาพของหญิงชาย เป็นต้น

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าวัฒนธรรมนั้นมีหน้าที่ในการ กำหนดรูปแบบของสังคม พฤติกรรมมนุษย์และควบคุมสังคมให้เป็นสุข

อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ

ศิลปะและผลงาน : งานศิลปะในหลากหลายวัฒนธรรมและหลายช่วงเวลา

เฮอริเบอร์ฮอลซ์ และ เฮอริเบอร์ฮอลซ์ (Herberholz & Herberholz, 1998) งานศิลปะในทุกวัฒนธรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น บอกเราถึงสังคมและความเป็นปัจเจกซึ่งสร้างมันขึ้นมา การที่จะเข้าใจว่าทำไมงานศิลปะนี้ถูกสร้างขึ้นนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับตัวเราเอง สิ่งเหล่านี้มีรากฐานทางความคิด ความรู้สึก และแนวคิดของสังคม หรือความเชื่อส่วนบุคคล การรับรู้ ลำดับที่มาที่ไป คุณค่า ประเพณี โศกนาฏกรรม และชัยชนะ

มุมมองของเราเกี่ยวกับศิลปะทั้งโลก จำเป็นต้องพิจารณาประโยชน์อันหลากหลายของศิลปะ เป้าหมายของมันที่ได้ส่งเสริมและยังคงส่งเสริมในวัฒนธรรมอื่น ๆ และในช่วงเวลาและสถานที่อื่น ๆ คุณสามารถหาตัวอย่างของผลงานศิลปะในชุมชนของคุณที่ถูกสร้างขึ้นสำหรับแต่ละเป้าหมายต่อไปนี้ได้หรือไม่?

ศิลปะรับใช้สังคม ศิลปินเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ศาสนา วรรณกรรมศิลปะอาจจะทำให้เกิดความสำนึก ตลใจ แรงบันดาลใจ วิพากษ์วิจารณ์ ชักจูง หรือทำให้ผู้คนแสดงสิ่งต่าง ๆ ออกมาซึ่งสัมพันธ์กับ ศาสนา การเมือง เชื้อชาติ หรือมูลเหตุทางสังคม

งานศิลปะมักจะใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ และระเบียบแบบแผนที่ถูกร้องขอสำหรับการปกป้องและ ช่วยในการควบคุมบังคับธรรมชาติ บ่อยครั้งที่ศิลปะช่วยให้ระลึกถึง หรือ อุทิศให้กับบุคคลสถานที่ หรือ เหตุการณ์พิเศษ ที่น่ายกย่อง

ศิลปะบันทึกภาพ และ การแสดงออกทางความรู้สึกและจินตนาการของศิลปิน ศิลปะแสดงให้เห็นว่าผู้คนสถานที่ต่าง ๆ และวัตถุต่าง ๆ มีหน้าตาอย่างไร ภายในช่วงเวลาอันยาวนานมาแล้ว

ศิลปะแสดงให้เห็นถึงวิถีทางที่ศิลปินรู้สึกเกี่ยวกับผู้คน ทิวทัศน์ ธรรมชาติ เมือง ทะเล และอื่นๆ

ศิลปะแสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลและสื่อสาร แนวคิดทางนวัตกรรมของศิลปิน

ศิลปะแสดงให้เห็นถึงความฝันของศิลปิน จินตนาการ ความสวยงามของจินตนาการ ศิลปะทำให้เห็นถึงผลกระทบที่มีต่อสายตาที่เกิดจาก สีต่าง ๆ รูปร่าง เส้น และพื้นผิว ศิลปะทำให้เรารู้สึกพอใจด้วยการเสริมแต่ง และการประดับด้วยวัตถุที่มีในสภาพแวดล้อมของเรา

ศิลปะสามารถนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของความคิดได้

ศิลปะรับใช้ความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยพื้นฐานของเรา ศิลปะสามารถพิจารณาได้จากประโยชน์ใช้สอย เช่น การออกแบบสถาปัตยกรรม ผังเมือง เครื่องเรือน การบรรจุภัณฑ์ เครื่องใช้ในครัว เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ

ศิลปะถูกตระเตรียมให้อยู่ในรูปของโฆษณา สัญลักษณ์ องค์ประกอบอื่น ๆ ของการออกแบบกราฟิก

โดยได้สรุปถึงการเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับศิลปะออกเป็นด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ 1.แรงบันดาลใจหรือคำสั่งสอนเพื่อเป้าหมายทางศาสนา(Inspiring or instructing for religious purposes) 2.พิธีการ,การควบคุมธรรมชาติ(Ceremonial , controlling natural forces) 3.ทำหน้าที่บันทึกเหตุการณ์(Recording a likeness) 4.บอกเล่าประวัติศาสตร์,เรื่องเล่า,ความเชื่อ,ตำนาน (Telling history , myths , legends) 5.โฆษณาชวนเชื่อ,การเมือง,การวิจารณ์สังคม(Propaganda , political , social comment) 6.การแสดงออกแต่ละบุคคล(Personal expression) 7.เพื่อประโยชน์ใช้สอย(Utilitarian) 8.ตกแต่ง,ประดับ(Decorate , embellish)

นักมนุษยวิทยาได้ทำการรวบรวมศิลปะจากกลุ่มต่างๆทั่วโลก และได้ทำการระบุถึงความคล้ายคลึง หรือ ความแตกต่างของรูปแบบแต่ในการที่จะระบุว่าผู้คนตัดสินว่ารูปทรงต่าง ๆ คุณค่าทางความงามในงานศิลปะนั้น เมื่อถูกส่งต่อจากรุ่นหนึ่งมาสู่อีกหนึ่งรุ่นหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำงานศิลปะชิ้นใหม่จะถูกสร้าง เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาศิลปินก็มีความกดดันที่จะต้องเปลี่ยนแปลงลักษณะงานศิลปะของตน เป็นเรื่องยากในการแยกแยะว่าการที่ผู้คนมีวิธีการตัดสินคุณค่าทางความงามที่ต่างกันนั้น เกิดมาจากวัฒนธรรมหรือเกิดจากประเพณี หรือเทคนิควิธีการ เช่น เทคนิคอาจเป็นวิธีในการแสดงคุณค่า เมื่อ “คุณค่า” ถูกทำให้เปลี่ยนไป เทคนิคและคุณค่าของวัฒนธรรมก็เปลี่ยนไปได้ (McFee,1998)

เวย์น เดนนิส (Dennis, 1960 อ้างถึงใน McFee,1998) ได้ทำการวิจัยถึงการวาดภาพคนในเด็ก เกรด 1 ถึง เกรด 6 ซึ่งอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมที่การแสดงรูปลักษณะคนเป็นเรื่องเคร่งครัดทาง

ศาสนา การวิจัยพบว่าเด็กในกลุ่มนี้มีพัฒนาการทางการวาดภาพคนช้ากว่าเด็กในชุมชนที่ได้มีโอกาสพบเห็นภาพคนจากสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพวาดระบายสีหรือภาพถ่ายก็ตาม ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าคนที่เติบโตในกลุ่มสังคมที่มีโอกาสได้เห็นภาพคนมากหรือน้อยต่างกันนี้จะมีผลต่อความแตกต่างทางสุนทรียภาพในการดูงานศิลปะที่มีภาพคนประกอบอยู่ด้วย

มิลเลอร์ (Miller, 1973 อ้างถึงใน McFee, 1998) ทำการวิจัยและพบว่า การได้สังเกตเห็นวัตถุรูปทรง 3 มิติ นั้นมีส่วนช่วยในการวาดรูปวัตถุ นั้น ๆ ออกมาเป็น 2 มิติ ได้ดีขึ้น ซึ่งในการศึกษาเด็กชาว Orotchen ซึ่งแทบแยกตัวออกจากสื่อต่าง ๆ ทุกชนิด เด็กพวกนี้สามารถวาดภาพวงรีเดี่ยวออกมาเป็น 3 มิติได้ซึ่งเกิดมาจากการดำรงชีวิตของพวกเขาต้องอาศัยวงรีเดี่ยวในการหาอาหาร ใช้เป็นแหล่งอาหาร และใช้หนังเป็นเครื่องนุ่งห่ม (Schubert, 1930 อ้างถึงใน McFee, 1998) ซึ่งการที่เด็ก ๆ ได้เห็นวัตถุจริงๆ นั้นต่างจากกรที่เด็กได้เห็นจากรูปถ่ายซึ่งอาจมองไม่เห็นรายละเอียดบางอย่างนอกจากนี้ มิลเลอร์ ยังได้ทำการวิจัยในแอฟริกา ในกลุ่มที่มีทั้งเชื้อชาติและวัฒนธรรมต่างกันในเรื่อง Object recognition หรือการจดจำวัตถุใดๆจากรูปภาพมากขึ้นอยู่กับการพิจารณาว่าผู้คนได้มีประสบการณ์ในการดูรูปภาพมากน้อยแค่ไหน พวกเขาหรือไม่ว่าแผ่นกระดาษแบนๆนั้นสามารถแสดงถึงรูปทรง 3 มิติด้วยการวาดภาพลงไป พวกเขาคุ้นเคยกับชนิดของวัตถุที่วาดหรือไม่ยกตัวอย่างเช่น ได้มีการทำการวิจัยระหว่างเด็กชาวแซมเบีย และ เด็กชาวสก๊อตแลนด์เปรียบเทียบการจดจำรูปทรงของสัตว์ และยานพาหนะ พบว่าเด็กชาวสก๊อตแลนด์สามารถแยกแยะรูปทรงของสัตว์และยานพาหนะได้ดีกว่าเด็กชาวแซมเบียจึงสันนิษฐานได้ว่าเด็กสก๊อตแลนด์นั้นมีโอกาสเรียนรู้เรื่องยานพาหนะได้มากกว่าเพราะมีให้เห็นจริงและสามารถเรียนรู้เรื่องสัตว์จากรูปภาพต่างๆได้ ในขณะที่เด็กชาวแซมเบียมีโอกาสเห็นยานพาหนะน้อยมากและอาจจะมีโอกาสในการเห็นภาพสัตว์จากสมุดภาพต่างๆน้อยกว่า เช่น กันเห็นได้ชัดว่าประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการแสดงออกทางการวาดภาพของเด็กทั้ง 2 กลุ่มเด็กแซมเบียเข้าใจรูปภาพของฮิปโปดีกว่าในขณะที่เด็กสก๊อตเข้าใจภาพของหมูได้ดีกว่า (Deregowski & Serpell, 1971 อ้างถึงใน McFee, 1998) การทดลองนี้ชี้ให้เห็นว่าความคุ้นเคยกับวัตถุใด ๆ จะช่วยในการเชื่อมโยงรูปทรง 2 มิติไปสู่ รูปทรง 3 มิติ ในรูปทรงเดียวกันนั้น

งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งของ เทอร์นบูล (Turnbull, 1962 อ้างถึงใน McFee, 1998) ทำการศึกษา กลุ่มชาวปีกมี (Pygmy) ซึ่งเขาได้พาชาวปีกมีออกจากป่าสู่พื้นที่ปกติเป็นครั้งแรกพบว่า ประสบการณ์ในการมองเห็นจะเป็นระยะโฟกัสที่สั้น เพราะประสบการณ์ในการมองเห็นในป่าที่บนนั้นการจะมองเห็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ได้จะต้องมองในระยะใกล้ ๆ เพราะในป่าจะมีต้นไม้บังกันหนาที่บ ซึ่งในทางตรงกันข้ามเมื่อพวกเขาได้อยู่ในพื้นที่ปกติที่ไม่มีต้นไม้มาบังการมองเห็น พวกเขาสามารถมองเห็นสัตว์ต่างๆได้แม้จะมีระยะห่างไกล ซึ่งพวกปีกมีไม่เคยได้เรียนรู้ว่าสิ่งต่างๆจะปรากฏในขนาดที่แตกต่างกันเมื่ออยู่ในระยะที่ต่างกัน

คำถามต่อมาที่ควรแก่การพิจารณาคือ ภาษาที่แตกต่างกันมีผลต่อมโนทัศน์ในการนึกคิด (imagery) ทางทัศนภาพ (visual) หรือไม่ คนจะคิดถึงแต่สิ่งที่ตนเห็นได้หรือไม่ถ้าภาษาของเขามีมโนทัศน์ (concept) เกี่ยวกับการนึกคิด จินตนาการ ทางทัศนภาพน้อยมาก ซึ่งในประเด็นนี้ก็ยังเปิดกว้างอยู่ หากภาษาไม่มีมโนทัศน์ (concept) สำหรับอธิบายการรับรู้เรื่องความลึกก็จะมีผลต่อการค้นหาร่องรอยทางทัศนภาพ ซึ่งย่อมมีผลต่อการรับรู้ (Dutoit, 1966) เช่น มนุษย์จะสามารถแยกสีได้ต่างกันและในการที่มีคำพูดที่สามารถอธิบายลักษณะของสีที่หลากหลายได้มาก ก็จะส่งผลต่อการเรียนรู้และการตอบรับทางด้านศิลปะ

ตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของศตวรรษที่ 20 นักวิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลการวาดภาพจากเด็กๆ ในวัฒนธรรมต่างๆทั่วโลก มีแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เกี่ยวกับอิทธิพลที่ส่งผลต่อความหลากหลายในการวาดภาพคน และในแง่มุมอื่นๆของการวาดภาพของเด็ก พาเกต (Paget, 1932) ได้อภิปรายว่าหนึ่งในอิทธิพลที่มีความสำคัญมาคือกระบวนการแบบที่เด็กโตกว่าใช้และส่งต่อไปยังเด็กที่เล็กกว่า และเด็กก็ยังได้รับอิทธิพลจากกระบวนการแบบของภาพวาดตามแบบตัวอย่างผู้ใหญ่ได้วาดเอาไว้ในลักษณะต่างๆ (Opie & Opie, 1969 อ้างถึงใน Cox; Koyasu; Hiranuma; Perara, 2001) นอกจากนี้ การได้รับการศึกษาในโรงเรียนก็มีอิทธิพลต่อการวาดภาพของเด็กเช่นกัน อิทธิพลอีกประการหนึ่งก็คือวัฒนธรรมแบบป๊อปปูลาร์ (popular) เมื่อ เบรนท์ วิลสันและ มายอร์ วิลสัน (Wilson & Wilson, 1997) ได้ทำการสัมภาษณ์เด็กวัยรุ่นอเมริกันจำนวน 147 คนว่า ภาพที่พวกเขาวาดนั้นมีแหล่งที่มาเรื่องรูปแบบอย่างไร ซึ่งส่วนมากแล้วพบว่าได้ต้นแบบมาจากสื่อแบบป๊อปปูลาร์ต่างๆ ถึงแม้ว่านักศิลปศึกษา เช่น อาร์นไฮม์ (Arnheim, 1978) ซึ่งไม่พอใจนักที่สื่อได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการวาดภาพของเด็ก เพราะเชื่อว่าจะเป็นกีดกันความคิดสร้างสรรค์ตามธรรมชาติ แต่ เบรนท์ วิลสันและ มายอร์ วิลสัน (Wilson & Wilson, 1987) กลับเห็นด้วยและได้ชื่นชมวิธีการที่เด็กสามารถเรียนรู้หลักการของภาพกราฟิก (graphic) เช่นการย่อส่วนและตัดแปลงให้เป็นงานศิลปะที่มีความยืดหยุ่นและมีความคิดสร้างสรรค์ ยิ่งไปกว่านั้นทั้งคู่ ได้แสดงให้เห็นว่าในกลุ่มวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ชาวตะวันตกซึ่งมีสื่อต่างๆน้อยกว่า ก็จะมีอิทธิพลต่อขอบเขตของภาพวาดของเด็กน้อยกว่า ถึงแม้ว่าอิทธิพลจะมาจากเด็กหรือผู้ใหญ่หรือจากการศึกษา หรือจากสื่อป๊อปปูลาร์ (popular) ก็ตาม ผู้ที่ตัดสินผลงานการวาดภาพของเด็กก็เป็นคนในวงการศิลปะมากกว่าคนทั่วไป (Wilson 1997, Wilson & Wilson, 1987)

ในปัจจุบันเป็นยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน เนื่องจากการขยายตัวของสังคม จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาการรับรู้ทางสุนทรียภาพของกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆและการขยายความซับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและการข้ามวัฒนธรรม (cross-culturally) ซึ่งจากเหตุผลข้อนี้จึงต้องตระหนักถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อสุนทรียภาพ

การจะอธิบายถึงประสบการณ์ทางสุนทรียภาพนั้นการให้คำจำกัดความจะช่วยให้ง่ายขึ้น เพราะท่ามกลางโลกที่กว้างใหญ่ต่างมีประสบการณ์สุนทรียภาพที่ต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น ในอินเดียจะใช้วัตถุโบราณชิ้นหนึ่งในการอธิบายวิถีชีวิตหรืออาจหมายถึงการใช้ในพิธีกรรมบางอย่าง ในขณะที่กลุ่มสังคมที่เป็นสังคมอุตสาหกรรมอาจมองเห็นวัตถุนั้นเป็นเพียงแค่วัตถุธรรมดาชิ้นหนึ่ง

วิธีการที่จะช่วยให้เข้าใจประสบการณ์ทางสุนทรียภาพข้ามวัฒนธรรมนั้นคือ

1. เราสามารถสืบค้นประสบการณ์ทางวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไป
2. เราสามารถใช้ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์กับงานศิลปะที่เกิดขึ้นในบริบทของวัฒนธรรมเดียวกันเท่านั้นเพื่อที่จะให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของทั้งสองสิ่งนั้น อันจะเป็นพื้นฐานศึกษาศิลปะของวัฒนธรรมอื่น ๆ
3. พยายามทำความเข้าใจการให้คุณค่าความงาม (คุณค่าทางสุนทรียภาพ) ของกลุ่มวัฒนธรรมอื่นให้มาก
4. เราสามารถสืบค้นว่า ประสบการณ์ในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และรับรู้ของผู้คนได้อย่างไร

ที่มาแห่งความแตกต่างทางวัฒนธรรม

มิลเลอร์ (Miller, 1993 1971 อ้างถึงใน McFee, 1998) ได้ตั้งคำถามว่า "ความแตกต่างที่เกิดขึ้นเป็นผลจากความแตกต่างของการรับรู้ของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ หรือเป็นผลมาจากการที่กลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ มีลักษณะธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติที่แตกต่างกัน"

นักมนุษยวิทยาได้ทำการรวบรวมศิลปะจากกลุ่มต่าง ๆ ทั่วโลกและได้ทำการระบุถึงความคล้ายคลึง หรือ ความแตกต่างของรูปแบบแต่ในการที่จะระบุว่าผู้คนตัดสินว่ารูปทรงต่าง ๆ นั้นมีคุณค่าอย่างไรถือเป็นเรื่องยาก ซึ่งในประเด็นนี้จะต้องทำการศึกษาต่อไป

เป็นที่แน่นอนว่าคุณค่าทางความงามในงานศิลปะนั้น เมื่อถูกส่งต่อจากรุ่นหนึ่งมาสู่อีกรุ่นหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำงานศิลปะชิ้นใหม่จะถูกสร้างขึ้น การศึกษาประเด็นข้ามวัฒนธรรมทางสุนทรียภาพ(และความงาม)นี้เราจะต้องรวบรวมหลักฐานต่างๆในเรื่องการให้คุณค่าทางความงาม – การตัดสินคุณค่าของงานศิลปะ เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา ศิลปินก็มีความกดดันที่จะต้องเปลี่ยนแปลงลักษณะงานศิลปะของตน ซึ่ง โบฮานน (Bohannan, 1971 อ้างถึงใน McFee, 1998) ได้ทำการศึกษาพบว่าในชาวแอฟริกา เมื่อเด็กชายคนหนึ่งที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนกล่าววิพากษ์วิจารณ์งานแกะไม้ของปู่ซึ่งไม่ได้มีประสบการณ์ในเรื่องมาตรฐานและเกณฑ์เรื่องความเหมือนธรรมชาติในงานศิลปะ ทำให้ปู่จำต้องเปลี่ยนรูปแบบในการแกะสลักไม้(ปู่และหลานไม่ได้มีประสบการณ์เหมือนกัน) เป็นเรื่องยากในการแยกแยะว่าการที่ผู้คนมีวิธีการตัดสินคุณค่าทางความงามที่ต่างกันนั้น เกิดมาจากวัฒนธรรมหรือเกิดจากประเพณี หรือเทคนิควิธีการ เช่น

เทคนิคอาจเป็นวิธีในการแสดงคุณค่า เมื่อ “คุณค่า” ถูกทำให้เปลี่ยนไป เทคนิค และคุณค่าของวัฒนธรรมก็เปลี่ยนไปได้ คนที่เติบโตในกลุ่มวัฒนธรรมที่ค่อนข้างเสรี (มีความเปลี่ยนแปลงน้อย) อาจจะมีปัญหาในการมีความรู้สึกตอบสนองต่องานศิลปะจากกลุ่มวัฒนธรรมที่มีความเปลี่ยนแปลงซึ่งแม้แต่ในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน ก็ยังมีการแบ่งกลุ่มเป็นวัฒนธรรมย่อยซึ่งอาจมีประเพณีในส่วนย่อยที่ต่างกันไปอีก

วัฒนธรรมย่อยในศิลปะ

ศิลปะแต่ละชนิดเกิดขึ้นมาและค่อยๆ วิวัฒนาการด้วยโครงสร้างที่แตกต่างกัน ส่วนประกอบและแนวความคิดที่ต่างกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สภาพทางวัฒนธรรมของ ดนตรี การแสดง นาฏศิลป์ และ ศิลปะนั้นเกิดขึ้น และวิวัฒนาการแยกจากกันแต่ยังคงมีบริบทร่วมกัน

ถึงแม้ว่าในการจัดประชุม INSEA จะได้มีการนำเอาศิลปินต่าง ๆ มารวมกลุ่มกันเราพบว่า บรรดาศิลปิน นักดนตรี นักแสดงต่าง ๆ จะมีการสื่อสารกันในหมู่อาชีพเดียวกัน (โดยมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมกัน) มากกว่ากลุ่มคนในวัฒนธรรมเดียวกันแต่ต่างอาชีพกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนในกลุ่มอาชีพเดียวกันจะมีการแลกเปลี่ยนทางสุนทรียภาพเหมือนกัน เช่นในกลุ่มนักดนตรีด้วยกันเอง ก็จะเข้ากันได้ดีกว่าไปจับกลุ่มทำงานกับศิลปินในสาขาอื่นซึ่งเนื้อหาของงานนั้นแตกต่างกัน กลุ่มของศิลปินก็จะแลกเปลี่ยนการทำงานด้วยกันเพราะศิลปินทำงานเรื่องเกี่ยวกับรูปทรง 2-3 มิติ ถึงแม้จะใช้สื่อความหมายต่างกันแต่เรื่องรูปทรงและวิธีการหรือกระบวนการในการทำงานนั้นก็ยังคงแลกเปลี่ยนกันได้ ถ้าหากเราตัดเอาเรื่องของสัญลักษณ์และความหมายออกไปแล้วอาจเป็นไปได้ว่า การนำสื่อต่างๆ มารวมกัน จะหยุดชะงักการพัฒนากลุ่มวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ ในโลกที่ได้สร้างศิลปะสาขาอื่น ๆ แยกย่อยไปอีก เช่น ทางด้านดนตรี บัลเลต์ จิตรกรรม การละคร ซึ่งเราเองก็เป็นสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมเหล่านี้ ด้วยดังนั้นถึงแม้ว่า วัฒนธรรมของเรา และ ความรู้สึกทางสุนทรียภาพของเราจะแตกต่างกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่น แต่เราก็สามารถเข้าใจ สไตลที่เป็นสากล และ แนวโน้ม ซึ่งทำให้เราสามารถสื่อสารกันได้ ทั้งนี้อย่าสับสนเกี่ยวกับเรื่องของการทำความเข้าใจสุนทรียภาพของแต่ละกลุ่ม เพราะเราอาจไม่ต้องแลกเปลี่ยนความรู้สึกได้ตอบทางสุนทรียภาพที่เหมือนกันได้ (ไม่จำเป็นต้องมีความรู้สึกทางสุนทรียภาพที่เหมือนกัน)

การศึกษาวิจัยประเด็นข้ามวัฒนธรรมในการเรียนรู้ทางทัศน์

เวย์น เดนนิส (Dennis, 1960 อ้างถึงใน McFee, 1998) ได้ทำการวิจัยถึงการวาดภาพคนในเด็ก เกรด 1 ถึง เกรด 6 ซึ่งอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมที่การวาดภาพคนเป็นเรื่องเคร่งครัดทางศาสนา การวิจัยพบว่าเด็กในกลุ่มนี้มีพัฒนาการทางการวาดภาพคนช้ากว่าเด็กในชุมชนที่ได้มีโอกาสพบ

เห็นภาพคนจากสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะของภาพวาดระบายสี หรือ ภาพถ่ายก็ตาม อาจสันนิษฐานได้ว่า คนที่เติบโตในกลุ่มสังคมที่มีโอกาสได้เห็นลักษณะภาพคน มาก หรือ น้อยต่างกัน นี้จะมีผลต่อความแตกต่างทางสุนทรียภาพในการดูงานศิลปะที่มีภาพคนประกอบอยู่ด้วย

ต่อมา เดนนิส ได้ทำงานวิจัยในทำนองนี้อีก และ พบว่าเด็ก ๆ ที่เจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่มีรูปหรือภาพวาดที่ซับซ้อนต่าง ๆ (ภาพที่ปรากฏให้เห็น) จะได้คะแนนสูงกว่าผู้ใหญ่ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีภาพต่าง ๆ อยู่น้อย

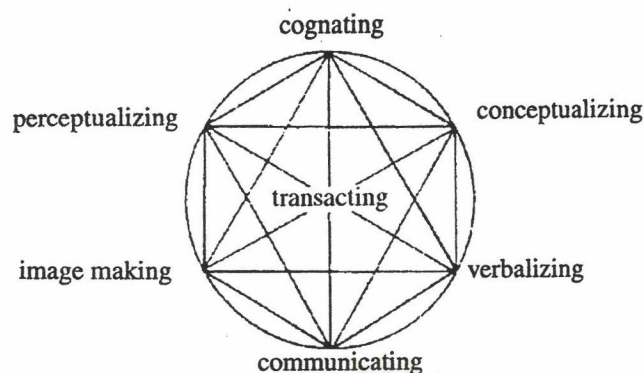
การรับรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละคนแสดงให้เห็นจากการมีการโต้ตอบที่แตกต่างกัน ความสามารถในการมองมิติ (ความลึก)(dept perception) ของภาพวาดหรือภาพถ่ายนี้มีผลจากการที่ผู้คนได้มีโอกาสเห็นภาพ 2 มิติ ที่มีเนื้อหา หรือ แสดงลักษณะที่มีความลึกด้วยซึ่งไม่อาจสรุปได้ที่เดียวกันว่าเกิดจากการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ผลกระทบของวัฒนธรรมต่อกระบวนการแบบทางสติปัญญา

เจอร์โรม บรูเนอร์ (Bruner,1966 อ้างถึงใน McFee,1998) และคณะได้ทำการวิจัยข้ามวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของเด็กโดยเฉพาะในเรื่องที่ใช้ ลักษณะทางทัศน์ (visual) กับ มโนทัศน์ (concept) พบว่าเด็กที่ในชนเมืองมีแนวโน้มที่จะใช้การรับรู้ทางทัศน์(visual)มากกว่า ในขณะที่เด็กในชนเมืองจะใช้คำจำกัดความ (concept) ในการมองสิ่งต่าง ๆ เด็กชนเมืองมีแนวโน้มที่จะบอกเราว่าของสิ่งนั้น "ดูเหมือนอะไร" ในขณะที่เด็กในชนเมืองจะบอกเราว่าสิ่งนั้น "คืออะไร" เห็นได้ชัดว่าเด็กในชนเมืองไม่สามารถจัดการกับความซับซ้อน หรือ สิ่งที่เป็นนามธรรม (abstract) ออกมาเป็นชื่อหรือชนิด ในขณะที่เด็กนอกเมืองรู้สึกสบาย ๆ ในการอธิบายรูปทรงนามธรรม (abstract) อีกประการหนึ่งที่นักวิจัยพบก็คือเด็กในบางกลุ่มวัฒนธรรมมีแนวโน้มจะใช้หนทางเชิงทัศน์ (visual) มากกว่าการพูด (verbal) ซึ่งสิ่งนี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ของเด็กว่าเป็นลักษณะ Conceptual หรือ ลักษณะ Perceptual มากกว่ากัน อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้เป็นเพียงแนวโน้มส่วนกลางเท่านั้น ซึ่งในกลุ่มอื่น ๆ ควรทำการศึกษาต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

FIGURE 1
Cognitive patterns for learning to communicate
(from McFee and Degge, 1977)

แผนภูมิที่ 2 แผนภูมिरูปแบบทางพุทธิปัญญาสำหรับการเรียนรู้เพื่อสื่อสาร
(Mcfee & Degge,1977)

ในแผนภูมิที่ 2 แมคฟีและเด็กกี (Mcfee & Degge,1977) พยายามอธิบายถึงความแตกต่างของการคิด และ สื่อสารของมนุษย์ซึ่งบางกลุ่มจะเป็นไปตามแผนภูมิในทางด้านซ้าย กล่าวคือ ใช้การรับรู้และการสร้างภาพในการเรียนรู้และสื่อสาร ในขณะที่คนในบางกลุ่มจะใช้วิธีในแผนภูมิทางด้านขวาคือ ใช้มโนทัศน์ (concept) และการพูดในการเรียนรู้เพื่อสื่อสาร ซึ่งทั้งนี้ผลกระทบจากคุณค่าของกลุ่มวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่พวกเขาเติบโตขึ้นมา ซึ่งเด็กที่เติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยศิลปะ มีการฝึกฝนกระบวนการทั้ง 2 ด้านคือ ทั้งทางการรับรู้ทางทัศน์ (visual) และมโนทัศน์ (concept) จะมีการพัฒนาไปทั้ง 2 ข้างของแผนภูมิ อย่างไรก็ตามคนที่มีการพัฒนาการไปทางด้านใดด้านหนึ่งของแผนภูมิ จะมีประสบการณ์ทางสุนทรียภาพที่ต่างกัน

ลักษณะสามัญข้ามวัฒนธรรม

นักจิตวิทยาบางคนได้ทำการทดลองเกี่ยวกับสุนทรียภาพ โดยตั้งคำถามว่า “อะไรที่นำมนุษย์ไปสู่การผลิตงานศิลปะและพิจารณาถึงคุณค่าทางความงามในสิ่งแวดล้อมของเขาโดยทุกๆ กลุ่มคนจากทุกกลุ่มวัฒนธรรม” “มีอะไรบ้างในโครงสร้างของศิลปะซึ่งเป็นสิ่งสามัญทั่วไปสำหรับมนุษย์ทุกคน” “อะไรคือกระบวนการในการตอบสนองต่องานศิลปะ”

เบอร์ลิน (Berlyne,1972 อ้างถึงใน McFee, 1998) ได้ทำการวิจัยในประเด็นดังกล่าว และนักวิจัยคนอื่นๆก็ได้ทำการวิจัยมิติของการข้ามวัฒนธรรมในการที่จะบอกว่าส่วนใดของประสบการณ์ทางศิลปะได้ถูกนำมาแบ่งปันร่วมกัน และ ส่วนใดที่แปลกออกไป นักวิจัยชาวอังกฤษ อายุ

เซนค์ (H.J. Eysenck) ได้ทำการศึกษากับ ซาบุโร่ อิิวาวาคิ (Saburo Iwawaki) โดยเปรียบเทียบเด็กนักเรียนชาวญี่ปุ่นและอังกฤษอย่างละ 200 คน ซึ่งมีอายุ และระดับสติปัญญาใกล้เคียงกัน และทั้งสองกลุ่มนี้ไม่มีเด็กที่เก่งทางศิลปะเป็นพิเศษ และไม่ได้มีประสบการณ์จากวัฒนธรรมอื่น

กลุ่มทดลองได้ให้จัดอันดับภาพ 131 ภาพ จากหนังสือของ Hornung's Handbook ซึ่งเป็นภาพแบบนามธรรม การจัดอันดับมีตั้งแต่ ไม่ชอบ ชอบเล็กน้อย ชอบ ชอบมาก ชอบมากที่สุด (Hornung, 1932) ซึ่งเด็กทั้งสองกลุ่มค่อนข้างตัดสินออกมาคล้ายคลึงกัน มีความแตกต่างกันเล็กน้อยระหว่างเพศ และ เด็กอังกฤษทั้ง 2 เพศจะตัดสินอย่างชัดเจนไปด้านใดด้านหนึ่งมากกว่าเด็กญี่ปุ่นซึ่ง อายเซนค์ และ อิิวาวาคิ (Eysenck & Iwawaki, 1975 อ้างถึงใน McFee, 1998) รู้สึกรู้สึกว่าเด็ก ๆ ได้ทำการระบุ “ความเป็นสามัญ” ในการตัดสินด้านความงามจากการที่กลุ่มทดลองให้ระดับกับภาพมโนธรรม (abstract) ดังกล่าว

แมคฟี (Mcfee, 1998) ได้สร้างแผนภูมิเพื่ออธิบายถึงกระบวนการในการออกแบบซึ่งช่วยให้เข้าใจว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการออกแบบ

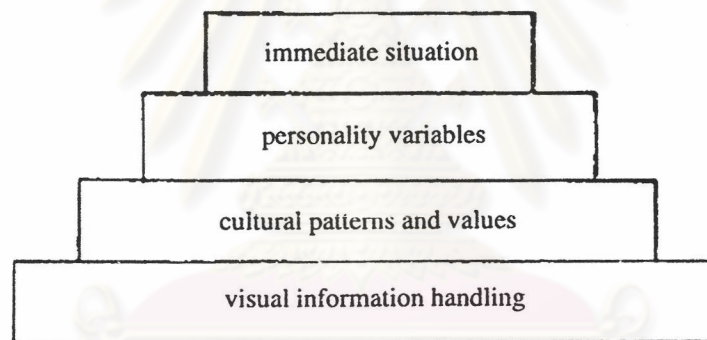

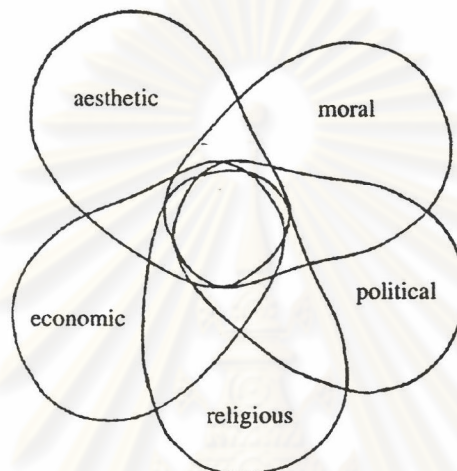
FIGURE 2
Factors that influence response to design
(from McFee, 1969)

แผนภูมิที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการโต้ตอบต่อการออกแบบ

(McFee, 1998)

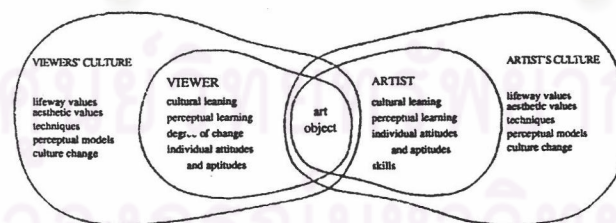

ในส่วนที่เป็นพื้นฐานคือข้อมูลที่มีให้เห็นอยู่แล้วนั้นใช้แนวทางของเกสทอลท์ (Gestalt) เกี่ยวกับด้านความคล้ายคลึง ความใกล้ชิด รูปลักษณะ พื้นหลัง และความต่อเนื่อง เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ ยังมีนักศิลปศึกษาอีกคนหนึ่ง คือ เบเวอร์รี โจนส์ (Beverly Jones) ได้สร้างแผนภูมิสำหรับอธิบายปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อศิลปะในกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ส่งผลต่อความเข้าใจต่อการตอบรับทางด้านสุนทรียภาพ อันได้แก่ ศีลธรรม การเมือง ศาสนา เศรษฐกิจ และสุนทรียภาพ

FIGURE 3
Influences on Culture
(Jones, 1978)

แผนภูมิที่ 4 อิทธิพลในวัฒนธรรม (Jones, 1978 อ้างถึงใน McFee, 1998)

FIGURE 4
Variables in cross-cultural aesthetic experience

แผนภูมิที่ 5 ตัวแปรในประสบการณ์ทางสุนทรียภาพข้ามวัฒนธรรม
(McFee, 1998)

แมคพี ได้พยายามให้ความหมายของประสบการณ์สุนทรียภาพโดยใช้หลัก จิตวิทยา-วัฒนธรรม มากกว่าทางปรัชญา ซึ่งเป็นจิตวิทยา-วัฒนธรรมของผู้ชมในการ เห็น รู้สึก เข้าใจ ได้ตอบ ให้คุณค่า และ จัดองค์ประกอบสิ่งที่เห็น

ผู้ชมงานศิลปะจากวัฒนธรรมเดียวกัน จะมีความรู้สึกคล้ายคลึงกันในกลุ่มที่มาจากวัฒนธรรมเดียวกัน ผู้ชมจะมีประสบการณ์อย่างสัญลักษณ์ (Iconography) วิธีที่โครงสร้าง และรูปทรง ได้พัฒนามา วิธีการใช้ช่องว่าง และ การใช้สัญลักษณ์ คุณภาพของวิธีการที่วัฒนธรรมของเขาจะเชื่อมโยงกับโลกภายนอก ซึ่งคนอื่นๆ อาจไม่เข้าใจอย่างที่เขารู้สึกก็ได้

คำถามที่เกิดขึ้นก็คือ ความเข้าใจกันทางสุนทรียภาพข้ามวัฒนธรรมนั้นเป็นไปได้ไหม? และถึงแม้ว่าแง่มุมของศิลปะจะเป็นสากล หรือสิ่งนี้เป็นเพียงมุมมองของชาวตะวันตกเท่านั้น?

แม้แต่ในกลุ่มคนที่มีความเฉียบไว (sensitive) ก็อาจมีการพัฒนาวิธีการที่แตกต่างกันในการชมงานศิลปะ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ ประสบการณ์ และวัฒนธรรมของแต่ละคน บางคนอาจรับรู้ได้มาก ในขณะที่บางคนใช้มโนทัศน์มาก บางคนอาจใช้ความรู้สึกมากในขณะที่บางคนอาจใช้การวิเคราะห์มากกว่า บางคนคำนึงถึงวิธีการที่เป็นทางการ ในขณะที่บางคนใช้อารมณ์ ฯลฯ ซึ่งไม่ว่าจะใช้วิธีใดก็ถือเป็นการชมงานศิลปะทั้งสิ้น สิ่งแวดล้อมที่ผู้คนเจริญเติบโตมาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการที่พวกเขาจะมีความเฉียบไวมากน้อยเพียงใด

อาจกล่าวได้ว่าประสบการณ์ทางสุนทรียภาพจากวัฒนธรรมข้ามกลุ่มนั้นขึ้นอยู่กับความรู้ มโนทัศน์ของแต่ละคน สิ่งแวดล้อมที่คน ๆ นั้นเติบโตขึ้นมา วิธีที่คนๆ นั้นจะเรียนรู้ที่จะมองและคิดสิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อมที่ปรากฏให้เห็น ซึ่งสิ่งนี้จะช่วยสนับสนุนความรู้สึกเกี่ยวกับความชัดเจนทางวัฒนธรรม ความรู้สึกที่จริงแท้ กระบวนการการตัดสินใจงานศิลปะ ความเข้าใจโครงสร้าง สังคม และ ความหมายของชีวิต

ในการที่จะช่วยให้เด็กๆ และเยาวชนให้เข้าใจศิลปะของชนชาติอื่น จำเป็นต้องเปิดโลกของพวกเขาให้รับรู้ศิลปะที่นอกเหนือจากศิลปะของพวกเขาเอง เด็กๆ จำเป็นต้องมีความเข้าใจที่สมบูรณ์ถึงปัจจัยต่างๆ ทางวัฒนธรรมที่จะช่วยทำให้ศิลปินสร้างงานศิลปะขึ้นมาได้ บางทีความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งกันและกันของประสบการณ์ทางสุนทรียภาพในการประเมิน และตอบรับงานศิลปะจะทำให้เราเข้าใจผู้คนในโลกได้สมบูรณ์ขึ้น

ปัจจุบันนี้เรายอมรับว่า ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์และหนังสือการ์ตูนมีบทบาทเกี่ยวข้องกับชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนมาก สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะให้ความบันเทิงอย่างเดียว ยังมีอิทธิพลในการเสริมความรู้ ความคิด รสนิยม ทักษะคิด ฯลฯ อันมีผลต่อเนื่องไปถึงการกระทำ การปฏิบัติ และความประพฤติด้วย การที่สื่อมวลชนดูจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนที่ถ่ายทอดสาระได้ตรงกับวัยและความต้องการของเด็กแล้วย่อมได้รับความสนใจจากเด็กๆ เป็นอย่าง

ดี โดยเฉพาะเด็กในกรุงเทพมหานคร ย่อมมีโอกาสได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนมากกว่าเด็กในภูมิภาคอื่น (เผด็จก สัจจน้อย , 2527) การ์ตูนและตัวละครในภาพยนตร์ ที่ได้รับความนิยมมักจะมีผู้นำแบบไปผลิตสินค้าโดยทำเป็นสิ่งของเครื่องใช้ เช่น กระเป๋า แก้วน้ำ ดินสอ กล้องเครื่องเขียน ฯลฯ จำหน่ายให้แก่เด็กๆและเป็นที่ยอมรับแพร่หลายทั่วไป การเรียนรู้ยังมาในรูปแบบของภาพยนตร์ โทรทัศน์ การ์ตูนและนิตยสาร รูปแบบการเล่นของเด็กและซึมซับเอาวัฒนธรรมโดยทางอ้อมผ่านการแปลความจากผู้อื่น และ สื่อได้ยึดครองหน้าที่ ในการแพร่ขยายคุณค่าทางวัฒนธรรม และทัศนคติให้กับเด็ก (Mcfee,1961)

ที่มาของวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทยเป็นสมบัติที่สำคัญยิ่งของชาติ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวคนไทยทั้งชาติรวมทั้งความภูมิใจของคนไทยทั้งมวล ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ให้สืบทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน มนุษย์เริ่มสร้างวัฒนธรรมขึ้นโดยมีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นแรงผลักดัน ทำให้รู้จักคิดสร้างสรรค์เพื่อเอาชนะธรรมชาติ ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ วัฒนธรรมไทยก็ถือกำเนิดขึ้นในลักษณะเดียวกันนี้ อานนท์ อาภาภิรม (2525) ได้กล่าวถึงที่มาของวัฒนธรรมไทยว่าเกิดจากปัจจัยดังนี้

1.สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำหลายสาย และในชีวิตประจำวันต่างก็ได้อาศัยประโยชน์จากแม่น้ำ เมื่อถึงปีต่างก็คิดว่าน่าจะแสดงความระลึกถึงพระคุณของน้ำหรือขออภัยจากแม่พระคงคา (ที่เชื่อว่ามี) ถ้าได้ทำสิ่งที่ไม่ควรทำกับแม่น้ำ อันเป็นที่เกิดประเพณีลอยกระทง นอกจากนี้ยังมีประเพณีแข่งเรืออีก เป็นต้น

2.ระบบเกษตรกรรม ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นสังคมเกษตร มีประชากรร้อยละ 80 ที่เป็นเกษตรกร อันทำให้คนไทยส่วนใหญ่ผูกพันกับวิถีชีวิตเกษตรกรรม ซึ่งประเพณีต่างๆเช่น การลงแขก ประเพณีของฝน การเดินกำรำเคียว ฯลฯ

3.ค่านิยมของคนไทย มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด และค่านิยมได้กลายมาเป็นแกนของวัฒนธรรม เช่น ค่านิยมของคนไทยในส่วนที่รักความสงบ รักอิสรภาพและเสรีภาพ

4.การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Culture Diffusion) ผู้ที่มีบทบาทในการก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเช่น นักท่องเที่ยว พ่อค้า ทหาร คนอพยพ หมอสอนศาสนา วัฒนธรรมของสังคมอื่นที่แพร่เข้ามาในไทยคือ

4.1 ศาสนาพราหมณ์ โดยผ่านทางเขมร อินเดียเซีย มาเลเซีย เช่น พิธีสงกรานต์ ประเพณีอาบน้ำแต่งงาน อาบน้ำศพ พิธีปลงศพ

4.2 พุทธศาสนา โดยเข้ามาทางจีน ผ่านพม่า ลังกา ศาสนาพุทธมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยอย่างลึกซึ้งนับตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณีอันเกิดจากความเชื่อทางศาสนา เช่น

การก่อเจดีย์พระทราย ประเพณีการทอดกฐิน ประเพณีบวชนาค นอกจากนี้ไม่ว่าจะทำพิธีใด ๆ จะเห็นได้ว่ามีพิธีทางศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น

4.3 วัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมตะวันตกเกิดการแพร่กระจายได้ก็เนื่องด้วยความสะดวกรวดเร็วของการติดต่อสื่อสารทางคมนาคมและความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี โดยเฉพาะทางสื่อมวลชนต่างๆ ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมตะวันตกมีอิทธิพลสูงมาก เช่น การตกทายโดยการจับมือ การกีฬา การแต่งกายต่างๆ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าวัฒนธรรมไทยนั้นมีที่มาจากสภาพอันเป็นเอกลักษณ์ด้านภูมิศาสตร์ ระบบเกษตรกรรม ค่านิยมของคนไทย และ การกระจายทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมอื่น ๆ รวมเข้าด้วยกัน

วัฒนธรรมไทยกับหลักสูตรประถมศึกษา

เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในทุกภูมิภาคเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมให้สอดคล้องกัน โครงสร้างเนื้อหาแบ่งจากส่วนใหญ่ออกเป็นหมวด หรือกลุ่มวิชา แล้วแบ่งออกเป็นกลุ่มวิชาบังคับ กลุ่มวิชาเลือก และแบ่งย่อยออกเป็นรายวิชาต่างๆ ในแต่ละรายวิชานั้นแบ่งออกด้วยว่าควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมด้านใดมากน้อยเพียงใด

หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้จัดกลุ่มประสบการณ์ออกเป็น กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย และ คณิตศาสตร์) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา) ซึ่งผสมผสานเนื้อหาวิชาให้สัมพันธ์กับปัญหาชีวิตและสังคม ต้องการให้นักเรียนประถมศึกษา ได้เริ่มคิดเกี่ยวกับปัญหารอบๆตัว กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (จริยธรรม ศิลปะศึกษา พลศึกษา นาฏศิลป์ และดนตรี) เป็นกลุ่มกิจกรรมที่จะสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงาม กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ (งานบ้าน งานประดิษฐ์ งานเกษตร งานค้าขายและบริการ จรรยาบรรณและกฎหมาย และระเบียบที่ควรทราบ) เป็นภาคปฏิบัติมาก เพื่อสร้างทัศนคติที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการงาน และอาชีพต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้ดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเนื้อหาด้านวัฒนธรรมมีสอดแทรกในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมากที่สุด โดยมุ่งหวังสร้างคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ และการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ สามารถคิดแก้ปัญหาเป็น เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ จึงได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ในด้านวัฒนธรรมขึ้น

จุดประสงค์ของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา ค่านิยม เจตคติ พฤติกรรม และ บุคลิกภาพ เน้นการเป็นคนช่างคิด ช่างทำ และปรับตัวเข้ากับการ

เปลี่ยนแปลงได้ โดยใช้กิจกรรม จริยศึกษา ศิลปะศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์ จึงต้องปลูกฝังให้มีลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจในหลักการเกี่ยวกับความดีงาม การรักษาสุขภาพกาย และจิต
2. มีความสามารถในการวิเคราะห์ วิจาร์ณ แก้ปัญหา มีความสามารถในการแสดงออก และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
3. มีความเสียสละ สามัคคี มีวินัย ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญูทศเวที รักการทำงาน เห็นคุณค่าของการออกกำลังกาย
4. มีความสนใจแสวงหาความรู้ และรูปแบบการทำงานใหม่ ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้ความรู้ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาเพื่อการทำงาน และการดำรงชีวิต
5. ปรับปรุงตนเองให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหา และพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้

เนื้อหาวัฒนธรรมสำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยดังนี้
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2

หน่วยที่ 2 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน (ใช้จริยศึกษาเป็นแกน)

- สังเกตธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัว
- ชื่นชมธรรมชาติโดยการเขียน การบรรยาย การวาดภาพ
- เคลื่อนไหวร่างกายเลียนแบบธรรมชาติ

หน่วยที่ 5 ครอบครัวดีมีสุข (ใช้จริยศึกษาเป็นแกน)

- หน้าที่ต่อครอบครัว รับผิดชอบงานที่ทำ ช่วยตนเอง ขยันหมั่นเพียรเชื่อฟังพ่อแม่

หน่วยที่ 6 โรงเรียนดีมีวินัย (ใช้จริยศึกษาเป็นแกน)

- ข้อตกลงของเรา
- กฎ ระเบียบ วินัยของห้องเรียน โรงเรียน

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 และ 5-6

วิชาจริยศึกษา ได้แก่

- ปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย
- คุณธรรมที่ควรปฏิบัติ 13 คุณธรรม เช่น ใฝ่รู้ ขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ สุจริต ระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา สามัคคี เสียสละ เมตตากรุณา กตัญญูทศเวที ยุติธรรม
ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี
- ด้านคุณธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนที่ควรปฏิบัติที่สืบทอดกันมาของทุกภาค
- ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

สาระสำคัญของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยจากเนื้อหาและจุดประสงค์นั้นต้องการให้นักเรียนมีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีบุคลิกที่ดี มีวินัย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น เกิดการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ปรากฏ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (นิรมล หันหาบุญ, 2537) ส่วนในเนื้อหาของวิชาศิลปะศึกษานั้นในระดับชั้นประถมศึกษา 3-4 ในหน่วยการเรียนรู้การเขียนภาพระบายสีนั้นจะเริ่มให้นักเรียนเริ่มที่จะสังเกต ชื่นชม เขียนภาพจากรูปร่าง รูปทรงธรรมชาติ ชีวิตในชุมชนตลอดจน ฝึกออกแบบและทดลองด้วยสี และเทคนิคต่างๆ อภิปราย บอกความรู้สึกที่เกิดจากการวาดภาพระบายสี ตามรูปแบบและเปลี่ยนรูปแบบ วิพากษ์ วิจัยผลงาน เพื่อให้เห็นคุณค่าของความสุขงามตามธรรมชาติ เกิดความรู้สึกชื่นชมธรรมชาติสามารถคิด และแสดงความรู้สึกจากการรับรู้ความงาม โดยจะเริ่มให้มีการถ่ายทอดรูปแบบของศิลปะไทยในระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6

วิชาศิลปะศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

การเขียนภาพระบายสี

1. สังเกตและอภิปรายผลจากการสังเกตธรรมชาติ ศิลปะไทย ศิลปะท้องถิ่น และศิลปะสากล
2. ฝึกแสดงออกโดยใช้เส้น รูปทรง สี แสงเงา ทดลองด้วยสี และเทคนิคต่าง ๆ ให้เป็นรูปแบบธรรมชาติ ศิลปะไทย ศิลปะท้องถิ่น และศิลปะสากลด้วยการออกแบบโดยใช้จินตนาการและประสบการณ์
3. อภิปรายผลของการปฏิบัติ และความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการวาดภาพระบายสีจากธรรมชาติ ศิลปะของไทย ท้องถิ่น และศิลปะสากลวิพากษ์วิจารณ์ผลงาน ยอมรับ ให้กำลังใจ

วัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นคุณค่าความงามของธรรมชาติ ศิลปะไทย ศิลปะท้องถิ่น ศิลปะสากล ชื่นชมธรรมชาติภูมิใจในความประณีต สวยงาม ศิลปะไทย ศิลปะท้องถิ่น เห็นความแตกต่างของศิลปะไทย ศิลปะสากล คิดและแสดงความรู้สึกจากการรับรู้ใน ความงาม ความประณีต ความเพลิดเพลิน ชื่นชม และ ภูมิใจในศิลปะไทย ยอมรับคำติชม และ แก้ไขข้อบกพร่อง การปั้นและการแกะสลัก

1. สังเกตรูปร่าง ลักษณะของวัสดุต่าง ๆ ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ในการปั้น และแกะสลัก
2. สังเกตรูปแบบที่อยู่ใกล้ตัว และนำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้สึกให้เป็นรูปแบบศิลปะ
3. ฝึกปั้นและแกะสลักให้เป็นลวดลายของศิลปะไทยและตามรูปแบบที่กำหนดให้อภิปรายผลและวิจารณ์ผลงาน ให้ข้อเสนอแนะและนำผลงานไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการคัดเลือกวัสดุที่เหมาะสมในการปั้นและแกะสลัก สามารถสร้างสรรค์และแสดงความรู้สึกจากการรับรู้ความงาม ความประณีต ยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น ชื่นชมและภูมิใจในความสามารถตนเอง

การพิมพ์

1. สังเกต เปรียบเทียบ รูปร่างลักษณะ ลวดลายของวัสดุต่าง ๆ ที่จะนำมาพิมพ์ภาพและใช้ เป็นแม่พิมพ์
2. ฝึกคัดเลือกวัสดุตามแนวทางที่กำหนด ทดลอง ทาสี พิมพ์ เปรียบเทียบภาพลักษณะต่างๆ
3. ฝึกแกะแม่พิมพ์จากวัสดุที่คัดเลือกให้มีลักษณะเป็นรูปแบบธรรมชาติและเปลี่ยนรูปแบบให้ต่างจากธรรมชาติ
4. สังเกตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อภิปรายผลและนำผลที่ได้ออกมาเป็นรูปแบบของภาพพิมพ์ อภิปรายผลจากการปฏิบัติงานและความรู้สึกจากการปฏิบัติงาน ฝึกวิพากษ์วิจารณ์

วัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นคุณค่าของวัสดุและความสวยงามตามธรรมชาติเกิดความชื่นชมในงานศิลปะ สามารถคิดสร้างสรรค์และแสดงความรู้สึกจากการรับรู้ความงาม ความประณีต ความเพลิดเพลิน ยอมรับคำติชมและแก้ไขข้อบกพร่อง ชื่นชมในความสามารถของตนเอง การสร้างสรรค์ด้วยวัสดุต่าง ๆ

1. สังเกตวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้แล้ว ในท้องถิ่นที่มีลักษณะต่างกัน ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ได้ อภิปรายแนวทางในการเลือกวัสดุ
2. ฝึกเปรียบเทียบ รูปร่าง รูปทรง ความกลมกลืน น่าสนใจของวัสดุต่าง ๆ เพื่อคัดเลือก
3. ฝึกออกแบบ โดยเทคนิคต่าง ๆ จากวัสดุที่สะสมไว้ ให้เป็นภาพสองมิติ สามมิติภาพ โดยปะติดจากวัสดุ เพื่อทำของเล่นของใช้ ตามความคิดสร้างสรรค์อภิปรายผลที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นคุณค่าของวัสดุต่างๆและเศษวัสดุที่ทิ้งแล้ว เกิดความชื่นชมในการนำวัสดุที่ทิ้งแล้วมาใช้ประโยชน์ทางด้านความสวยงาม สร้างสรรค์และแสดงความรู้สึกจากการรับรู้ในความงามเพื่อความเพลิดเพลิน ยอมรับคำติชมและแก้ไขข้อบกพร่อง

การเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะ

1. ฝึกสะสมสิ่งของ รวบรวมผลงานศิลปะต่าง ๆ เพื่อจัดงานการแสดงทางศิลปะ อภิปรายซักถาม เพื่อให้ได้แนวความคิดในการจัดแสดงทางศิลปะ
2. ฝึกจัดแสดงทางศิลปะด้วยการเลือกสถานที่จัด วางแผนการทำงาน เตรียมบุคลากรการเลือกสรรงานศิลปะ ตกแต่งโดยใช้กระบวนการศิลปะ

3. อภิปรายผลของการปฏิบัติ บอกความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการจัดงานแสดงศิลปะ สำรวจข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุง

วัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นคุณค่าของงานศิลปะ ชื่นชมในผลงานที่แสดง มั่นใจในการ
ทำงาน มีนิสัยการทำงานร่วมกัน รู้จักการวางแผนการทำงาน

จากหน่วยการเรียนรู้ต่างๆที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้หน่วยการเรียนรู้ “การวาดภาพ
ระบายสี” นั้นได้ระบุเป้าประสงค์ไว้อย่างชัดเจนกว่าหน่วยการเรียนรู้อื่น ๆ ในวิชาศิลปะศึกษาในการ
เน้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าความงาม ชื่นชม ภูมิใจในความงามของศิลปะไทย และท้องถิ่น ตลอดจน
สามารถเปรียบเทียบแตกต่างระหว่าง ศิลปะไทยและศิลปะสากลได้

ลักษณะของวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทยมีลักษณะทั่วไปเช่นเดียวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติอื่นๆ ลักษณะทั่วไป
เหล่านี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นลักษณะสากลของวัฒนธรรม ซึ่ง ประสิทธิ์ กาศย์กลอน (2536) ได้กล่าว
ถึงลักษณะของวัฒนธรรมว่า

1. เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น แล้วตกลงยอมรับร่วมกันในกลุ่ม สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น
นั้นย่อมตอบสนองความต้องการในชีวิตของมนุษย์เอง กลุ่มชนใดสร้างวัฒนธรรมใดขึ้นมา ก็ตอบ
สนองความต้องการในสังคมของตน กลุ่มชนแต่ละกลุ่มย่อมสร้างวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป
ตามสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์) ฉะนั้น วัฒน
ธรรมไทยย่อมต่างจากวัฒนธรรมญี่ปุ่นต่างจากวัฒนธรรมจีน และต่างจากวัฒนธรรมตะวันตก

2. เป็นสิ่งที่คนแต่ละรุ่นสืบทอดกันมา วัฒนธรรมที่สร้างขึ้นจะถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่
คนรุ่นหนึ่ง การถ่ายทอดนี้เกิดขึ้นด้วยการเรียนรู้ทั้งจากการเรียนรู้โดยตรงและโดยอ้อม สิ่งที่ช่วย
ถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดคือภาษา วัฒนธรรมไทยจากยุคอดีตถอยหลังเป็นพันๆปี ถ่าย
ทอดสืบทอดมาได้ด้วยภาษาเป็นเครื่องมือ

3. เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ วัฒนธรรมที่คนรุ่นหลังรับสืบทอดเป็นมรดกมาจากคนรุ่นก่อน
ส่วนหนึ่งอาจจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงก็เพื่อความเหมาะสมให้ทันกับ
สภาพแวดล้อมของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงใหม่ โลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์ที่
ฉลาดที่สุดก็ย่อมต้องปรับวิถีของตนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ วัฒนธรรมใดไม่
เปลี่ยนแปลงก็จะเป็นวัฒนธรรมที่ล้าหลังและหายไปในที่สุด

4. เป็นสิ่งที่มีความแตกต่าง มีความแตกต่างกันในกลุ่มย่อยๆ วัฒนธรรมไทยมีหลายระดับแตกต่าง
กันไปตามวัย ตามเพศ ตามท้องถิ่น ตามอาชีพ วัยรุ่นอาจมีวัฒนธรรมบางอย่างแตกต่างจากผู้ใหญ่
ผู้ชายย่อมมีวัฒนธรรมบางประการแตกต่างกับผู้หญิง วัฒนธรรมของทหารอาจมีบางส่วนที่แตกต่าง

ต่างจากวัฒนธรรมของคนที่เป็นครู คนภาคอีสานย่อมมีวัฒนธรรมแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนภาคใต้ไม่มากนักน้อย ลักษณะเช่นนี้เราเรียกว่าวัฒนธรรมย่อย

สนิท สมัครการ (2534) ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญได้แก่

1. มีความสามารถในการปรับตัวสูง (Highly Adaptive) วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่เปิดรับวัฒนธรรมอื่นค่อนข้างมาก โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่มีความเหนือกว่า ในขณะที่เข้ามาปะทะสังสรรค์กัน เช่น การยอมรับเอาพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติ การยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกทางด้านการศึกษา เทคโนโลยีและการเมือง ในระยะหลังๆคนไทยแต่งงานกับคนต่างชาติ จะพบว่าวัฒนธรรมไทยได้มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นมากมาย ซึ่งเรียกว่าเป็นความฉลาดล้ำของวัฒนธรรมไทย ซึ่งสามารถทำให้สังคมขนาดเล็กมีความคงทนมาได้จนถึงทุกวันนี้

2. มีความยืดหยุ่นสูง (Highly Flexible) ข้อนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสามารถในการปรับตัว ความรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว รู้จักเลือกรับในสิ่งที่เหมาะสมและในขณะเดียวกันก็สามารถยึดมั่นในลักษณะที่สำคัญของตนไว้ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงจนขาดเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งเป็นความสามารถพิเศษที่ทำให้บ้านเมืองปลอดภัยแล้วยังช่วยให้สังคมไทยมีความร่มเย็น ไม่ใคร่มีความขัดแย้งรุนแรงดังที่ปรากฏในต่างประเทศ

3. มีความยึดมั่นในความเป็นคนไทยอย่างเหนียวแน่น (Thai-ism) หมายถึงความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย แสดงออกเป็นพฤติกรรมการรักษาพวกพ้อง

วัฒนธรรมไทยได้รับการสร้างสรรค์จากคนไทยเองมาตั้งแต่โบราณ และบางส่วนก็ได้รับมาจากสังคมอื่นนำมาใช้ทั้งหมดหรือนำมาเป็นบางส่วน หรือนำมาปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมกับค่านิยม เหมาะสมกับการใช้สอย และในที่สุดสิ่งต่างๆ เหล่านั้นก็คือวัฒนธรรมไทย

จากการพัฒนาวัฒนธรรมโดยลำดับอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประกอบกับปัญหาความต้องการและความสามารถของคนไทย จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ การหลอมรวมและได้วัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นวัฒนธรรมไทยขึ้นมา และมีลักษณะเด่นๆให้ปรากฏหลายอย่าง ดังนี้(ณรงค์ เล็งประชา,2539)

1. การมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ
2. การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. การมีอักษรไทยและภาษาไทย
4. ประเพณีไทย
5. วัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
6. ศิลปกรรมไทย
7. จรรยา มารยาทและจิตใจของคนไทย
8. การพักผ่อนหย่อนใจของคนไทย

เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านสามารถประมวลได้ดังนี้

1. การมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ สังคมไทยรับเอาพุทธศาสนาเป็นที่นับถือของชาวไทยมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย และแม้ว่าในระยะต่อมาสังคมไทยจะมีศาสนาและลัทธิศาสนาอื่นๆเข้ามาเผยแพร่ แต่ผู้คนส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นพุทธศาสนิกชนจากสถิติของกรมการศาสนา เมื่อปี พ.ศ. 2534 พบว่า มีผู้นับถือพุทธศาสนา 94.63 เปอร์เซ็นต์

พุทธศาสนามีหลักคำสอนอยู่ 3 หลักคือ สอนให้ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่ความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ วิถีชีวิตของคนไทยเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ดังจะพบว่ากิจกรรมต่างๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนคติในการดำเนินชีวิต จะนำเอาพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง นำเอาพิธีสงฆ์เข้ามาประกอบ

อนึ่ง แม้ว่าพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาประจำชาติ หรือเป็นวัฒนธรรมไทย แต่ชาวไทยก็ยังนับถือลัทธิศาสนาอื่น และความเชื่อในผีสาขเทวดาสอดแทรกอยู่ในพุทธศาสนาที่นับถือด้วย

2. การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สังคมไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทต่อสังคมไทยตลอดมาแม้ว่าในปัจจุบันพระมหากษัตริย์จะทรงอยู่ในฐานะประมุขของประเทศ มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติประชาชนยังเห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจ ประชาชนจงรักภักดีและเทิดทูนพระมหากษัตริย์

คนไทยเรามีความเคารพและยึดมั่นในองค์พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ดังจะพบได้จากการถวายความจงรักภักดีในวาระการเสด็จไปในท้องที่ต่างๆ ประกอบกับคุณงามความดีที่พระองค์ได้ทรงสร้างไว้แก่ชุมชน จึงช่วยเสริมให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญต่อสังคมยิ่ง

3. อักษรไทยและภาษาไทย สังคมไทยย่อมมีอักษรใช้มาก่อนหน้าสมัยกรุงสุโขทัยและได้รับการพัฒนาอักษรไทยโดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ภาษาไทยประกอบด้วยตัวอักษรและตัวเลขที่ใช้กันเพียงไม่กี่ชาติ จัดเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภูมิใจในความมีวัฒนธรรมเฉพาะของไทย ซึ่งอีกหลายชาติไม่มี โดยทั่วไปแล้วภาษาไทยมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

ก. คำแต่ละคำมีพยางค์เดียว และไม่มีเสียงควบกล้ำ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ลิ่น ผม ปาก ฯลฯ

ข. คำแต่ละคำเป็นคำสำเร็จรูป มีความหมายสมบูรณ์ในตัว นำเอาไปใช้เข้าประโยคได้ทันทีไม่ต้องเปลี่ยนแปลงส่วนใดๆ ของคำอีก เช่น มีด ขวาน กิน นอน นึก เบา ฯลฯ

ค. คำคำเดียวอาจมีหลายความหมายใช้ได้หลายหน้าที่โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปคำเลย เช่น คำว่า “เขา” อาจเป็นบุรุษที่ 3 หรือ อวัยวะส่วนหนึ่งของสัตว์ที่อยู่บนหัว เป็นต้น

ง. การเรียงลำดับคำมีความสำคัญมาก เมื่อเข้าประโยคจะต้องเรียงตามตำแหน่งหน้าที่ การเรียงผิดจะทำให้ความหมายผิดไป เช่น แดงถูกตี ถ้าเรียงใหม่เป็น แดงตีถูก ความหมายจะต่างไปจากเดิม

จ. เสียงสูงต่ำจะทำให้ความหมายผิดไป เช่น นำ-น้ำ อา-อ้า

ฉ. มีการใช้ราชาศัพท์ และภาษาสุภาพตามฐานะบุคคล เช่นคำว่า กิน อาจใช้เป็น รับประทาน เสวย ทาน ฯลฯ

ช. คำขยายนามอยู่ข้างหลังนามเสมอ เช่น คนอ้วน ผมดำ

ซ. มีลักษณะนามโดยละเอียด ยากต่อความเข้าใจของคนต่างชาติ เช่น ช้าง 2 เชือก บ้าน 2 หลัง โต๊ะ 2 ตัว พระพุทธรูป 2 องค์ ภิภษุ 2 รูป

4. ประเพณีไทย ประเพณีไทยเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา เป็นสิ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันว่ามีความเป็นมาและเป็นอยู่อย่างไร ประเพณีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และอาจมีคติทางลัทธิศาสนาอื่นแฝงอยู่ด้วย ประเพณีไทยที่นิยมนับถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาลถึง ความหมายของ ประเพณีไทย หมายถึง ทางปฏิบัติของบุคคลในสังคมแต่สังคม นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมาเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดีงามและมีคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ประเพณีไทยจำแนกตามกลุ่มผู้ยึดถือปฏิบัติได้ 3 ประเภท คือ ประเพณีครอบครัว ประเพณีของชุมชน และรัฐพิธีและพระราชพิธี (ภารดี มหาขันธ์, 2544)

1. ประเพณีครอบครัว ได้แก่การเกิด การโกนจุก การแต่งงาน การทำบุญบ้าน การตาย เป็นต้น

1.1 ประเพณีการเกิด การคลอดบุตรสมัยก่อนมีโอกาสสูงที่ทั้งแม่และเด็กอาจเสียชีวิต จึงได้มีการประดิษฐ์พิธีกรรมเพื่อเป็นกำลังใจแก่สตรีตั้งแต่ตั้งครรภ์ เมื่อครรภ์แก่ใกล้คลอด เมื่อเจ็บท้องใกล้คลอด และเมื่อคลอด

1.2 ประเพณีโกนจุก นิยมให้เด็กชายหญิงไว้ผมจุกจนกระทั่งเด็กชายอายุ 13 ปี เด็กหญิงอายุ 11 ปี จึงจัดพิธีโกนจุกเพื่อเป็นการบอกกล่าวแก่ญาติมิตร และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่การเปลี่ยนวัยของเด็กจากวัยเด็กเข้าสู่วัยหนุ่มสาว

1.3 ประเพณีการบวช มักทำ 2 ช่วง คือก่อนอายุ 20ปี ให้บวชเณร และเมื่ออายุครบ 20 ปี บริบูรณ์แล้วจึงบวชพระ การบวชเณรเป็นไปเพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาอบรมด้านอักษรศาสตร์ วิชาสี่พและคุณธรรม การบวชพระเป็นไปเพื่อผู้ที่จะเป็นหลักของครอบครัว และเป็นการสร้างกุศลทดแทนพระคุณบิดามารดา

1.4 ประเพณีการปลุกเรือน เป็นการเชื้อโชคลางที่แฝงไว้ด้วยเหตุผลด้านภูมิศาสตร์ และประโยชน์ใช้สอย ผู้ปลุกเรือนมักจะไปหาพระเพื่อขอฤกษ์ยามที่เป็นมงคล

1.5 ประเพณีการแต่งงาน เมื่อชายหญิงแต่งงานกัน ฝ่ายชายจะจัดผู้ใหญ่ให้ไปทาบทามกับฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะนำวันเดือนปีเกิดของเจ้าบ่าวไปให้โหราจารย์ตรวจดู จากนั้นจะมีการแห่ขันหมากหมั้น และทำการแต่งงานในภายหลัง

1.6 ประเพณีการตาย เมื่อผู้ปวยใกล้ตาย ญาติมิตรจะคอยเตือนผู้ปวยให้ระลึกถึง พระพุทธคุณ หรือบอกทางให้ไปสู่สุคติ เมื่อผู้ปวยตายแล้ว จะทำการอาบน้ำศพ ทำการสวดหน้าศพ และพิธีฌาปนกิจศพ

2. ประเพณีของชุมชน

2.1 ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีที่ถือปฏิบัติในวันสงกรานต์ คือ ทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ต่อด้วยการฟิงเทศน์และบังสกุลกระดุกบรพบุรุษ กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับ สรงน้ำพระ แห่พระ ชักพระ ก่อพระเจดีย์ทราย รดน้ำผู้ใหญ่ จากนั้นจึงมีการเล่นสงกรานต์เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง มีมหรสพเฉลิมฉลองคึกครื้น

2.2 ประเพณีลอยกระทง เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากประเพณีการลอยพระประทีปของพวกพราหมณ์ในอินเดีย ต่อมามีการปรับให้มีการลอยกระทงด้วยดอกไม้รูปต่างๆลอยน้ำในพิธีลอยประทีป ลอยโคม ตรงกับวันเพ็ญเดือน 12

2.3 ประเพณีการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่สืบเนื่องมาจากวันเข้าพรรษา คือประเพณีการทอดกฐิน

3. รัฐพิธีและพระราชพิธี

3.1 พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เกิดจากความเชื่อที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทวราชปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย

3.2 พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นพิธีสาบานตนของพระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางผู้ใหญ่ เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

3.3 พระราชพิธีพืชมงคล และจรดพระนังคัล เป็นพิธีเดียวกัน เป็นพิธีทำขวัญพืชสำคัญคือข้าว เป็นสวัสดิมงคลแก่การเพาะปลูก เป็นการให้กำลังใจแก่เกษตรกร

ประเพณีอื่นๆ

ประเพณีรับโยนบัว สมุทรปราการ จะไม่ตรงกันทุกปีโดยจะเริ่มข้างขึ้นเดือน 11 ซึ่งเป็นชวงน้ำมากมีการแข่งเรือตั่งเฝียพายและเรือมาด โดยมีการแห่กันทางเรือ และมีการประกวดเรือที่ชี้แนะ

ประเพณีการตักบาตรเทโว เนื่องมาจากประเพณีทางพุทธศาสนาประเพณีหนึ่ง เป็นประเพณีในช่วงออกพรรษาซึ่งมีรายละเอียดต่างกันตามแต่ท้องถิ่น นอกจากอาหารทั่วไปที่ใช้ใส่บาตรแล้วจะมีข้าวต้มลูกโยน “ข้าวต้มมัด” เป็นอาหารที่ขาดไม่ได้

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน เป็นประเพณีของชาวตำบลละมุด อำเภอนครชัยศรี กระทำกันทุกปีประมาณกลางเดือนเจ็ด โดยนำความเชื่อถือผีแบบโบราณมาผสมกับพุทธศาสนา นอกจากจะมีการทำบุญทั่วไปแล้ว จะมีการบวงสรวงด้วยตุ๊กตาดินเหนียวรูปคนเท่าสมาชิกคนในบ้าน และสัตว์เลี้ยง ตลอดจนเครื่องใช้ พร้อมอาหารแห้งและสด รวมทั้ง น้ำ เงิน ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องเซ่นให้แก่เจ้ากรรมนายเวร โดยเฉพาะ “ท้าวแสนห้าพระยาแสนโกฏี”

ประเพณีกำฟ้า เข้าวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นประเพณีสำคัญของชาวไทยพวน เป็นการสักการะบูชาฟ้า ซึ่งอาจเป็นการแสดงความสำนึกบุญคุณของฟ้าที่ให้น้ำฝน และความสมบูรณ์โดยมีกิจกรรมถือปฏิบัติ 3 ประการคือ 1.งดเว้นการปฏิบัติงานที่ทำเป็นประจำทุกอย่าง 2.การทำบุญ 3. กาดังบายศรีบูชาฟ้า และขอพรจากผีฟ้า

บุญบังไฟ จัดในช่วงเดือน 6 หรือเดือน 7 ถ้าปีนั้นมีเดือน 8 สองหนกำหนดจัดงาน 2 วันคือ 1.วันแห่บังไฟรวม 2.วันจุดบังไฟ โดยบังไฟมี 3 ขนาด เล็ก กลาง ใหญ่

ประเพณีวิ่งควาย จัดในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ในอำเภอเมืองชลบุรีและใกล้เคียง เป็นประเพณีที่เน้นความบันเทิงมากกว่าความเชื่อ ซึ่งจะเป็นช่วงพักจากการค้าขายในแต่ละวันจึงถือโอกาสสูงควายเดินพบปะกันต่อมาจึงมีการตกแต่งควายให้สวยงามขึ้น เช่น ตกแต่งเชือกจูงประดับดอกไม้ ทำตุ้มสวมเขา ตกแต่งปลุกเสียนควายรวมทั้งผู้ขี่ซึ่งจะแต่งตัวสวยงาม

ประเพณีวันสารทไทย เดือนกันยายนพุทธศาสนิกชนไทยลงมือกวาดกระยาสารทไทยทำบุญใส่บาตรที่วัดเสร็จแล้วก็จะมีการแจกจ่ายกระยาสารทไปยังวงศาคณาญาติและผู้ที่ยืมถือ ประเพณีดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ซึ่งถือเป็นวันที่ข้าวออกรวงเป็นน้ำนม ดังนั้นจึงทำพิธีรับขวัญข้าวเพื่อให้เป็นสิริมงคล (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2540)

5. วัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย อาหารและยารักษาโรคเครื่องนุ่งห่มและการแต่งกายของคนไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มีการรับวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวตะวันตกมาใช้มากขึ้นตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การแต่งกายของผู้ชายมักเป็นแบบง่ายๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่สำหรับผู้หญิงจะเป็นไปตามสมัยนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในเมือง

ที่อยู่อาศัย เรือนไทยเหมาะสมกับสภาพธรรมชาติของสังคมไทย เรือนไทยมีลักษณะสูงโปร่งไม่มีห้องมากนัก รับลมเย็นได้ทุกด้าน ป้องกันแดดฝนได้เป็นอย่างดี ใต้ถุนสูงสำหรับเก็บของนั่งพักและทำงานบ้าน ในบ้านไม่นิยมประดับเครื่องตกแต่งมากนัก ปัจจุบันมีคนนิยมปลูกเรือนไทยน้อยเพราะราคาสูงและสนใจแบบบ้านของชาวตะวันตกมากกว่า

อาหาร อาหารของคนไทยสมัยก่อนมีลักษณะง่ายๆ น้ำพริกปลาร้า ผัก แกงส้ม แกงเลียง ฯลฯ และรับประทานข้าวทั้งสามมือ ปัจจุบันคนไทยเป็นนักบริโภค ชอบแสวงหาอาหารรสแปลกๆ รับประทาน ชอบนำอาหารต่างชาติมาปรุงแต่งรับประทาน

ยารักษาโรค คนไทยยังนิยมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บตามแผนโบราณ และถ้าไม่ใช้ยาแผนโบราณก็จะไปซื้อยาที่ร้าน ตามคำแนะนำของคนขายยา ทำให้คนไทยมีสุขภาพอนามัยไม่ค่อยดี ปัจจุบันคนไทยนิยมรักษาโรคภัยไข้เจ็บตามสถานพยาบาลมากขึ้น

6. ศิลปกรรมของไทย ศิลปกรรมเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความเพียรพยายามของมนุษย์ ในการที่จะปรุงแต่งสภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ให้สิ่งแวดล้อมน่าอยู่อาศัยสวยงาม รวมทั้งเป็นอาหารทางใจ วัฒนธรรมในด้านนี้ เช่น วรรณคดี ดนตรี จิตรกรรม ประติมากรรม และ สถาปัตยกรรม

วรรณคดี เป็นศิลปกรรมที่แสดงออกในรูปของตัวหนังสือ การแต่งความเป็นเรื่องราวทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางอารมณ์ แต่แฝงไปด้วยคติเตือนใจ ตัวอย่างเช่น หนังสือเรื่องพระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน

ดนตรี เป็นศิลปะเกี่ยวกับการบรรเลงให้เกิดเสียงที่ไพเราะ สิ่งที่ใช้บรรเลงทั้งดีด สี ตี เป่า รวมเรียกเครื่องดนตรี ดนตรีอาจแยกออกเป็นดนตรีไทย ดนตรีสากล ดนตรีไทยปัจจุบันที่แสดงอยู่ เช่น วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี ส่วนดนตรีสากลเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อดนตรีไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การบรรเลงแตรวงเริ่มมีขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 4 และเจริญก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ ดนตรีสากลที่แสดงในสังคมไทยปัจจุบัน และพบเห็นได้บ่อยๆ เช่น แตรวง และโยธวาทิต ดังจะพบในการแข่งขันกีฬา แห่งศพ บวชนาค หรือสวนสนาม

จิตรกรรม เป็นศิลปะเกี่ยวกับการวาด เขียน ระบายสี ให้เกิดเป็นภาพหรือลวดลายต่างๆ จิตรกรรมไทยนิยมภาพที่ไม่มีแลเงาเป็นภาพแบนๆ ศิลปะคล้ายๆของอินเดีย ลังกา ดังจะพบได้จากภาพตามผนังโบสถ์ ซึ่งมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา

ประติมากรรม เป็นงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการปั้น แกะสลัก หล่อ ทูบ ตี เคาะ ให้เกิดเป็นรูปร่าง ประติมากรรมที่นิยมทำกัน ได้แก่ พระพุทธรูป ซึ่งมีลักษณะเลียนแบบอินเดีย และ ขอม ประติมากรรมเพื่อการตกแต่ง ได้แก่ ซอฟ้า บัวปลายเส้า ฯลฯ

สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะการออกแบบก่อสร้าง สถาปัตยกรรมไทยมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ดังจะพบได้จากปราสาทราชวัง วัด โบสถ์ วิหาร สิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงคุณค่าทางศิลปะ ปัจจุบันสถาปัตยกรรมมักโน้มเอียงไปทางรูปแบบตะวันตก รวมทั้งโครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้าง

7. จรรยาบรรณและจิตใจของคนไทย คนไทยมีลักษณะสุภาพอ่อนน้อมและรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี มีการแสดงความเคารพที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของสังคมอื่น เช่น การยิ้มแย้มทักทายปราศรัย การไหว้ การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

ในด้านจิตใจของคนไทย การได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีความกตัญญู เชื้อเพื่อเชื้อแม่ มีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อคนทั่วไป ให้เกียรติแก่ผู้มีอาวุโส รักเกียรติและรักศักดิ์ศรี ของความเป็นมนุษย์

8. การพักผ่อนหย่อนใจของคนไทย คนไทยชอบดำเนินชีวิตอย่างสบายๆ มีการพักผ่อน ควบคู่ไปกับการทำงาน การพักผ่อนของคนไทยแยกพิจารณาได้ 2 ลักษณะคือ การพักผ่อน หย่อนใจของคนในเมือง และการพักผ่อนหย่อนใจของชาวชนบท

การพักผ่อนหย่อนใจของคนในเมือง แยกพิจารณาได้ 2 ประเภทคือ พักผ่อนนอกบ้าน กับพักผ่อนในบ้าน การพักผ่อนนอกบ้าน ได้แก่ การดูภาพยนตร์ ดูร้านสรรพสินค้า สถานโบว์ลิ่ง สระว่ายน้ำ บาร์ ไนต์คลับ สวนสาธารณะ การพักผ่อนหย่อนใจในบ้าน ได้แก่ การดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือ เลี้ยงสัตว์ เล่นกีฬา ทำสวนครัว ฯลฯ

การพักผ่อนหย่อนใจของชาวชนบท อาจมีกิจกรรมสังสรรค์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนบ้าน เช่นการเล่นการพนัน การเล่นพื้นเมือง เช่น ซักเย่อ กระโดดเชือก ตะกร้อ มวย ไทย เล่นว้าว ฯลฯ

คนไทยรักสนุก ในการทำงานมักแทรกด้วยการเล่นควบคู่กันไป เช่น การเกี่ยวข้าวก็มักมีการร้องรำทำเพลง หรือเมื่อเสร็จกิจกรรมหนึ่งๆ ก็มักมีการพักผ่อนหย่อนใจลักษณะเช่นนี้มาตั้งแต่ อดีตและปัจจุบันก็ยังคงเป็นอยู่

การพัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

การพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การปรับปรุงวิถีชีวิตของหมู่คณะให้ดีขึ้นตามสภาพเงื่อนไขของชีวิตในยุคสมัยปัจจุบันและอนาคต มากกว่าที่จะหมายถึงการรักษาแบบอย่างของวิถีชีวิต ในอดีตที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชีวิตในปัจจุบัน การพัฒนาวัฒนธรรมที่เป็นการปรับปรุงเครื่องมือในการดำเนินชีวิตร่วมกันของชีวิตในหมู่คณะนี้ ต้องทำให้ทุกคนพอใจ รับและใช้ร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ และมีเอกลักษณ์ที่เป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย

ความพยายามพัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทยของรัฐบาลในปัจจุบันนี้ พิจารณาได้จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2536 ที่กำหนดให้มีการจัดปีรณรงค์วัฒนธรรมไทยขึ้น โดยมีสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นแกนกลางในการดำเนินงาน เริ่มแรกได้ กำหนด ปี พ.ศ. 2537 เป็นปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย ภายหลังคณะรัฐมนตรีมีมติให้ขยายการรณรงค์ไปจนถึง พ.ศ. 2540 และได้กำหนดจุดเน้นในแต่ละปีไว้ดังนี้

พ.ศ. 2537 วัฒนธรรมกับการศึกษา

พ.ศ. 2538 วัฒนธรรมกับการพัฒนา

พ.ศ. 2539 วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว

พ.ศ. 2540 วัฒนธรรมกับการสื่อสารมวลชน

รัฐบาลกำหนดแนวทางเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย 11 ประการขึ้น เพื่อที่จะรณรงค์ให้ประชาชน องค์กร สถาบันต่างๆ และชุมชนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น วัฒนธรรมไทย 11 ประการ มีดังนี้

1. สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย การได้รับรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาติไทยมีความภาคภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทย รวมทั้งการตระหนักถึงคุณค่าและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา ตลอดจนตระหนักถึงพระมหากษัตริย์ที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่างๆ ต่อสังคมไทย

2. วิถีครอบครัวและชุมชน ครอบครัวเป็นสถาบันมูลฐานของสังคม วิถีครอบครัวและชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชนแต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้การพัฒนามุ่งเน้นในด้านเศรษฐกิจมากเกินไป ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชนถูกละเลย ขาดการเรียนรู้และถ่ายทอดทางวัฒนธรรม รวมทั้งขาดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในอันที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน ดังนั้นจึงสมควรที่จะสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกเหล่านี้เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนมีความสงบสุขอบอุ่น และเป็นปึกแผ่นมั่นคงยิ่งขึ้น

3. ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและค่านิยม เป็นสื่อที่เสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ความไม่เข้าใจในความหมายและสาระของขนบธรรมเนียมและประเพณี จึงทำให้เกิดความเบี่ยงเบนในวิธีปฏิบัติ ดังนั้นจึงควรปลูกฝังให้มีการศึกษา และสร้างพันธะที่ถือปฏิบัติในชุมชนอย่างถูกต้องและเหมาะสม

4. ภาษาไทย เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติ ที่น่าภาคภูมิใจยิ่งบ่งบอกถึงความเป็นชาติอารยะ ปัจจุบันได้เกิดปัญหามองข้ามความสำคัญของการใช้ภาษาที่ถูกต้อง กลายเป็นต้นแบบที่ไม่เหมาะสม ทั้งยังขาดความเข้าใจในความสำคัญของภาษาถิ่นซึ่งเป็นเครื่องมือสืบทอดวัฒนธรรมด้วย จึงควรปลูกฝังจิตสำนึกให้คนไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญและความงดงามของภาษา

5. ระเบียบวินัย การมีระเบียบวินัยของคนในชุมชนอันประกอบด้วยลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านการควบคุมตนเอง การปฏิบัติอยู่ในระเบียบแบบแผนที่บรรพบุรุษได้อบรมสั่งสอนและในระดับหมู่เหล่าทุกภาคของประเทศทั้งในทางตรงและทางอ้อมนั้น เป็นสิ่งบ่งชี้ความดีงามโดยแฝงไว้ในศาสนาและจารีตประเพณี คนไทยจึงอยู่ร่วมกันได้อย่างปรกติสุข ซึ่งการส่งเสริมให้คนไทยทุกหมู่เหล่ามีระเบียบวินัยยิ่งขึ้น เป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาชาติไทย

6. ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวทางสังคมที่สำคัญ การปฏิบัติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคมไทยอันได้แก่ การยิ้มแย้มแจ่มใส การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ขยัน ประหยัดและออม รักความยุติธรรมและรักสงบ เห็นอกเห็นใจผู้ด้อยโอกาส การเสียสละ

เพื่อส่วนรวม ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมเหล่านี้นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และควรได้รับการส่งเสริมต่อไป

7. วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทย สืบทอดต่อเนื่องกันมา คนไทยอาศัยภูมิปัญญาแก้ปัญหา การดำรงชีวิตอย่างประสานสัมพันธ์กับธรรมชาติ วิถีชีวิตไทยจึงเรียบง่ายและปกติสุขมายาวนาน การเปลี่ยนแปลงค่านิยมตามยุคสมัยเป็นเหตุให้คนไทยละเลยภูมิปัญญาที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม ก่อให้เกิดปัญหาและความขัดแย้ง ภูมิปัญญาไทยจึงควรได้รับการส่งเสริมอย่างผสมผสานกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อการมีชีวิตที่ดี

8. การแต่งกายแบบไทย จะบ่งบอกถึงความเป็นไทย รสนิยมในการแต่งกายแบบไทย ประหยัด งดงามและสง่างามที่เหมาะสมกับสังคมไทยได้ถูกละเลิมมานาน คนไทยส่วนใหญ่หันมา นิยมการแต่งกายแบบสมัยใหม่ตามแนวสังคมตะวันตก ทั้งมีบางส่วนที่รังเกียจเดียดฉันท์การแต่งกายแบบไทย จึงควรมีการรณรงค์เพื่อส่งเสริมการแต่งกายแบบไทยโดยใช้ผ้าไทยขึ้น

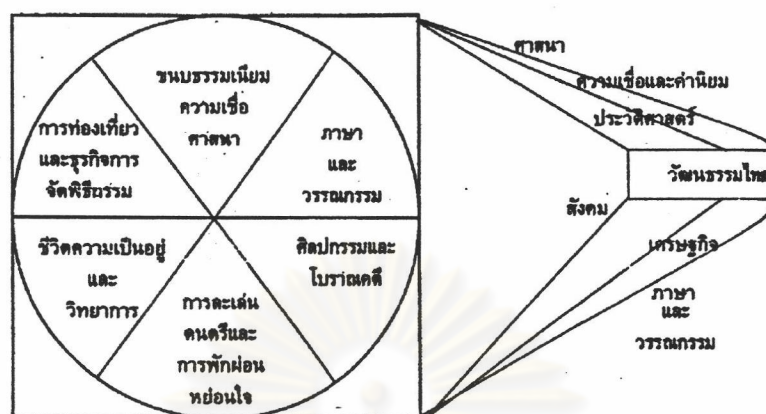
9. ศิลปกรรมไทย ศิลปกรรม คือ การแสดงออกทางวัฒนธรรมในด้านความงามและความซาบซึ้งในศิลปะที่เป็นรูปธรรมของชุมชน มีคุณค่าที่บ่งบอกพัฒนาการของคนในชุมชนนั้น บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์และสืบสานศิลปกรรมไทยจนเป็นเอกลักษณ์ไทย การส่งเสริมถ่ายทอดและอนุรักษ์เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนไทยในชาติ

10. วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นมิติทางเศรษฐกิจที่รัฐมุ่งส่งเสริม เพื่อการสร้างงาน การกระจายรายได้ และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค วัฒนธรรมเป็นสิ่งสูงใจการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง การได้สัมผัสขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตอันดีงาม ตลอดจนศิลปหัตถกรรม โบราณวัตถุ และโบราณสถานต่างๆ เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจ วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวจึงผูกพันกันอย่างใกล้ชิด การส่งเสริมให้คนไทยรักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว จึงเป็นแนวทางในการลดวิกฤตทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

11. วัฒนธรรมกับการพัฒนา พื้นฐานการพัฒนาชาติบ้านเมือง คือ การพัฒนาคนพัฒนาสังคม และพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาจิตใจเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคมให้เป็นประชาธิปไตย และพัฒนาเศรษฐกิจที่คำนึงถึงศักยภาพของสิ่งแวดล้อมโดยมองข้ามมิติทางวัฒนธรรม ขาดดุลยภาพจะนำไปสู่การพัฒนาที่ขาดความยั่งยืน เกิดวิกฤติรุนแรงและทำให้สังคมขาดความปกติสุข

เสาวภา (2538) กล่าวว่าวัฒนธรรมนั้นเป็นเครื่องมือและมรดกอันล้ำค่าของคนไทยทุกคน การศึกษาวิวัฒนาการวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ ผู้ศึกษาจะต้องศึกษาอย่างกว้างขวางพร้อมการวิเคราะห์วิจารณ์ระบบความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญาและพฤติกรรมของกลุ่มชน เช่น ค่านิยม โลกทัศน์ จริยธรรม บรรทัดฐาน ภาษาและวรรณกรรม เพลง ดนตรี การละเล่นและการแสดงงานช่าง

สถาปัตยกรรม กีฬาและนันทนาการ อาหารการกิน พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ องค์ประกอบดังกล่าวมีความสำคัญต่อการศึกษาวិวัฒนาการวัฒนธรรมไทยทุกๆด้าน

แผนภูมิที่ 6 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์การศึกษาวิวัฒนาการวัฒนธรรมไทยด้านต่างๆ ในหมวดหมู่วัฒนธรรม (เสาวภา ไพทยวัฒน์, 2538)

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยได้พิจารณาแล้วจึงกำหนดกรอบในการวิจัยครั้งนี้ขึ้นจากลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทย 8 ประการ และ แนวทางเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในการจัดปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย พ.ศ.2537-2540 โดยได้สรุปไว้ 8 ประการดังนี้ คือ

1. ชาติ
2. ศาสนา
3. การเมืองการปกครอง
4. ประเพณี
5. ปัจจัยในการดำรงชีวิต
6. ศิลปกรรม
7. จรรยาบรรณ
8. การละเล่น

โดยผู้วิจัยได้ตัดประเด็นด้านอักษรไทยและภาษาไทยออกไป เนื่องจากประเด็นดังกล่าวจะปรากฏให้เห็นชัดเจน ในลักษณะการ พูด และเขียนเพื่อใช้ในการสื่อสาร (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ อ้างถึงใน ทิพย์สุดานัยทรัพย์, 2535) มากกว่าการแสดงออกทางการวาดภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2543) ได้ทำการศึกษาการแสดงผลออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนไทยมุสลิม อายุ 7 ถึง 9 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนไทยมุสลิมที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-4 จำนวน 315คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1.แบบสอบถาม 2.แบบทดสอบการวาดภาพระบายสี 3.แบบประเมินค่า สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ โดยผู้วิจัยได้ทำการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างประชากรด้วยตนเองแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ และ ครูศิลปศึกษา สรุปผลการวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ และ ค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนไทยมุสลิมสามารถวาดภาพระบายสีได้ตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ ในขั้นที่ 3 คือ ขั้นวาดภาพได้คล้ายของจริง ดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่นักเรียนไทยมุสลิมแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพคนเฉพาะด้านหน้าคิดเป็นร้อยละ 90.47 และแสดงออกน้อยที่สุดคือ วาดภาพเน้นส่วนที่เห็นที่สำคัญให้มีขนาดใหญ่ สิ่งที่เห็นที่ไม่สำคัญจะไม่วาด คิดเป็นร้อยละ 13.33

2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่นักเรียนไทยมุสลิมแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพมีลักษณะแบนราบ 2 มิติ คิดเป็นร้อยละ 95.23 แสดงออกน้อยที่สุดคือ วาดภาพแบบพับกลางหรือภาพแบบมองทะลุเห็นภายใน คิดเป็นร้อยละ 21.26

3. ด้านการใช้สี ลักษณะที่นักเรียนไทยมุสลิมแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพมีลักษณะแบนราบแบบ 2 มิติ คิดเป็นร้อยละ 92.96 และ แสดงออกน้อยที่สุดคือ ระบายสีตกแต่งบนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายหรือรายละเอียดอื่น ๆ ในภาพ คิดเป็นร้อยละ 21.26

4. ด้านการออกแบบ ลักษณะที่นักเรียนไทยมุสลิมแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพแสดงออกโดยอิสระและเป็นตัวของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 97.46 และแสดงออกน้อยที่สุดคือ วาดภาพมีรูปแบบซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือ เครื่องประดับต่าง ๆ เช่น เครื่องใช้ ทรงผม กำไล คิดเป็นร้อยละ 13.65

บิวดา ชื่นชัย (2543) ได้ทำการศึกษาการวาดภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 180 คน ภาคปลายปีการศึกษา 2543 เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย 1.แบบทดสอบวาดภาพคน และแบบตรวจให้คะแนนทดสอบการวาดภาพคน DAP ของนาเกลลี แพลโดย ดารณี อุทัยรัตนกิจ (2536) 2. แบบแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวาดคน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การวาดภาพคนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้คะแนนรวมในการวาดภาพคนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามลำดับ

2. การวาดภาพคนรูปผู้ชาย รูปผู้หญิง และรูปตนเอง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้คะแนนภาพวาดคนรูปผู้หญิงมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ภาพวาดรูปผู้ชาย และภาพวาดรูปตนเอง ตามลำดับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้คะแนนภาพวาดคนรูปผู้ชายมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ภาพวาดคนรูปตนเอง และภาพวาดคนรูปผู้หญิง ตามลำดับ ส่วนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ได้คะแนนภาพวาดรูปผู้ชายมากที่สุดรองลงมาได้แก่ ภาพวาดรูปตนเอง และ ภาพวาดรูปผู้หญิง ตามลำดับ

3. ลักษณะรายละเอียดของภาพคน ที่พบมากที่สุดในการวาดคนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้แก่ การติดของร่างกาย(การวาดแขน,ขา) และลักษณะที่พบน้อยที่สุดได้แก่นิ้วมือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ลักษณะรายละเอียดของภาพคนที่พบมากที่สุดได้แก่ลำตัว และ ลักษณะที่พบน้อยที่สุดได้แก่ นิ้วมือ และ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ลักษณะรายละเอียดของภาพคนที่พบมากที่สุดได้แก่ลำตัว และ ลักษณะที่พบน้อยที่สุด ได้แก่ หู

4. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวาดภาพคนพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ชอบวาดภาพโดยนักเรียนชอบวาดภาพคนเกี่ยวกับจินตนาการมากที่สุด และ ท่าทางของภาพคนที่นักเรียนอยากวาดมากที่สุดมีใกล้เคียงกัน 2 ท่าทางคือ ทำยืนและท่ากำลังเคลื่อนไหวลักษณะต่าง ๆ ในส่วนของการวาดภาพคนนักเรียนคิดว่าการวาดอวัยวะส่วนต่าง ๆ เช่น แขน ขา นิ้วมือ นิ้วเท้า เป็นสิ่งที่วาดยากที่สุด และนักเรียนอยากให้มีการสอนเกี่ยวกับ"การวาดภาพคน"เพิ่มเติมในส่วนวิธีการวาด"ท่าทางการเคลื่อนไหว" มากที่สุด นักเรียนคิดว่าการวาดภาพคนที่ยากที่สุด คือ การวาดภาพจากคนจริง และสิ่งที่นักเรียนอยากนำมาใช้ในการวาดภาพคนมากที่สุด ได้แก่ ดินสอ นักเรียนส่วนมากมีความรู้สึก สนุกสนานระหว่างเรียนในวิชาศิลปะ โดยกิจกรรมวาดภาพระบายสีเป็นกิจกรรมที่นักเรียนชอบมากที่สุด

เจลา วรเดช (2539) ได้ทำการศึกษาบทบาทในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูฝ่ายกิจกรรมโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูฝ่ายกิจกรรมในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทย ของโรงเรียนใน 226 โรงเรียน จำนวน 226 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติบทบาทในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยรวมทุกด้านซึ่งมีการปฏิบัติมากน้อยตามลำดับดังนี้

- 1.1 บทบาทด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
- 1.2 บทบาทด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
- 1.3 บทบาทด้านการเผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โรงเรียนขนาดใหญ่มีการปฏิบัติบทบาทด้านต่างๆมากที่สุด
2. ปัญหาและอุปสรรคที่โรงเรียนส่วนใหญ่พบในระดับมากคือ
  - 2.1 งบประมาณไม่เพียงพอ
  - 2.2 วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ
  - 2.3 ขาดสถานที่ทำงานที่ถาวร
  - 2.4 การอุทิศเวลาของบุคลากร
  - 2.5 ขาดการประสานงานที่ดี

โดยผู้วิจัยได้เสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติบทบาทดังกล่าวจากครูฝ่ายกิจกรรมคือ

1. ควรบรรจุครูนาฏศิลป์เพิ่มขึ้น
2. พัฒนาความรู้ด้านวัฒนธรรมของครู
3. เพิ่มอาคารเรียน
4. จัดหาอุปกรณ์ที่มีคุณภาพให้เพียงพอ
5. ปรับปรุงการประสานงานสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานของโรงเรียน

วงเดือน สุวรรณศิริ (2539) ได้ทำการศึกษาสภาพการปลูกฝังวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี ในด้านวิธีการปลูกฝังวัฒนธรรมทั้ง 5 วิธี ได้แก่ 1. การเป็นแบบอย่างของครู 2. การให้เด็กฝึกปฏิบัติ 3. การจัดสภาพแวดล้อม 4. การให้เด็กพบเห็นแบบอย่างที่ดี 5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผลการวิจัยจากแบบสอบถามพบว่า

1. การเป็นแบบอย่างของครูอยู่ในระดับมาก (= 3.08)
2. การให้เด็กฝึกปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (= 3.07)
3. การจัดสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง (= 1.96)
4. การให้เด็กพบเห็นแบบอย่างที่ดีอยู่ในระดับปานกลาง (= 1.54)
5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง (= 2.12)

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่าวิธีการปลูกฝังวัฒนธรรมที่ใช้มาก คือ การให้เด็กฝึกปฏิบัติ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการเป็นแบบอย่างของครูปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังวัฒนธรรมที่พบมากจากการตอบแบบสอบถาม คือ ขาดสื่อและอุปกรณ์การสอนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม รองลงมา คือ มีครูอนุบาลไม่เพียงพอ จากแบบสอบถามปลายเปิดพบว่า ครูอนุบาลไม่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและไม่มีความรู้ในการสอดแทรกวัฒนธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน

อรอนงค์ ฤทธิฤทัย (2538) ได้ทำการศึกษาการวาดภาพการ์ตูนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยได้พบว่า

1. ด้านสถานภาพ และภูมิหลังของนักเรียนนักเรียนทุกคน เคยเห็นภาพการ์ตูนมาก่อน ชอบการ์ตูนมาก โดยเห็นภาพการ์ตูนจากภาพยนตร์โทรทัศน์ และวิดีโอมากที่สุด เคยเห็นการ์ตูนจากสิ่งทีนักเรียนชอบเรียงตามลำดับ คืออ่านหนังสือการ์ตูน วาดภาพการ์ตูน ดูภาพยนตร์การ์ตูน นักเรียนที่ไม่เคยวาดภาพการ์ตูนเลยมีน้อยมาก ตัวการ์ตูนที่นักเรียนชอบมากที่สุด คือ โดเรมอน เซเลอร์มูน สุนัขขนานเปล็ดเปล็ดกับการ์ตูนมากเริ่มวาดภาพการ์ตูนครั้งแรกเมื่ออยู่ชั้นอนุบาละร้อยละ 38.97

2. ด้านความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการวาดภาพการ์ตูน รู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินในขณะที่วาดภาพการ์ตูน ชอบวาดภาพการ์ตูนมากที่สุด เพราะชอบรูปแบบสีสันที่สวยงามของการ์ตูน คิดว่าการลอกภาพการ์ตูนช่วยให้ทักษะการวาดภาพอื่น ๆ ดีขึ้น

3. ด้านการวาดภาพการ์ตูนของนักเรียน ตัวการ์ตูนที่นักเรียนนิยมวาดมากที่สุดคือ โดเรมอน เคโระ ประเภทการ์ตูนที่นักเรียนนิยมวาดมากที่สุดคือการ์ตูนประเภทตลกขบขันและการ์ตูนสัตว์ ภาพการ์ตูนที่แสดงข้อคิดเกี่ยวกับการคบคนดีเป็นมิตร และความกล้าหาญ คิดเป็นร้อยละ 53.74 และ 44.96 การเป็นคนดีมีความซื่อสัตย์ คิดเป็นร้อยละ 53.74 มีอิทธิฤทธิ์ คิดเป็นร้อยละ 52.03

4. ด้านพฤติกรรมการวาดภาพการ์ตูนของนักเรียน นักเรียนมีการใช้แบบในการลอกเลียนภาพการ์ตูนมาก โดยใช้แบบจากภาพการ์ตูนมาจากหลายๆแห่ง แล้วนำมาผสมผสานกัน เด็กผู้ชายมักวาดภาพการ์ตูนที่เป็นวีรบุรุษการวาดภาพไม่ค่อยประณีต แต่วาดได้เสร็จรวดเร็ว ส่วนเด็กผู้หญิงจะวาดภาพการ์ตูนที่น่ารักและระบายสีได้เรียบร้อยดีกว่าเด็กผู้ชาย

พรพิมล ศิริวัฒน์ (2538) ได้ทำการศึกษาการวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอายุ 9 ถึง 12 ปีตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ จากการวิจัยพบว่าเด็กญี่ปุ่นทั้งสองกลุ่มสามารถวาดภาพระบายสีได้ตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ ในขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง ดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน เด็กมีการเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า ทรงผม และ เครื่องประดับ คิดเป็นร้อยละ 92.31 ร้อยละ 26.92 วาดภาพคนที่แสดงอารมณ์บนใบหน้าชัดเจน ร้อยละ 25 วาดภาพคนที่มีขนาดใหญ่เต็มหน้ากระดาษ และร้อยละ 21.15 วาดภาพคนคล้าย การ์ตูนจากหนังสือ หรือภาพยนตร์โทรทัศน์

2. ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กสามารถแสดงขนาดของสิ่งต่างๆที่วาดเหมาะสม กับพื้นที่ว่าง คิดเป็นร้อยละ 94.23 ร้อยละ 30.77 มีการจัดวางภาพให้สมดุล สองข้างเท่ากัน ร้อยละ 21.15 แสดงมิติ และร้อยละ 1.92 มีการใช้เส้นฐาน

3. ด้านการใช้สี เด็กใช้สีตามความคิดและประสบการณ์ คิดเป็นร้อยละ 100 ร้อยละ 46.15 ระบายสีโดยแสดงลักษณะรอยแปรงไปในทิศทางเดียวกัน ร้อยละ 40.38 ระบายสีในหลาย ทิศทาง ร้อยละ 36.54 ใช้สีแบบจินตนาการ และร้อยละ 11.54 ใช้สีตามทความเป็นจริงตามธรรมชาติ

4. ด้านการออกแบบ เด็กสามารถออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ คิดเป็น ร้อยละ 100 และร้อยละ 32.67 ออกแบบเรื่องราวแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์จากเหตุการณ์ ประทับใจ และร้อยละ 30.77 ออกแบบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และชีวิตที่เรียบง่าย

ธนินทร์ ตีรณานนท์ (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ไทยในกระแสโลกาภิวัตน์:ศึกษากรณี ผลของการสื่อสารต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคสินค้า และบริการของคนไทยในกรุงเทพมหานคร" มุ่ง ศึกษาถึงอิทธิพลของความเป็นตะวันตกที่เข้ามาทั้งกับการสื่อสารข้ามชาติ และ การสื่อสารแบบไม่ ข้ามชาติ โดยมีปัจจัยของการพัฒนาเทคโนโลยี และสื่อต่างๆเป็นตัวเร่งเสริมให้มีการหลั่งไหลเข้า มาของสารจากตะวันตก ผลของอิทธิพลความเป็นตะวันตกนั้น มุ่งศึกษาทั้งในแง่ของพฤติกรรม กรรมการบริโภคสินค้าและบริการ รวมทั้งค่านิยมในการใช้ชีวิตแบบตะวันตกของคนไทยใน กรุงเทพมหานคร

การศึกษานี้อาศัยการผสมผสานข้อมูลจากทั้งข้อมูลทุติยภูมิ(Secundary Data) และ ข้อมูลปฐมภูมิ(Primary Data) โดยข้อมูลทุติยภูมินั้นมีทั้งข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมโดยการวิจัยเชิง ปริมาณ และ การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจัดทำขึ้นโดยบริษัท เอคอร์น-อิมมิเทร์ค ซึ่งเป็นบริษัทวิจัย และ ให้คำปรึกษาทางด้านการสื่อสาร การตลาด และ ทางสังคมวิทยา ส่วนข้อมูลปฐมภูมินั้นได้ จากการที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์นักวิชาการทางด้านการสื่อสาร นักวิชาการทางด้านสังคมวิทยา และ ผู้ประกอบการวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยจำนวน 10 ท่าน

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวัดค่าตัวแปร ซึ่งผลจากการวิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา คือค่าร้อยละ และสถิติเชิงอนุมาน คือ การวิเคราะห์ค่าไค-สแควร์ สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ส่วนการ

วิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นคือ การจัดการสนทนากลุ่ม(Focussed Groups) และ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(Depth Interviews) จากการศึกษาทั้งหมด สรุปได้ดังนี้

1. ผู้ที่มีทัศนคติในเชิงบวกต่อลัทธิบริโภคนิยมจะมีพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการที่เป็นแบบตะวันตก
2. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการพัฒนาของสื่อทำให้การบริโภคสินค้า และ บริการของคนไทยเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น
3. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการพัฒนาของสื่อทำให้ค่านิยมการใช้ชีวิตแบบตะวันตกของคนไทยเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามอิทธิพลของตะวันตกจะมีผลอย่างมากต่อเรื่องการใช้ชีวิตทั่วไป เช่นการใช้ชีวิตในลักษณะของครอบครัวเดี่ยว การคำนึงถึงความเท่าเทียมทางสิทธิระหว่างเพศชาย และ เพศหญิง ความเชื่อในเรื่องของวัตถุนิยมมากกว่าความดีงามเป็นต้น แต่ในเรื่องที่อ่อนไหว ชัดแย้งกับความเชื่อของพุทธศาสนา ความเป็นตะวันตกจะไม่มีผลมากนัก อาทิเช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และ การทำแท้ง
4. ปัจจัยทางด้านสังคมประชากรในเรื่องของเพศของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับการบริโภคสินค้า และ บริการของคนไทย
5. ปัจจัยทางด้านสังคมประชากรในเรื่องอายุของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กับการบริโภคและบริการของคนไทยยกเว้นในเรื่องของ"ความภูมิใจกับการได้ใช้ยี่ห้อที่มีชื่อเสียง"
6. ปัจจัยทางด้านสังคมประชากรในเรื่องของรายได้ของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับการบริโภคสินค้า และ บริการของคนไทยยกเว้นเรื่องของการเลือกบริโภคสินค้า และ บริการในเรื่องแบบรุ่นล่าสุด"
7. ปัจจัยทางด้านสังคมประชากรในเรื่องอายุของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับการชื่นชอบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่มาจากตะวันตกยกเว้นในเรื่องของการประทับใจต่อดารารายานตร์
8. ปัจจัยทางด้านสังคมประชากรในเรื่องของรายได้ของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับการชื่นชอบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่มาจากตะวันตกในทุกเรื่อง
9. ปัจจัยทางด้านสังคมประชากรในเรื่องของเพศของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับค่านิยมการใช้ชีวิตแบบตะวันตกของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ยกเว้นในเรื่องของค่านิยมต่อการมีสิทธิเสมอภาคกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง และเรื่องค่านิยมต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน
10. ปัจจัยทางด้านสังคมประชากรในเรื่องของอายุของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับค่านิยมการใช้ชีวิตแบบตะวันตกของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ยกเว้นในเรื่องของค่านิยมต่อการอยู่เป็นโสด และเรื่องค่านิยมต่อการทำแท้ง

11. ปัจจัยทางด้านสังคมประชากรในเรื่องของรายได้ของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับค่านิยมการใช้ชีวิตแบบตะวันตกของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม

ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่าหากไม่มีการกำหนดนโยบายในเรื่องของการรักษาหรือคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยโดยใช้สื่อต่าง ๆ เป็นเครื่องมืออย่างถูกต้องและมีวิสัยทัศน์แล้ว วัฒนธรรมไทยก็จะถูกกลืนหายไปกลับความเป็นตะวันตก

นิรมล หันหาบุญ (2537) ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะทางวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ของนักเรียนประถมศึกษาในทศวรรษหน้าตามทัศนของผู้เชี่ยวชาญ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนของผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมนิยมเกี่ยวกับคุณลักษณะทางวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ด้านจารีตประเพณี ด้านขนบประเพณี ด้านธรรมเนียมประเพณีและด้านการใช้ภาษาไทย ของนักเรียนประถมศึกษาในทศวรรษหน้า ศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจำนวน 20 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ คุณลักษณะของวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ของนักเรียนประถมศึกษาในทศวรรษหน้านั้น ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันทั้ง 79 คุณลักษณะ และผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนประถมศึกษาในทศวรรษหน้าอยู่ในระดับมากที่สุด คือ

1. ด้านจารีตประเพณี 12 คุณลักษณะ ได้แก่ กล้าที่จะขอโทษด้วยตนเอง ไม่ขัดทอดความผิดของตน ต้องยุติด้วยเหตุผล ไม่ข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่น รู้จักเลือกอาชีพที่สุจริตไม่ขัดต่อกฎหมาย รู้จักเลือกอาชีพที่สุจริตไม่ขัดต่อศีลธรรม ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของอาชีพโดยไม่เห็นแก่เงินเป็นใหญ่ มีสำนึกจะไม่ละเมิดต่อคำมั่นสัญญาของตนเอง ยึดมั่นต่อการรักษาคำพูดที่ชอบธรรม รู้จักคิดก่อนพูด กล้าต่อสู้เพื่อความถูกต้อง และละอายต่อความประพฤติที่ผิดศีลธรรม

2. ด้านขนบประเพณี 9 คุณลักษณะ ได้แก่ ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองทุกกรณี ไม่ละเมิดกฎหมาย รู้จักถนอมใช้สาธารณสมบัติของชาติ ตั้งใจจริงในการทำงานที่ได้รับมอบหมายโดยไม่บิดพลิ้ว มีลำดับขั้นตอนในความคิด การควบคุมตนเองปฏิบัติให้ถูกกาลเทศะ ควบคุมตนเองให้ทำงานที่ได้รับมอบหมายได้ตามเงื่อนไขอย่างสม่ำเสมอด้วยความจริงใจ ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน และ เข้าแถวตามลำดับก่อนหลังด้วยความอดทน

3. ด้านธรรมเนียมประเพณี 6 คุณลักษณะ ได้แก่ ใช้คำพูด “ขอโทษ ขอขอบคุณ ขอโทษตามควรแก่โอกาส และ ฐานะของบุคคล กระทำต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ ไม่แสดงอาการดูหมิ่นล่วงเกินเหยียดหยามทั้งบุคคลและสถานที่ แสดงความเคารพตามประเพณีไทย วางตัวให้เหมาะสมกับเพศ และวัยตามฐานะของตนและไม่ใช้อำนาจโดยมิชอบธรรมอันจะทำให้ผู้อื่นเสียผลประโยชน์

4. ด้านการใช้ภาษาไทย 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ใช้คำพูดได้ชัดเจนเหมาะสมกับบุคคลและกาลเทศะ อ่านออกเสียงได้ถูกต้องตามอักขรวิธีของไทยและเขียนภาษาไทยและเลขไทยได้ถูกต้องตามแบบแผน

โกศล ภูพลอย (2532) ได้ทำการการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10

ผลการวิจัยพบว่า การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของกลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงลักษณะต่างๆ แต่ละด้านตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ชั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริงได้ทุกลักษณะ ซึ่งนักเรียนจะถ่ายทอดสิ่งที่ตนเคยพบเห็นจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม โดยวาดเลียนแบบสิ่งต่างๆ การแสดงออกของนักเรียนทั้งหมดในแต่ละด้านจะมีลักษณะดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างแสดงออกมามากที่สุดคือการเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายคิดเป็นร้อยละ 99.23 และแสดงออกน้อยที่สุดคือการแสดงอากัปกริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย แต่ยังมีธรรมชาติและท่าทางแข็งกระด้าง คิดเป็นร้อยละ 23.08

2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ การแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในภาพได้ถูกต้องตามความเป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 98.46 และแสดงออกน้อยที่สุด คือ การแสดงลักษณะสามมิติหรือส่วนลึกของวัตถุทางด้านข้าง คิดเป็นร้อยละ 15.38

3. ด้านการใช้สี ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ การแสดงรอยแปรงหรือเส้นในการระบายสีซ้ำๆ ไปในแนวหรือทิศทางเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 92.31 และแสดงออกน้อยที่สุด คือ การแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ คิดเป็นร้อยละ 50.77

4. ด้านการออกแบบ ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ การแสดงรายละเอียดความแตกต่างของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย คิดเป็นร้อยละ 83.08 และแสดงออกน้อยที่สุดคือ เรื่องราวของภาพแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ คิดเป็นร้อยละ 66.92

จิตรา ศรีเจริญ(2532) การเปรียบเทียบการแปลความหมายภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คือ วัฒนธรรมภาคเหนือและวัฒนธรรมภาคใต้ พิจารณาใน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี อาหาร การกิน ครอบครัว สถาปัตยกรรม ศาสนา และศิลปะ โดยให้นักเรียนดูภาพแล้วแปลความหมายของภาพต่างๆ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. เมื่อพิจารณาในกลุ่มคำสำคัญในแต่ละองค์ประกอบ โดยส่วนใหญ่แล้วจะตอบกลุ่มคำสำคัญเดียวกัน
2. การแปลความหมายโดยใช้ภาพโดยใช้พื้นหลังทางวัฒนธรรมในการตอบ พบว่านักเรียนที่มีวัฒนธรรมภาคเหนือ ส่วนใหญ่ใช้พื้นหลังทางวัฒนธรรมของตนในการแปลความหมายภาพ ในขณะที่นักเรียนที่มีวัฒนธรรมภาคใต้ จะแปลความหมายภาพตรงกับวัฒนธรรมของภาพ
3. ในการเปรียบเทียบการแปลความหมายภาพว่าถูกต้องตามเนื้อหาหรือไม่ มีการแปลความหมายถูกต้องตามเนื้อหาของภาพ แต่มีความแตกต่างกันใน องค์ประกอบสถาปัตยกรรม และ องค์ประกอบศิลปะ สำหรับองค์ประกอบด้านอื่นๆ ไม่พบ

สมสมร ภูประกร (2531) ได้ทำการศึกษาขั้นพัฒนาการทางวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. นักเรียนแต่ละกลุ่มอายุโดยส่วนใหญ่มีขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ เคยศึกษาค้นพบและสรุปไว้ ทั้งนี้ยกเว้นนักเรียนกลุ่มอายุ 12/1-14/0 ปี ส่วนใหญ่ที่มีพัฒนาการทางการวาดภาพไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ คือ แทนที่จะมีขั้นพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ 5 คือ ขั้นการวาดภาพเลียนธรรมชาติ กลับอยู่ในขั้นที่ 4 คือ ขั้นที่เด็กเริ่มเขียนรูปร่างอย่างจริงจัง

2. ลักษณะการวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ การใช้สีและการออกแบบ ของนักเรียนโดยเกณฑ์เฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

3. นักเรียนบางคนที่มีพัฒนาการวาดภาพจัดอยู่ในขั้นที่ 2 หรือ 3 หรือ 4 มีพัฒนาการทางการวาดภาพบางลักษณะข้ามขั้นไปอยู่ในขั้นพัฒนาการที่สูงขึ้น

จากงานวิจัยในประเทศสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

ด้านการปลูกฝังวัฒนธรรมไทยให้กับเด็กนักเรียน

จากการศึกษาของ ธนินทร์ ตีรณานนท์ (2538) จากพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการของคนไทยในกรุงเทพมหานครพบว่าหากไม่มีการกำหนดนโยบายในเรื่องการรักษาหรือคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยโดยใช้สื่อต่างๆ เป็นเครื่องมืออย่างถูกต้องและมีวิสัยทัศน์แล้ว วัฒนธรรมไทยก็จะถูกกลืนหายไปกับความเป็นตะวันตก ซึ่งในการปลูกฝังวัฒนธรรมไทยให้กับในเด็กวัยอนุบาลส่วนใหญ่มักใช้การเป็นแบบอย่างของครู การให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติ (วงเดือน สุวรรณศิริ, 2539) ในระดับประถมศึกษาโรงเรียนส่วนใหญ่ก็มีการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม แต่ยังไม่พบ

ปัญหาหลายด้าน คือ ยังขาดงบประมาณ, วัสดุอุปกรณ์, สถานที่, การอุทิศเวลาจากบุคลากรและ ขาดการประสานงาน (เจลา วรเดช, 2539)

นิรมล หันหาบุญ (2537) ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะของวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ ของนักเรียนประถมศึกษาในทศวรรษหน้าตามทัศนผู้เชี่ยวชาญพบว่า โดยผู้เชี่ยวชาญได้ระบุ คุณ ลักษณะของวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ของนักเรียนประถมศึกษาไว้ 4 ด้าน คือ ด้านจารีต ประเพณี 12 คุณลักษณะ ด้านขนบประเพณี 9 คุณลักษณะ ด้านธรรมเนียมประเพณี 6 คุณ ลักษณะ ด้านการใช้ภาษา 3 คุณลักษณะ

ด้านการแสดงออกทางศิลปะของนักเรียน

จากศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของ นักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา พบว่าเป็นไปตามขั้นพัฒนาการขั้นที่ 4 ของ วิคเตอร์ โลเวน เฟลด์ ด้านการวาดภาพคน ปรากฏมากที่สุดคือการเน้นความแตกต่างของคนโดยเสื้อผ้า ด้านพื้นที่ ว่าง สามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ได้ตามความเป็นจริงมากที่สุด ด้านการใช้สี มีการ แสดงรอยแปร่งในทิศทางเดียวกันมากที่สุด ด้านการออกแบบแสดงการออกแบบเครื่องแต่งกาย มากที่สุด (โกศล ภูพลอย, 2532) เมื่อเปรียบเทียบผลดังกล่าวกับงานวิจัยของ พรพิมล ศิริวัฒน์ (2538) ที่ได้ทำการศึกษาการวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอายุ 9 ถึง 12 ปีตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ในขั้นที่ 4 และในด้านต่างๆ ด้านการวาดภาพคน ด้านการจัดวางภาพบน พื้นที่ว่าง ด้านการใช้สี ด้านการออกแบบ ไม่พบความแตกต่างในการแสดงออกที่ชัดเจน จาก การศึกษาการวาดภาพระบายสีของนักเรียนไทยมุสลิมอายุ 7-9 ปี ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ พบว่า ด้านการวาดภาพคนเฉพาะด้านหน้าปรากฏมากที่สุด ด้านการใช้พื้นที่ ว่างมีลักษณะแบนราบเป็น 2 มิติปรากฏมากที่สุด ด้านการใช้สีมีลักษณะแบนราบเป็น 2 มิติ ปรากฏมากที่สุด ด้านการออกแบบวาดภาพโดยอิสระและแสดงความเป็นตัวเองมากที่สุด (ชัย วัฒน์ ผดุงพงษ์ , 2543) ก็ยังไม่ปรากฏผลของความแตกต่างในการศึกษาดังกล่าวซึ่งทำให้เห็นว่ กรอบที่ผู้วิจัยทั้ง สามได้พยายามศึกษาโดยใช้ทฤษฎีพัฒนาการของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ โดยการ วิเคราะห์ด้านต่างๆ ด้านการวาดภาพคน ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง ด้านการใช้สี ด้านการ ออกแบบ ไม่สามารถพบข้อแตกต่างในการวาดภาพระบายสีของประชากรที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่ แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ปวีดา ชื่นเชย (2543) ได้ทำการศึกษาการวาดภาพคนของนัก เรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งให้เห็นความสามารถในการวาดภาพคนที่แตกต่างกันในนักเรียนแต่ละ ระดับโดย จากการวาดภาพคนนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 ได้คะแนนรวมมากที่สุด การวาดภาพ ชายหญิงและตนเองการวาดภาพคนรูปผู้ชาย รูปผู้หญิง และรูปตนเอง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้คะแนนภาพวาดคนรูปผู้หญิงมากที่สุด นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้คะแนนภาพวาด

คนรูปผู้ชายมากที่สุด ส่วนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ได้คะแนนภาพวาดรูปผู้ชายมากที่สุด จิตรา ศรีเจริญ (2532) ได้ทำการศึกษาพบว่าพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกันมีผลต่อการแปลความหมายภาพ โดยพบว่านักเรียนภาคเหนือจะใช้ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของตนในการแปลความหมายภาพ ในขณะที่นักเรียนที่วัฒนธรรมภาคใต้จะแปลความหมายภาพตรงกับวัฒนธรรมของภาพ และพบว่ามีความแตกต่างกันใน องค์ประกอบสถาปัตยกรรม และ องค์ประกอบศิลปะ

จากการศึกษาของ อรอนงค์ ฤทธิฤาชัย การวาดภาพการ์ตูนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนนักเรียนทุกคน เคยเห็นภาพการ์ตูนมาก่อน ชอบการ์ตูนมาก โดยเห็นภาพการ์ตูนจากภาพยนตร์โทรทัศน์และวีดีโอมากที่สุด เริ่มวาดภาพการ์ตูนครั้งแรกเมื่ออยู่ชั้นอนุบาล ด้านความคิดเห็น รู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินในขณะที่วาดภาพการ์ตูน ชอบวาดภาพการ์ตูนมากที่สุดเพราะชอบรูปแบบสีสันที่สวยงามของการ์ตูน คิดว่าการลอกภาพการ์ตูนช่วยให้ทักษะการวาดภาพอื่น ๆ ดีขึ้น พฤติกรรมการวาดภาพการ์ตูนของนักเรียน นักเรียนมีการใช้แบบในการลอกเลียนภาพการ์ตูนมาก โดยใช้แบบจากภาพการ์ตูนมาจากหลายๆแห่ง แล้วนำมาผสมผสานกัน เด็กผู้ชายมักวาดภาพการ์ตูนที่เป็นวีรบุรุษการวาดภาพไม่ค่อยประณีต แต่วาดได้เสร็จรวดเร็ว ส่วนเด็กผู้หญิงจะวาดภาพการ์ตูนที่น่ารักและระบายสีได้เรียบร้อยดีกว่าเด็กผู้ชาย (อรอนงค์ ฤทธิฤาชัย, 2538)

งานวิจัยต่างประเทศ

มัวรีน คอกซ์ และคณะผู้วิจัย (Cox; Koyasu; Hiranuma; Perara, 2001) ได้ทำการวิจัยร่วมกันเรื่องการเปรียบเทียบการวาดภาพระหว่างเด็กอังกฤษและเด็กญี่ปุ่น โดยมุ่งเน้นพิจารณาผลที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างอายุ เพศ และวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ เด็กชายและเด็กหญิงอายุ 7-11 ปี ของทั้งสองประเทศในอัตราส่วนที่เท่าๆกัน โดยหัวข้อภาพวาดที่กำหนดคือ

1. ภาพคนหันหน้าตรง
2. ภาพคนกำลังวิ่งไปหันข้างไปทางขวา
3. คนกำลังวิ่งตรงมายังผู้ดูภาพ

ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่มีอายุมากกว่ามีคะแนนสูงกว่า เด็กหญิงได้รับคะแนนมากกว่าเด็กชาย เด็กญี่ปุ่นได้รับคะแนนมากกว่า ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่ในประเทศญี่ปุ่นนั้น มีอุตสาหกรรมหนังสือการ์ตูนขนาดใหญ่ทำให้เด็กๆได้พบเห็นลักษณะภาพวาดคนในท่าทางเคลื่อนไหวต่างๆอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ เด็กญี่ปุ่นเองยังเข้าร่วมกิจกรรมการผลิตหนังสือการ์ตูนของตนเองด้วย อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานประการหนึ่งที่ว่าเด็กชายญี่ปุ่นจะมีการดัดแปลงท่าทางของการวาดภาพคนมากกว่าก็ไม่เป็นไปตามนั้น งานวิจัยยังพบด้วยว่าภาพวาดจากเด็กหญิงชาวญี่ปุ่นนั้น

ไม่ได้มีโครงสร้างแตกต่างไปจากเด็กชายหรือเด็กอังกฤษแต่อย่างใด การที่เด็กหญิงได้รับคะแนนมากกว่าเนื่องจากวาดส่วนประกอบอื่นๆได้ละเอียดมากกว่า

ราเชล เลฟ วีเซล และ อาลีน อาล เครนาวิ (Lev-Wiesel & Al-Krenawi, 2000) ได้ทำการศึกษารับรู้ของเด็กเบดูอิน-อาหรับ จากครอบครัวที่มีภรรยามากกว่า 1 คนที่สะท้อนในภาพวาดเด็กจากครอบครัวที่สามีมีภรรยามากกว่าหนึ่งคน โดยทำการศึกษาศึกษาเด็กอิสราเอลจำนวน 20 คน โดยให้เด็กวาดภาพครอบครัวของแต่ละคน พบว่า

1. เด็กทุกคนจะวาดภาพแม่ผู้ให้กำเนิดมีขนาดใหญ่กว่าภรรยาคนอื่นๆ ในครอบครัว
2. เด็กร้อยละ 36 ไม่วาดภาพบิดาของตน ซึ่งเป็นเด็กที่เกิดจากภรรยาใหญ่ทั้งสิ้น
3. เด็กร้อยละ 54 จะวาดพ่อด้วยแต่มีขนาดเล็กกว่ามารดาผู้ให้กำเนิด
4. เด็กร้อยละ 25 วาดบิดาของตนอยู่ข้างๆแม่ของตน และวาดพี่น้องอยู่ในกระดาษด้านขวาและวาดภรรยาและพี่น้องอื่นๆไว้ด้านซ้าย
5. เด็กร้อยละ 39 วาดครอบครัวของตนเองไว้ด้านหน้า และวาดภรรยา และ พี่น้องอื่น ๆ ไว้ด้านหลัง
6. เด็กร้อยละ 75 ที่เป็นลูกของภรรยาใหญ่จะระบุด้วยว่าแม่ตนเป็นภรรยาใหญ่ ซึ่งเด็กที่เป็นลูกของภรรยาเล็กจะไม่ระบุสถานะของมารดาตนเอง

ดอนน่า ทูแมน (Tuman,1999) ได้ทำการศึกษาเรื่องความแตกต่างระหว่างเด็กชาย และ หญิงในความชอบในการวาดภาพ ได้ทำการศึกษาจากเด็ก 300 คน ในช่วงอายุ 6-12 ปี เป็นเด็กเกรด 1-5 เพื่อศึกษาอิทธิพลทางเพศ และคุณลักษณะที่ถูกใช้ในการวาดภาพ โดยให้เด็กเลือกวาดภาพจากสถานการณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น 2 สถานการณ์ พบว่า

1. เมื่อให้ทางเลือกทางความคิดในการวาดภาพ เด็กชายและหญิงจะเลือกสิ่งที่คล้ายคลึงกับเพศของตน
2. เด็กหญิงจะเน้นเรื่องสิ่งที่เห็นอยู่ทั่วไป ความเอาใจใส่ ประสบการณ์ทางสังคม ชีวิตในเมือง ธรรมชาติ สัตว์ และ ภาพรูปร่างของคน
3. เด็กชายมักเน้นเรื่องกีฬาในภาพมากกว่าเด็กหญิงทั้งยังเน้นเรื่องอันตราย ความก้าวร้าว เครื่องจักร ความรุนแรง ความเป็นวีรบุรุษ การท่องเที่ยว ศาสนา และการผจญภัย

พบความแตกต่างในการวาดภาพของเด็กชายและเด็กหญิง เช่น สี เส้น สัดส่วน รูปร่าง ช่องว่าง และ ส่วนประกอบ

1. เด็กหญิงใช้สีมากกว่าเด็กชาย และชอบผสมสี และมีการใช้สีใกล้เคียงกัน ในขณะที่เด็กชายใช้สีน้อยสี และ ใช้สีในโทนที่แตกต่างกัน
2. เด็กชายนิยมใช้เส้นตรง ในขณะที่เด็กหญิงมักใช้เส้นโค้ง
3. เด็กชายแสดงออกถึงความคมชัดของเส้น และใช้สัญลักษณ์มากกว่าเด็กหญิง
4. แต่ไม่พบความแตกต่างด้านการใช้ช่องว่าง
5. เด็กหญิงมีแนวโน้มที่จะวาดภาพจากจุดกึ่งกลางภาพ และเน้นสัดส่วนที่สมดุล ในขณะที่เด็กชายวาดภาพไปรอบๆและมีสัดส่วนที่ไม่สมดุล
6. ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับรูปแบบในการวาดของเด็กชายและหญิง โดยเด็กหญิงนิยมวาดภาพมนุษย์ และสังคม เด็กชายนิยมวาดภาพที่แสดงออกถึงความก้าวร้าวและผจญภัย
7. ในสถานการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดปัญหาในการวาดภาพคนที่ต่างจากเพศของตนโดยมีเด็กชาย 16 คน และ เด็กหญิง 17 คน จาก 250 คนพบว่าเด็กหญิงนิยมวาดภาพในแนวผจญภัย และก้าวร้าว เด็กชายนิยมวาดภาพเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม

เดวิด พารีเซอร์ (Pariser,1998) ทำการศึกษาสองประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการในการวาดภาพของเด็ก เมื่อเด็กโตขึ้นจะแสดงออกแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของกฎและทัศนคติของเด็ก เพื่ออธิบายถึงพัฒนาการในการวาดภาพและแสดงตัวอย่างเกี่ยวกับทัศนคติทางวัฒนธรรมรูปแบบเก่าและใหม่ สำหรับการพัฒนาการวาดภาพ คือ

1. กระตุ้นการพัฒนาการวาดภาพในรูปแบบดั้งเดิม เพื่อลดอิทธิพลของแนวคิดในการวาดภาพตามความเป็นจริง
2. กระตุ้นรูปแบบให้เน้นการพัฒนาซึ่งเป็นการลดความสำคัญของพระเจ้า

ความแตกต่างทางวิธีการในการวาดภาพซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนเข้าสู่วัยรุ่น วิธีเหล่านี้อยู่บนพื้นฐานของการเจริญเติบโตทางศิลปะ ในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (แสดงถึงตัวอย่างการเปลี่ยนอคติในงานศิลปะในโลกของผู้ใหญ่ในประเทศออสเตรเลีย จีน และอเมริกาเหนือ ด้านชีววิทยา (ยกตัวอย่างวิธีซึ่งสองศิลปินระดับโลกใช้ในการวาดภาพเมื่อตอนเป็นเด็ก สองศิลปินยกตัวอย่างวิธีซึ่งการทดลองวาดภาพของเด็กถูกปลดปล่อย เคลื่อนย้าย และขัดเกลาเข้าไปสู่ทัศนคติของผู้ใหญ่)

โรบิน โฮล์มส์ (Holmes,1997) ได้ทำการศึกษาการแสดงออกทางการวาดภาพศึกษาการใช้ช่องว่างระหว่างสังคมที่มีผลกระทบจากเชื้อชาติและเพศในเด็ก ออฟริกัน-อเมริกัน และ เด็ก

ยุโรป-อเมริกัน อายุ 7 ปีจำนวน 72 คนโดยมีเด็กเพศชายและหญิงเท่า ๆ กัน โดยให้เด็กวาดภาพคน 4 ภาพ

1. ภาพคนที่มีเชื้อชาติและเพศเดียวกัน
2. ภาพคนที่มีเพศเดียวกันแต่ต่างเชื้อชาติ
3. ภาพคนชาติเดียวกันแต่ต่างเพศ
4. ภาพคนต่างเชื้อชาติและต่างเพศ

ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กทุกคนจะมีช่องว่างน้อยในระหว่างเพื่อนที่มีเพศ และเชื้อชาติเดียวกัน
2. เด็กอาฟริกัน-อเมริกันจะมีช่องว่างระหว่างเพื่อนที่มีเพศ และเชื้อชาติเดียวกันน้อยกว่าเด็กยุโรป-อเมริกัน
3. ไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศในทั้ง สองเชื้อชาติ

สเวน แอนเดอร์สัน (Andersson,1995) ได้ทำการศึกษาการวัดระดับทางสังคมจากภาพวาดครอบครัวของเด็ก (การศึกษาเปรียบเทียบเด็กจากสามวัฒนธรรม) จุดมุ่งหมายในการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการวาดภาพครอบครัวของเด็กเพื่อใช้ตรวจสอบว่าการวาดภาพโครงสร้างมนุษย์ของเด็กสะท้อนถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการเน้นเรื่องช่องว่างทางสังคม หรือ ขนาด และเพศ ดังนั้นการตรวจสอบเน้นถึงคุณลักษณะทางวัฒนธรรมในการวาดภาพของเด็กและเกี่ยวกับเรื่องการวัดระดับทางสังคมซึ่งสะท้อนถึงระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยผู้เข้าร่วมการวิจัยคือเด็กเกรด 5 จำนวน 262คน อายุ10-11ปี จากสามโรงเรียน ซึ่งอยู่ในสามวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ได้แก่

- 1.เด็กทานซาเนีย 140 คน (ชาย 67 คน และหญิง 73 คน)
- 2.เด็กที่อยู่ในศูนย์ผู้ลี้ภัยของสถานทูตแอฟริกา 52 คน (ชาย 22 คน และหญิง 30 คน)
- 3.เด็กสวีเดน 70 คน (ชาย 28 คนและหญิง 42 คน)

เด็กๆถูกบอกให้วาดรูปในหัวข้อที่ว่า " ครอบครัวในอนาคตของฉัน" ผลการวิจัยพบว่า

1.เรื่องช่องว่างทางสังคม กับ การเน้นโครงสร้างของมนุษย์/วัตถุ ภาพวาดของเด็กทานซาเนีย มีช่องว่างทางสังคมระหว่างโครงสร้างมนุษย์น้อย เมื่อเด็กวาดภาพกลุ่มคนโครงสร้างของครอบครัวใกล้ชิดกัน ซึ่งหมายความว่ามีการทับซ้อนเป็นบางส่วนระหว่างโครงสร้างมนุษย์ แต่ไม่มีการปิดกันเป็นบางส่วนในโครงสร้างวัตถุ เน้นตกแต่งในส่วนของโครงสร้างมนุษย์ ภาพวาดของเด็กสวีเดน มีช่องว่างทางสังคมระหว่างสมาชิกในครอบครัว เน้นตกแต่งในส่วนของวัตถุ

2.เรื่องช่องว่างทางสังคม และ การทับซ้อนกันทางโครงสร้างมนุษย์/วัตถุการเลือกปิดกัน เป็นเพียงบางส่วนของเด็กถูกวิเคราะห์แยกออกเป็น 2 ส่วนคือ

2.1 การทับซ้อนทางโครงสร้างมนุษย์

2.2 การทับซ้อนทางโครงสร้างวัตถุ

การทับซ้อนทางโครงสร้างมนุษย์ถูกพบมากที่สุดในภาพวาดของเด็กแอฟริกันการทับซ้อนทางโครงสร้างวัตถุถูกพบมากที่สุดในภาพวาดของเด็กสวีเดน ผลสำรวจ(จากเด็กชายและหญิง)เปิดเผยว่าเด็กทานซาเนียวาดภาพที่แสดงถึงการทับซ้อนทางโครงสร้างมนุษย์มากกว่า

3. การกระจายส่วนประกอบในการตกแต่งการตกแต่งภาพวาดของเด็กที่สะท้อนถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมถูกตรวจสอบ ในเรื่องการเลือกกระจายโครงสร้างมนุษย์หรือวัตถุ ความถี่ของการวาดภาพที่ตกแต่งโครงสร้างมนุษย์มีรูปแบบเหมือนกับการปิดกั้นทางโครงสร้างมนุษย์ ผลการสำรวจทางเพศซึ่งแสดงความแตกต่างทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับโครงสร้างมนุษย์

4. การตอบสนองในการสัมภาษณ์ หลังการวาดภาพมีการสัมภาษณ์สั้นๆว่า “ให้หนูพูดถึงภาพวาดของตัวเองว่าเป็นภาพวาดเกี่ยวกับอะไร” ดังนั้นการวัดระดับทางสังคมจากภาพวาดของเด็กสัมพันธ์กับข้อคิดเห็นของเด็กแอฟริกันให้ความเห็นเกี่ยวกับคนมาก เด็กสวีเดนให้ความเห็นเกี่ยวกับวัตถุมาก

5. การวัดขนาดจากภาพวาด เป็นที่คาดว่าเด็กจะเน้นวาดภาพโครงสร้างของเพศเดียวกันมากกว่าเพศตรงข้าม และ เด็กมักเลือกวาดภาพพ่อหรือแม่โดยเลือกจากผู้ที่มีเพศเดียวกับตน

เนเพอร์ด และ สเตอ์ (Neperud & Stuhr, 1993) ทำการศึกษาการให้คุณค่าศิลปะอินเดียในรัฐวิสคอนซิน โดยประชากรที่เป็นอินเดียแดงและที่ไม่ได้เป็น เป็นการศึกษาข้ามวัฒนธรรม เพื่อหาความหมายของศิลปะในกลุ่มชาติพันธุ์ การวิจัยนี้ศึกษาในทางตอนเหนือของรัฐวิสคอนซิน และบริเวณเขตอนุรักษ์ของเผ่าอินเดียน ชิพเพว และ เมโนมิณี ใช้สไลด์ภาพ 30 ภาพงานศิลปะของอินเดียนแดงในวิสคอนซิน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ ศิลปะดั้งเดิมแบบประเพณี ศิลปะแบบส่งผ่าน ศิลปะแบบเปลี่ยนแปลง อย่างละ 10 ภาพ ซึ่งอ้างอิงการจัดกลุ่มจาก สเตอ์ งานที่คัดเลือกมาเป็นงานที่สร้างโดยศิลปินที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มอินเดียนแดง โดยให้นักเรียนดูแบบสุ่ม ไม่มีการอภิปรายถึงงานศิลปะจนกว่าจะมีการให้ค่าระดับภาพสไลด์แล้วจากนั้นก็ตั้งคำถามให้ประชากรให้ระดับค่าคะแนนกับภาพสไลด์ และให้อธิบายค่าระดับคะแนนในแบบสอบถามผลที่ได้แสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันในกลุ่มของงานศิลปะที่มากความแตกต่างกัน อันเป็นที่มาของ “งานศิลปะแบบอินเดียนที่ดี”

ได้มีการตั้งสมมติฐานเอาไว้ล่วงหน้าว่า ถ้าอินเดียนยึดถือรูปแบบประเพณี พวกเขาจะให้คุณค่ารูปแบบศิลปะดั้งเดิมแบบประเพณีมากกว่าศิลปะแบบส่งผ่านและศิลปะแบบเปลี่ยนแปลง ซึ่งผลการวิจัยไม่ออกมาเป็นเช่นนั้น อาจเป็นเพราะงานศิลปะดั้งเดิมประเพณีนั้นมีลักษณะของสังคม พิธีกรรม หรือสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณ ซึ่งสมาชิกเผ่าส่วนมากไม่รู้จักรู้หรือไม่เข้าใจและ

อาจเป็นไปได้ว่าในสังคมของโรงเรียนหรือในชีวิตประจำวัน นักเรียนอินเดียนได้ถูกรอบำทาง วัฒนธรรมเรื่องมโนทัศน์เกี่ยวกับศิลปะ นักเรียนสามารถบอกได้แต่ว่างานศิลปะแบบประเพณีเป็น ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องใช้ มิใช่งานศิลปะ นอกจากนี้นักเรียนยังสามารถคะเนได้ อย่างฉลาดอีกว่า ศิลปินผู้สร้างงานแบบประเพณีนั้นก็คงประเมินงานของพวกเขาว่าเป็นสิ่งของ เครื่องใช้ เป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเช่นกัน ไม่ได้ว่างานของตนเป็นงานศิลปะตามความรู้สึก ของชาวตะวันตก ท้ายที่สุด นักเรียนอาจมองเห็นว่างานศิลปะแบบประเพณีนั้นดูเหมือนกันไปหมด และภายในความคิดของนักเรียนก็ถูกแทนที่ด้วยรูปทรงศิลปะแบบส่งผ่านแล้ว ในงานวิจัย ก่อนหน้านี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ศิลปินอินเดียนเกี่ยวกับงานที่พวกเขาสร้างและปฏิบัติของช่าง งานศิลปะ ก็ได้ผลที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น ถึงแม้ว่าผลจะไม่ออกมาตามคาด แต่ก็สามารถอธิบายได้ อย่างเป็นเหตุเป็นผล

สำหรับงานวิจัยที่ทดลองในเขตอนุรักษณ์เมโนนี กลุ่มนักเรียนที่ไม่ใช่อินเดียนนั้นอาศัย และเรียนหนังสือในเขตอนุรักษณ์ กลุ่มนักศึกษาวิทยาลัยที่ไม่ใช่อินเดียนที่เคยลงเรียนวิชาเกี่ยวกับ วัฒนธรรมของอินเดียน และส่วนใหญ่อาจเคยเข้าร่วมงานเทศกาลหรือพิธีกรรมต่างๆที่จัดขึ้นใน เขตอนุรักษณ์ ซึ่งทำให้ได้มีโอกาสสัมผัสกับลักษณะงานศิลปะแบบประเพณีและแบบส่งผ่านมาแล้ว ด้วยเหตุผลดังกล่าว กลุ่มนักเรียนที่ไม่ใช่อินเดียนในการทดลองนี้อาจไม่ใช่ตัวแทนประชากรกลุ่ม คนไม่ใช่อินเดียนที่ดีที่สุดในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องคุณค่างานศิลปะของอินเดียนแดง อย่างไรก็ตาม ในเมื่อกลุ่มไม่ใช่อินเดียนนี้ให้ค่าระดับงานศิลปะทุกชนิดต่ำกว่ากลุ่มนักเรียนที่เป็น อินเดียน ก็สามารถคาดได้ว่ากลุ่มคนไม่ใช่อินเดียนที่ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดอินเดียนจะให้คุณค่างาน ศิลปะต่ำกว่าที่เป็นไปในงานวิจัยอีก

ความแตกต่างเพียงประการเดียวก็คือผู้หญิงอินเดียนจะให้ค่างานศิลปะแบบส่งผ่านสูง กว่า ครูผู้หญิงชาวอินเดียนในสถานที่วิจัยทั้ง 2 แห่ง อาจนำเสนอลักษณะศิลปะแบบนี้ให้นักเรียน เห็นมากก็ได้ อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดเรื่อง “งานศิลปะอินเดียนที่ดี” นั้นเปิดรับความหลากหลายตั้ง แต่งานศิลปะแบบประเพณี จนถึงแบบที่ดูร่วมสมัยแบบศิลปะตะวันตกมากขึ้น จึงต้องระมัดระวัง เพื่อหลีกเลี่ยงการจำกัดว่า อะไรคือศิลปะอินเดียน ? เพื่อไม่ให้ความเชื่อเก่าๆมาเป็นตัวกำหนด

จากงานวิจัยนี้ยืนยันให้เห็นว่า เป็นเรื่องที่ยากมากที่จะระบุงานศิลปะของอินเดียนแต่ละ กลุ่ม เช่นงานศิลปะของอินเดียนในวิสคอนซิน หากไม่มีการใช้ลักษณะของงานที่คล้ายคลึงกันแล้ว การระบุว่าอะไรคือศิลปะอินเดียน และการให้คุณค่านั้นก็จะเป็นเรื่องที่ซับซ้อนมาก และจะกลายเป็น การดัดแปลงโดยง่าย (ซึ่งเป็นไปในหลายวัฒนธรรม) ในกรณีนี้ ชนิดของวัฒนธรรมได้มาจาก มุมมองของอินเดียนต่องานศิลปะอินเดียนซึ่งนำมาจากงานวิจัยของ สเตอร์ในปี 1987

แคทเธรีน แฟลนเนอร์ และ มาลคอล์ม วัตสัน (Flannery & Watson, 1995) ได้ทำการศึกษาความแตกต่างทางเพศ และ ความแตกต่างของบทบาททางเพศในการวาดภาพของเด็กในเด็กผิวขาว 114 คนในระดับประถมศึกษาซึ่งแบ่งเป็นเด็ก เกรดสาม 39 คน(ชาย19คน และหญิง 20คน) เด็กเกรดสี่ 40คน (ชาย 17คน หญิง 23 คน) และเด็กเกรดห้า 35 (เป็นชาย 17คน หญิง 18 คน) โดยให้เด็กวาดรูปคน และตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาพวาดของเด็กชายไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงและมีแสดงออกถึงความก้าวร้าวมากกว่าเด็กหญิง
2. ภาพวาดของเด็กหญิงไม่ได้แสดงออกถึงความลึกซึ้งทางอารมณ์มากกว่าเด็กชาย
3. ไม่พบความแตกต่างด้านทักษะในการวาดภาพระหว่างเด็กหญิงและชาย

งานวิจัยของ วิรุณ ตั้งเจริญ (Tungcharoen, 1987) ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการรับรู้และการวาดภาพคนของเด็ก กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็น เด็กที่มีระดับเศรษฐกิจและสังคมปานกลางของสหรัฐอเมริกากับเด็กไทยที่ศึกษาอยู่ในเกรด1, เกรด 3, เกรด 5 จำนวน 135 คน โดยใช้แบบทดสอบของกูดอินาฟ แฮริส (Goodenough Harris) วัดความรู้ความเข้าใจ ความคิดรวบยอด ความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในและความละเอียดละออโดยการสังเกตจากการวาดภาพคน ซึ่งวิเคราะห์และวัดจากแบบทดสอบของกูดอินาฟ แฮริส ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กไทยแสดงวุฒิภาวะการรู้คิดมากกว่าเด็กอเมริกันในระดับเดียวกัน
2. เด็กไทยแสดงแนวโน้มการรับรู้เชิงวิเคราะห์มากกว่าเด็กอเมริกัน ในทางกลับกันเด็กอเมริกันแสดงแนวโน้มการรับรู้เชิงภาพรวมมากกว่าเด็กไทยในระดับเดียวกัน
3. เด็กหญิงแสดงวุฒิภาวะการรู้คิดมากกว่าเด็กชายในระดับเดียวกัน
4. เด็กชายแสดงแนวโน้มการรับรู้เชิงวิเคราะห์มากกว่าเด็กหญิง ซึ่งเด็กหญิงแสดงแนวโน้มการรับรู้เชิงภาพรวมมากกว่าเด็กชายในระดับเดียวกัน
5. เด็กที่มีอายุมากกว่าแสดงวุฒิภาวะการรู้คิดมากกว่าเด็กที่มีอายุน้อย
6. เด็กที่มีอายุมากกว่าแสดงการรับรู้เชิงวิเคราะห์มากกว่าเด็กที่มีอายุน้อย ซึ่งเด็กที่มีอายุน้อยกว่าแสดงการรับรู้เชิงภาพรวมมากกว่าเด็กที่มีอายุมาก
7. ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อภาพวาดผู้ชาย ภาพวาดผู้หญิง ภาพวาดตนเอง และ ผลรวมของภาพวาดทั้งหมด ในแบบทดสอบ G-HDT
8. ผลกระทบเชิงปฏิสัมพันธ์ แสดงปรากฏการณ์ระหว่างตัวแปรทางเพศกับผลของภาพวาดตนเองและผลรวมของภาพวาดทั้งหมดในแบบทดสอบ G-HDT

9. ผลกระทบเชิงปฏิสัมพันธ์ในระดับชั้นเรียน แสดงปรากฏการณ์ในภาพวาดผู้ชาย ภาพวาดผู้หญิง ภาพวาดตนเอง และ ผลรวมของภาพวาดทั้งหมดใน G-HDT
10. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศ และ ระดับชั้นเรียน มีผลกระทบต่อภาพวาดตนเองและผลรวมของภาพวาดทั้งหมดในแบบทดสอบ G-HDT
11. ปฏิสัมพันธ์ในแต่ละตัวแปรคือ วัฒนธรรม เพศ และ ระดับชั้นเรียน รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเทศ และ ระดับชั้นเรียน มีผลกระทบในแบบทดสอบ EFT
12. เด็กซึ่งแสดงการรับรู้เชิงวิเคราะห์มากกว่าแสดงแนวโน้มที่จะมีวุฒิภาวะการรู้คิดมากกว่าตามผลการเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรม
13. เด็กชายและเด็กหญิงอเมริกันแสดงสภาพการรับรู้สมมูลกัน แต่เด็กหญิงกลับมีแนวโน้มที่จะแสดงวุฒิภาวะการรู้คิดมากกว่า
14. เด็กชายไทยแสดงแนวโน้มการรับรู้เชิงวิเคราะห์มากกว่าเด็กหญิง แต่กลับแสดงแนวโน้มวุฒิภาวะการรู้คติน้อยกว่าเด็กหญิง ในวัฒนธรรมเดียวกัน

พาริเซอร์ (Pariser, 1985) ศึกษาพฤติกรรมการวาดภาพของเด็กว่าการวาดของเด็กวัยชั้นประถมศึกษาชั้นนั้นพัฒนาเช่นไร ทำเช่นไร เด็กจะวาดรูปได้คล่องแคล่วและวาดได้โดยเสรี โดยกลุ่มตัวอย่างคือเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการวาดภาพ 2 วิธีในการค้นคว้า คือ วิธีการวาดภาพวัตถุจริงโดยที่เด็กมองแต่วัตถุลักษณะ Blind Center กับวิธีการวาดภาพลอกเลียนแบบ โดยใช้รูปสัตว์ที่เขียนเป็นลายเส้นของศิลปินเป็นต้นแบบ ผลการวิจัยที่ได้พบว่ากลุ่มทดลองการวาดภาพลักษณะการรับรู้ถ่ายทอดจากวัตถุจริงมีลักษณะการวาดภาพแสดงการถ่ายทอดวัตถุ นั้นตามที่เด็กเห็น แต่เด็กบางคนยังวาดรูปสื่อแสดงการถ่ายทอดจากรูปแบบที่เด็กเคยเห็นมาก่อน เช่นภาพจากในการ์ตูน ส่วนการวาดภาพของเด็กที่ใช้วิธีการลอกเลียนแบบรูปศิลปินนั้น มีพฤติกรรมคล้ายกันคือ ลอกเส้นและรูปแบบตามที่เห็นในตัวอย่าง และรูปวาดของเด็กบางคนแทรกประสบการณ์ในการรับรู้ของตนลงในรูปในลักษณะการแสดงออกเฉพาะตัวเด็ก เช่น การเติมสิ่งแวดล้อมลงไปในรูปแบบ ประโยชน์ที่ได้จากการทดลอง ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการวาดภาพของเด็ก ประสบการณ์การรับรู้ของเด็กที่มีต่อการวาดภาพของเด็กแต่ละช่วงอายุ

เบรนท์ วิลสัน และ มายอริ วิลสัน (Wilson & Wilson, 1979) ได้ทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรมใน การวาดภาพคน(ภาพคน การเคลื่อนไหว รูปแบบ) ของเด็กอเมริกัน กับเด็กชาวฮิปปี้ ได้ทำการเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กอเมริกันและเด็กฮิปปี้จากการวาดภาพคน (ภาพคน การเคลื่อนไหว รูปแบบ) เนื่องจากทั้งสองชาติมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมอย่างมาก เพราะเด็กอเมริกันมีโอกาสในการรับสื่อต่างๆมากกว่า ในขณะที่เด็กฮิปปี้ได้รับการสนับสนุนในเรื่องการวาด

ภาพน้อยรวมทั้งอุปกรณ์ในการวาดภาพก็น้อยกว่า จากผลการวิจัยพบว่า เด็กอเมริกันวาดภาพที่มีโครงสร้างและมีการเคลื่อนไหวมากกว่า และภาพจะมีเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสื่อมากกว่าซึ่งจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการได้รับสื่อและการสนับสนุนให้เด็กแสดงออกทางศิลปะในกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ มีผลต่อพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก

เบรนท์ วิลสัน และ มายอริ วิลสัน (Wilson & Wilson, 1977) ได้ทำการศึกษาภาพที่มาของจินตนาการในการวาดภาพของเด็กและเยาวชน ซึ่งจากการวิจัยมาเป็นเวลาหลายปี ทั้งสองพบว่างานศิลปะเด็กส่วนมากวาดจากความคิดที่เกิดขึ้นจากสื่อ และตัวอย่างที่เป็นที่นิยม การหยิบยืมหรือ ลอกเลียนแบบความคิดที่มีอยู่ก่อนเริ่มมีในเด็กก่อนอายุ 6 ขวบ เด็กที่วาดภาพในลักษณะนี้มักไม่มีความก้าวหน้าในการแสดงความคิดของตนเอง ทั้งสองจึงต้องการตรวจสอบว่าการวาดภาพของเด็กได้รับอิทธิพลจากภายนอก และได้เรียนรู้อะไรจากการเลียนแบบงานของผู้อื่น ทั้งยังต้องการศึกษาว่าความคิดของเด็กถูกพัฒนา เปลี่ยนแปลง และนำไปใช้อย่างไร เพื่อให้สามารถอธิบายได้ว่าทำไมเด็กถึงวาดรูปแบบนั้น จากการสัมภาษณ์เด็กมัธยมศึกษาและนักศึกษาวิทยาลัยจำนวน 147 คน กลุ่มตัวอย่างจะถูกสัมภาษณ์เกี่ยวกับงานศิลปะที่เขาวาดในวัยเด็ก ขณะวาดรูปไปด้วย เด็กๆวาดรูปจากความทรงจำเกี่ยวกับวัตถุหรือโครงสร้างต่างๆ เช่น มนุษย์ สัตว์ พืช เครื่องจักรกล และเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น เด็กถูกถามคำถามเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพวาดของตน ต่อมาจะถูกถามคำถามใหม่ๆ และถูกสั่งให้วาดภาพเพิ่ม ขณะที่การศึกษากำลังพัฒนา และการสำรวจมีการกำหนดแน่นอนขึ้น พบว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมที่ให้เด็กวาดภาพเป็นกลุ่ม และขณะเดียวกันเด็กก็ถูกสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลไปด้วย

ผลการวิจัยพบว่า

1. จินตนาการในการวาดภาพของเด็กสามารถมองย้อนกลับไปถึงแหล่งที่มาของภาพวาด ซึ่งแหล่งที่มาดังกล่าวแตกต่างกันไป จินตนาการดังกล่าวอาจถูกหยิบยืมมาจากพ่อแม่ พี่ชายพี่สาว หรือเพื่อน สื่อที่เป็นที่นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ์ตูนและทีวี และจากภาพตัวอย่างและรูปภาพต่างๆ
2. การวาดรูปวัตถุใดโดยเฉพาะจะจงเกิดจากการดัดแปลงมาจากวัตถุนั้นเล็กน้อย เวลาเราจินตนาการเรามองเห็น บ้านทึบ และ แยกประเภทสิ่งที่รู้ เมื่อเราวาดภาพ สิ่งที่เรารู้จักสิ่งที่เราเคยเห็นหรือเห็นมาจากของคนอื่น แล้วนำมาใช้วาดภาพของตัวเอง ความคิดแบบนี้อยู่บนองค์ประกอบพื้นฐานทางจิตใจของคนเรา ดังนั้นจุดเริ่มต้นในการวาดรูปของเด็กจะมีพื้นฐานมาจากสถานที่ที่ใช้ในการวาดภาพ (อยากวาดรูปอะไรที่คิดออก ก็วาดเลยไม่ร่างก่อน) โดยเด็กไม่คำนึงถึงการวาดโครงร่างใดๆ

3. เด็กแต่ละคนแสดงออกถึงความสามารถในการวาดภาพวัตถุเฉพาะได้แตกต่างกัน จึงเลือกใช้โปรแกรมการวาดภาพเพื่อหาเหตุผลในเรื่อง ของความขัดแย้งในความสามารถส่วนตัวในการวาดภาพวัตถุของเด็ก รูปแบบที่ดีมีความแม่นยำก็จะถูกใช้ต่อไป ในกรณีที่ให้เด็กวาดภาพที่ไม่ได้วาดมานาน เมื่อเด็กไม่มีทางเลือกมักเลือกใช้ลักษณะการวาดภาพเก่าๆ บางลักษณะไม่ได้มีไว้สำหรับวัตถุใดโดยเฉพาะ เราสามารถเลือกวิธีการที่ดีและมีคุณสมบัติใกล้เคียงมาใช้แทน

4. เด็กบางคนสามารถใช้วิธีการวาดภาพได้เป็นร้อยละแบบ จากขั้นตอนการรวม การขยาย และการเฉลี่ยวิธีการที่ใช้ในปัจจุบัน เราสามารถสร้างวิธีการใหม่ที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น คนที่ไม่ใช้วิธีการวาดภาพใดๆเลยหายากมาก

ไม่เป็นที่น่าแปลกใจว่า จินตนาการในการวาดภาพของเด็กไม่ได้มาจากการเรียนศิลปะ เราเชื่อมั่นว่าไม่มีสิ่งใดที่เด็ก ได้รับอิทธิพลการวาดภาพมาจากอาจารย์หรือจากพฤติกรรมการลอกเลียนแบบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเพิ่มความสามารถในการวาดภาพเหมือน

เวย์น เดนนิส (Dennis, 1966) ได้ทำการศึกษา เรื่องประสบการณ์ทางศิลปะและความทันสมัยในรูปแบบศิลปะโดยใช้ GOODENOUGH SCORES ได้ทำการศึกษาในเด็กอายุ 6-7 ปีโดยให้เลือกวาดภาพคนจาก 40 กลุ่มวัฒนธรรม โดยพบว่ากลุ่มวัฒนธรรมที่มีระดับคะแนนสูงสุดคืออเมริกา และญี่ปุ่น โดยผู้วิจัยสรุปว่าการเลือกรูปแบบดังกล่าวมาจาก 2 ปัจจัยคือ 1.ความทันสมัยของวัฒนธรรมนั้น ๆ 2.ความงามของวัฒนธรรมนั้น ๆ โดย เดนนิส กล่าวว่าความแตกต่างนั้นไม่เกิดขึ้นจาก 1.ปัจจัยด้านพันธุกรรมและชีวภาพ 2.ระบบการศึกษาในโรงเรียน 3.ความแตกต่างของประชากร 4.การศึกษาของผู้ปกครอง

อนัสตาซี (Anastasi, 1958) ได้ศึกษาและรวบรวมภาพวาดและภาพระบายสีของเด็กอายุ 6-12 ปี จาก 31 ประเทศ พบว่าภาพวาดของเด็กจะแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของเด็ก ซึ่งสังเกตได้ทุกรูปที่เด็กเลือกวาด ภาพที่เด็กเลือกวาดมากนั้น เช่น ภาพคน สัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น ถึงอย่างไรก็ตามลักษณะเด่นของภาพในแต่ละประเทศก็แตกต่างกันไป เช่น เด็กอเมริกันกับอินเดียแดง เด็กกรีซ และเด็กบราซิล พอใจที่จะวาดสิ่งต่างๆภายในบ้าน ส่วนเด็กจากเดนมาร์คและญี่ปุ่น ก็สนใจสิ่งต่างๆภายนอกบ้าน นอกจากนี้ในแต่ละประเทศยังนิยมวาดภาพสัตว์ต่างๆแตกต่างกันไป เช่น ในออสเตรเลียวาดจิงโจ้ ในอัฟริกาวาดอูฐ และในอเมริกาได้วาดสมเสร็จ นอกจากนี้ภาพที่เด็กวาดก็แสดงให้เห็นถึงอาชีพที่สำคัญของแต่ละชาติ เช่น วาดภาพปั้นต้นไม้ ปาล์มเพื่อเก็บลูกหรือภาพการใช้อูฐในการเดินทาง การขนส่ง ส่วนการวาดภาพจากจินตนาการนั้น เนื้อหาของภาพที่วาดยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนาซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชาติ

แฮร์รี การ์ดิเนอร์ (Gardiner, 1969) ได้ทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรมเปรียบเทียบการแสดงออกถึงความรุนแรงในภาพวาดเด็กได้ทำการวิจัยในเด็กชายอายุ 11-13 ปี จำนวน 2,382 คนจาก 26 กลุ่มวัฒนธรรม โดยให้วาดภาพคน และ ให้เกณฑ์ในการแปลความหมายภาพจากเดนิสและการ์ดิเนอร์ จาก 1.การปรากฏภาพอาวุธ 2.ภาพคนกำลังต่อสู้ 3.ภาพคนตาย หรือ บาดเจ็บ หรือ แสดงเครื่องหมายยศต่าง ๆ โดยพบความรุนแรงแสดงออกในภาพของเด็กไทยมากที่สุดซึ่งตรงกับสมมติฐานของผู้วิจัย เนื่องจากสังคมไทยต่อต้านการแสดงออกทางอารมณ์ที่รุนแรงก้าวร้าว เด็กจึงแสดงออกถึงความก้าวร้าวในภาพเขียนมากกว่าชาติอื่น

จากงานวิจัยต่างประเทศผู้วิจัยได้ทำการสรุปถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการวาดภาพระบายสี 5 ประการดังนี้

- 1.ด้านโอกาสในการพบเห็นสื่อ
- 2.ศาสนาและความเชื่อ
- 3.สภาพแวดล้อม
- 4.การอบรมเลี้ยงดู
- 5.การได้รับการศึกษา

1. ด้านโอกาสในการพบเห็นสื่อ คือกและคณะได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการวาดภาพระหว่างเด็กอังกฤษและเด็กญี่ปุ่น โดยมุ่งเน้นพิจารณาผลที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างอายุ เพศ และวัฒนธรรม พบว่าเด็กที่มีอายุมากกว่ามีคะแนนสูงกว่า เด็กหญิงได้รับคะแนนมากกว่าเนื่องจากวาดส่วนประกอบอื่นๆได้ละเอียดมากกว่า เด็กชาย เด็กญี่ปุ่นได้รับคะแนนมากกว่า ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่ในประเทศญี่ปุ่นนั้น มีอุตสาหกรรมหนังสือการ์ตูนขนาดใหญ่ทำให้เด็กๆได้พบเห็นลักษณะภาพวาดคนในท่าทางเคลื่อนไหวต่างๆอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ เด็กญี่ปุ่นเองยังเข้าร่วมกิจกรรมการผลิตหนังสือการ์ตูนของตนเองด้วย อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานประการหนึ่งที่ว่าเด็กชายญี่ปุ่นจะมีการดัดแปลงท่าทางของการวาดภาพคนมากกว่าก็ไม่เป็นไปตามนั้น งานวิจัยยังพบด้วยว่าภาพวาดจากเด็กหญิงชาวญี่ปุ่นนั้นไม่ได้มีโครงสร้างแตกต่างไปจากเด็กชายหรือเด็กอังกฤษแต่อย่างใด (Cox; Koyasu; Hiranuma; Perara, 2001) ซึ่งจากการศึกษาของค็อกและคณะนอกจากจะแสดงให้เห็นอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการวาดภาพระบายสี ยังแสดงให้เห็นความสำคัญของตัวแปรเรื่อง เพศและอายุ ว่าเป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษาวิจัย

2.ศาสนาและความเชื่อ ราเชล เลฟ วีเซล และ อาลีน อาล ครอนาวิ ได้ทำการศึกษาจากการรับรู้ของเด็กเบดูอิน-อาหรับ จากครอบครัวที่สามมีภรรยา มากกว่าหนึ่ง โดยให้เด็กวาดภาพครอบครัวของแต่ละคน พบว่าเด็กทุกคนจะวาดภาพแม่ผู้ให้กำเนิดมีขนาดใหญ่กว่าภรรยาคนอื่นๆ ประมาณหนึ่งในสามของเด็กไม่ว่าวาดภาพบิดาของตนซึ่งเป็นเด็กที่เกิดจากภรรยาใหญ่ทั้งสิ้นหรือ

วาดพ่อด้วยแต่มีขนาดเล็กกว่ามารดาผู้ให้กำเนิดหนึ่งในสามวาดครอบครัวของตนเองไว้ด้านหน้า และวาดภรรยา และ พี่น้องอื่น ๆ ไว้ด้านหลัง เด็กสามในสี่ที่เป็นลูกของภรรยาใหญ่จะระบุด้วยว่า แม่ตนเองเป็นภรรยาใหญ่ ซึ่งเด็กที่เป็นลูกของภรรยาเล็กจะไม่ระบุสถานะของมารดาตนเอง (Lev-Wiesel & Al-Krenawi, 2000) และจากงานวิจัยของ เดนนิส ซึ่งทำการศึกษาศิลปะในเด็กที่อยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมที่การแสดงรูปลักษณะคนเป็นเรื่องเคร่งครัดทางศาสนาพบว่าเด็กในกลุ่มนี้จะมีพัฒนาการด้านการวาดภาพคนต่ำ ซึ่งจากงานวิจัยทั้งสองแสดงให้เห็นว่าศาสนาและความเชื่อมีผลต่อการวาดภาพพระบารมีของเด็กนอกจากนั้นยังทำให้เห็นว่าภาพพระบารมีของเด็กนั้นเราสามารถนำมาวิเคราะห์ถึงประสบการณ์และทัศนคติของเด็กได้

3.สภาพแวดล้อม แมคฟี ได้ทำการเสนอผลการวิจัยของ ทอร์นบู ที่ได้ทำการศึกษาวงศ์วาน (Pygmy) ซึ่งเขาได้พาชาวพิกมีออกจากป่าสู่พื้นที่ปกติ(พื้นที่ไม่ใช่ป่าทึบ)เป็นครั้งแรกพบว่า ไม่สามารถแยกแยะในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างระยะกับขนาดของวัตถุ เพราะประสบการณ์ของพวกเขาจะต้องมองวัตถุในระยะใกล้เนื่องจากอยู่ในป่าทึบ (Turnbull,1962 อ้างถึงใน Mcfee, 1998) มิลเลอร์ ทำการวิจัยและพบว่า การได้สังเกตวัตถุรูปทรง 3 มิติ นั้นมีส่วนช่วยในการวาดรูปวัตถุ นั้น ๆ ออกมาเป็น 2 มิติ ได้ดีขึ้น ซึ่งในการศึกษาเด็กชาวออร์ทอเซียน (Orotchen) ซึ่งแทบแยกตัวออกจากสื่อต่าง ๆ ทุกชนิด เด็กพวกนี้สามารถวาดภาพวงเรณเดี่ยร์ออกมาเป็น 3 มิติได้ซึ่งเกิดมาจากการดำรงชีวิตของพวกเขาต้องอาศัยวงเรณเดี่ยร์ในการหาอาหาร ใช้เป็นแหล่งอาหาร และใช้หนังเป็นเครื่องนุ่งห่ม (Miller,1973 อ้างถึงใน Mcfee, 1998)

4.การอบรมเลี้ยงดู จากการศึกษาความแตกต่างระหว่างเด็กชาย และ หญิงในความชอบในการวาดภาพ เพื่อศึกษาอิทธิพลทางเพศ และคุณลักษณะที่ถูกใช้ในการวาดภาพ โดยให้เด็กเลือกวาดภาพจากสถานการณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นพบว่าเมื่อให้ทางเลือกเด็กชายและหญิงจะเลือกสิ่งที่คล้ายคลึงกับเพศของตน เด็กหญิงจะเน้นเรื่องสิ่งที่เห็นอยู่ทั่วไป ความเอาใจใส่ ประสบการณ์ทางสังคม ชีวิตในเมือง ธรรมชาติ สัตว์ และ ภาพรูปร่างของคน เด็กชายมักเน้นเรื่องกีฬาในภาพมากกว่าเด็กหญิงทั้งยังเน้นเรื่องอันตราย ความก้าวร้าว เครื่องจักร ความรุนแรง ความเป็นวีรบุรุษ การท่องเที่ยว ศาสนา และการผจญภัย (Tuman,1999) จากการทำการศึกษาการแสดงผลออกทางการวาดภาพศึกษาการใช้ช่องว่างระหว่างสังคมที่มีผลกระทบจากเชื้อชาติและเพศ ในเด็ก อาฟริกัน-อเมริกัน และ เด็ก ยุโรป-อเมริกัน ผลการวิจัยพบว่า เด็กทุกคนจะมีช่องว่างน้อยในระหว่างเพื่อนที่มีเพศ และเชื้อชาติเดียวกัน เด็กอาฟริกัน-อเมริกันจะมีช่องว่างระหว่างเพื่อนที่มีเพศ และเชื้อชาติเดียวกันน้อยกว่าเด็กยุโรป-อเมริกัน ไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศในทั้งสองเชื้อชาติ (Holmes,1997) ได้ทำการศึกษาการวัดระดับทางสังคมจากภาพวาดครอบครัวของเด็กเปรียบเทียบเด็กจากสามวัฒนธรรมได้แก่ 1.เด็กทานซาเนีย 2.เด็กที่อยู่ในศูนย์ผู้ลี้ภัยของสถานทูตแอฟริกา 3.เด็กสวีเดน เด็กๆถูกบอกให้วาดรูปในหัวข้อที่ว่า " ครอบครัวในอนาคตของฉัน" ผล

การวิจัยพบว่า เด็กทานซาเนีย มีช่องว่างทางสังคมระหว่างโครงสร้างมนุษย์น้อย เมื่อเด็กวาดภาพ กลุ่มคนโครงสร้างของครอบครัวใกล้เคียงกัน การทับซ้อนทางโครงสร้างวัตถุการทับซ้อนทางโครงสร้างมนุษย์ถูกพบมากที่สุดใ้ภาพวาดของเด็กแอฟริกันการทับซ้อน ทางโครงสร้างวัตถุถูกพบมากที่สุดใ้ภาพวาดของเด็กสวีเดน ผลสำรวจ(จากเด็กชายและหญิง) เปิดเผยว่าเด็กทานซาเนียวาดภาพที่แสดงถึงการทับซ้อนทางโครงสร้างมนุษย์มากกว่า จากการตอบสนองในการสัมภาษณ์ หลังการวาดภาพมีการสัมภาษณ์สั้นๆว่า “เด็กเด็กแอฟริกันให้ความเห็นเกี่ยวกับคนมาก เด็กสวีเดนให้ความเห็นเกี่ยวกับวัตถุมาก เด็กมักเลือกวาดภาพพ่อหรือแม่โดยเลือกจากผู้ที่มีเพศเดียวกับตน

สเวน แอนเดรสสัน (Andersson,1995)แคทเธรีน แพลนเนอร์ และ มาลคอล์ม วัตสัน (Flannery & Watson,1995) ได้ทำการศึกษาความแตกต่างทางเพศ และ ความแตกต่างของบทบาททางเพศในการวาดภาพของเด็กในเด็กผิวขาว 114 คนในระดับประถมศึกษาซึ่งแบ่งเป็นเด็กเกรดสาม 39 คน(ชาย19คน และหญิง 20คน) เด็กเกรดสี่ 40คน (ชาย 17คน หญิง 23 คน) และ เด็กเกรดห้า 35 (เป็นชาย 17คน หญิง 18คน) โดยให้เด็กวาดรูปคน และตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าภาพวาดของเด็กชายไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงและมีแสดงออกถึงความก้าวร้าวมากกว่าเด็กหญิง ภาพวาดของเด็กหญิงไม่ได้แสดงออกถึงความลึกซึ้งทางอารมณ์มากกว่าเด็กชายไม่พบความแตกต่างด้านทักษะในการวาดภาพระหว่างเด็กหญิงและชาย แฮร์รี การ์ดิเนอร์ ได้ทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรมเปรียบเทียบการแสดงออกถึงความรุนแรงในภาพวาดเด็กได้ทำการวิจัยในเด็กชายอายุ 11-13 ปี จาก 26 กลุ่มวัฒนธรรม โดยให้วาดภาพคน และ ให้เกณฑ์ในการแปลความหมายภาพจากเดนิสและการ์ดิเนอร์ จาก 1.การปรากฏภาพอาวุธ 2.ภาพคนกำลังต่อสู้ 3.ภาพคนตาย หรือ บาดเจ็บ หรือ แสดงเครื่องหมายยศต่าง ๆ โดยพบความรุนแรงแสดงออกในภาพของเด็กไทยมากที่สุดซึ่งตรงกับสมมติฐานของผู้วิจัย เนื่องจากสังคมไทยต่อต้านการแสดงออกทางอารมณ์ที่รุนแรงก้าวร้าว เด็กจึงแสดงออกถึงความก้าวร้าวในภาพเขียนมากกว่าชาติอื่น (Gardiner,1969)

5.การได้รับการศึกษา จากการศึกษาการให้คุณค่าศิลปะอินเดียนแดงในรัฐวิสคอนซิน โดยประชากรที่เป็นอินเดียนแดงและที่ไม่ได้เป็น เพื่อหาความหมายของศิลปะในกลุ่มชาติพันธุ์ ใช้สไลด์ภาพ 30 ภาพงานศิลปะของอินเดียนแดงในวิสคอนซิน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ ศิลปะดั้งเดิมแบบประเพณี ศิลปะแบบส่งผ่าน ศิลปะแบบเปลี่ยนแปลง อย่างละ 10 ภาพ ซึ่งอ้างอิงการจัดกลุ่มจาก สเตอร์ พบว่าอาจเป็นไปได้ว่าในสังคมของโรงเรียนหรือในชีวิตประจำวัน นักเรียนอินเดียนแดงได้ถูกครอบงำทางวัฒนธรรมเรื่องมโนทัศน์เกี่ยวกับศิลปะ นักเรียนสามารถบอกได้แต่่างานศิลปะแบบประเพณีเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องใช้ มิใช่งานศิลปะ นอกจากนี้นักเรียนยังสามารถคะเนได้อย่างฉลาดอีกว่า ศิลปินผู้สร้างงานแบบประเพณีนั้นก็คงประเมิงานของพวกเขาว่าว่าเป็นสิ่งของเครื่องใช้ เป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเช่นกัน ไม่ถือ่างานของตนเป็นงานศิลปะ

ตามความรู้สึกของชาวตะวันตก นักเรียนอาจมองเห็นว่างานศิลปะแบบประเพณีนั้นดูเหมือนกันไปหมด และภายในความคิดของนักเรียนก็ถูกแทนที่ด้วยรูปทรงศิลปะแบบส่งผ่านแล้ว ในงานวิจัยก่อนหน้านี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ศิลปินอินเดียเกี่ยวกับงานที่พวกเขาสร้างและปฏิกิริยาของผู้ชมงานศิลปะ ก็ได้ผลที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น ถึงแม้ว่าผลจะไม่ออกมาตามคาด แต่ก็สามารถอธิบายได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล (Neperud & Stuhr, 1993)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย